

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
KRIMINOLOGIJOS KATEDRA

JONAS MAKASKAS

Neakivaizdinės studijos
Teisės ir valdymo programa

**PLĖŠIMAI: RAIDA IR KRIMINOLOGINĖ
ANALIZĖ KAUNO MIESTE**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovė:
prof. dr. G.Babachinaitė

Vilnius, 2007

TURINYS

ĮVADAS	3
1. Plėšimo sąvokos genezė	7
2. Bendra palyginamoji plėšimų Lietuvoje analizė	13
3. Plėšimų raida Kauno mieste	17
4. Padariusių plėšimus Kauno mieste nusikaltėlių asmenybės bruožai	33
5. Plėšimų priežastingumas ir pagrindiniai plėšimų prevencijos Kauno mieste bruožai	45
IŠVADOS IR SIŪLYMAI	55
LITERATŪROS SĄRAŠAS	58
SANTRAUKA	62
SUMMARY	63
PRIEDAS	64

IVADAS

Temos aktualumas. Nusikalstamumas yra viena svarbiausių problemų ne tik Lietuvoje, bet ir kitose valstybėse. Nėra šalies, kurioje neegzistotų šis negatyvus reiškinys. Bėgant laikui, keičiasi nusikalstamumo kokybė. Apie valstybės brandą sprendžiama pagal tai, kaip aktyviai ji ieško šios problemos sprendimo būdų, kaip užtikrinamas kiekvieno asmens ir visos visuomenės saugumas.

Mūsų šaliai svarbus demokratiškas valstybių pripažįstamų teisinių prioritetų įgyvendinimas. Žmogaus teisės laikomos aukščiausia vertybe ir jų apsauga yra viena iš labiausiai akcentuojamų sričių. Ypatingą prasmę įgauna žmogaus sveikatos, nuosavybės ir kitų teisinių gėrių gynimas.

Viena labiausiai grėsmę keliančių nusikalstamų veikų nuosavybei, kurios pavojingumas pasireiškia ne tik atviru kėsanimusi į svetimą turtą, bet ir tokio kėsanimosi būdu, yra plėšimas. Šis nusikaltimas kelia pavojų ne tik konkrečiam asmeniui, bet kenkia ir visos šalies ekonominei, teisinei raidai, paneigia svarbiausius bendruomeninius interesus. Juo pažeidžiamų gėrių apsaugą įtvirtina ir pagrindinis bei aukščiausia teisinę galią mūsų šalyje turintis įstatymas – Lietuvos Respublikos Konstitucija¹. Dėl šios priežasties plėšimų prevencijai ir kontrolei skiriamas nuolatinis dėmesys.

Plėšimų raidos ir pagrindinių kriminologinių šio nusikaltimo rodiklių Kauno mieste nagrinėjimas prasmingas žmogaus teisių apsaugos užtikrinimo, plėšimų prevenciją vykdančių institucijų patirties ir išskylančių problemų analizės, šio mechanizmo tobulinimo požiūriais. Aktualu išsiaiškinti, kaip galima veiksmingiau kontroliuoti plėšimų paplitimą šiame mieste, kokios prevencinės priemonės labiausiai tinka šiems nusikaltimams pažaboti.

Tyrimo problema. Plėšimų genezės analizė parodo šių nusikaltimų atsiradimą sąlygojusius veiksnius, atskleidžia jų tolesnio plitimo priežastis. Kriminologinės plėšimų charakteristikos pateikimui pasirinktas Kauno miestas. Plėšimų prevencijos atskiruose Lietuvos miestuose analizė išryškina efektyvias ir ne tokias veiksmingas priemones, nukreiptas į šių nusikaltimų mažinimą. Tačiau kryptingų ir tikslingų konkrečioje situacijoje prevencinių priemonių parengimas įmanomas tik visapusiškai išanalizavus objektą, į kurią jos nukreiptos – asmenis, darančius plėšimus, bei pagrindinius plėšimų Kauno mieste bruožus.

¹ Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014; Valstybės žinios. 1996, Nr. 64-1501, Nr.122-2863; Valstybės žinios. 2002, Nr. 65-2629; Valstybės žinios. 2003, Nr. 14-540, Nr. 32-1315, Nr. 32-1316; Valstybės žinios. 2004, Nr. 111-4123, Nr. 111-4124; Valstybės žinios. 2006, Nr. 48-1701.

Mokslinis naujumas. Mokslininkai ir praktikai plėšimų kriminologinei analizei skiria deramą dėmesį. Atliekami moksliniai tyrimai, analizuojamas šių nusikalstamų veikų paplitimas, dinamika ir struktūra visos šalies kontekste. Vis dėlto, nemažiau reikšmingas ir plėšimų kriminologinių rodiklių atskiruose miestuose nagrinėjimas, įgalinantis pateikti kriminologinę šių nusikaltimų Kauno mieste, kaip sisteminėje Lietuvos dalyje, analizę. Plėšimų raidos ypatybės ir jų kriminologinė analizė minėtame mieste nebuvo detalai nagrinėti, analizė buvo fragmentinė, todėl magistro baigiamajame darbe ši problematika tirama nauju aspektu. Analizės metu įvertinama, kokį poveikį plėšimų kriminologiniams rodikliams turėjo naujojo nacionalinio baudžiamojo įstatymo taikymas.

Tyrimo dalykas – plėšimų raida ir kriminologinė charakteristika.

Tyrimo tikslas – išanalizuoti plėšimų raidą ir pateikti kriminologinę šių nusikaltimų Kauno mieste analizę.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išanalizuoti plėšimų sąvokos genezę ir pateikti palyginamąją šių nusikaltimų analizę Lietuvoje.
2. Apžvelgti plėšimų raidą Kauno mieste.
3. Išnagrinėti plėšimus Kauno mieste padariusių nusikaltėlių asmenybės pagrindinius bruožus.
4. Išanalizuoti plėšimų prevencijos Kauno mieste bruožus ir šių nusikaltimų priežastingumą.

Tyrimo šaltiniai. Atliekant plėšimų kriminologinę analizę Kauno mieste, naudinga teisės aktuose, mokslinėje literatūroje, nacionalinių nusikalstamumo prevencijos, kontrolės ir kitų organizacijų interneto svetainėse esanti informacija. Tyrimo problematiką kriminologiniu požiūriu analizavo daugelis mokslininkų: J.Bluvšteinas, V.Justickis, J.Galinaitytė, A.Kiškis, S.I.Abelcevas, J.M.Antonianas, S.M.Inšakovas, A.M.Jakovlevas, V.N.Kudriavcevas ir kiti autoriai. Plėšimų raidos analizė pateikiama chronologiškai analizuojant šių nusikalstamų veikų genezę istoriniu aspektu. Magistro baigiamojo darbo tema nagrinėjama referatyviai, analizuojant, ką nagrinėjama tema rašo mokslininkai, išryškinant nuomonių įvairovę, pateikiant jų bendrumus ir skirtumus.

Mokslinio tyrimo metodai. Darbo tikslui pasiekti ir keliamiems uždaviniams įgyvendinti, taikomi metaanalizės, istorinis, analizės, sintezės, kiekybinės ir sisteminės analizės, statistinis, lyginamasis, indukcijos ir dedukcijos metodai, anketinė apklausa.

Naudojant *metaanalizės* metodą, tyrimo objektas atskleidžiamas istoriniu, sociologiniu ir teisiniu aspektais. *Istoriniu metodu* atskleista plėšimų genezė ir jų atsiradimą sąlygojusios priežastys. Naudojant *analizės* metodą, nagrinėjami tyrimo šaltiniai, statistiniai duomenys ir

empirinių tyrimų metu gauti duomenys. Taikant *sintezės* metodą, apibendrinamos ir sintetinės žinios, sukauptos studijuojant literatūros šaltinius, aprašančius plėšimų sąvoką ir raidą, šias nusikalstamas veikas darančiųjų nusikaltėlio asmenybę, fiziniu ar psichologiniu smurtu nuosavybės teisę pažeidžiantį jos elgesį lemiančius faktorius, pagrindinius nusikalstamumo kriminologinius rodiklius, plėšimų prevenciją. *Kiekybinės analizės metodu* nagrinėtos metinės teisėsaugos institucijų rengiamos ataskaitos, baudžiamosios bylos, atlikta dokumentų analizė, įgalinusi pateikti plėšimų ir juos darančių asmenų kriminologinę charakteristiką. *Sisteminės analizės* metodo pagalba plėšimai nagrinėjami kaip atskira nusikalstamumo dalis, atskleidžiant jų santykį su kitais sistemos elementais. Šis metodas leidžia analizuoti veiksnius, įtakančius plėšimus darančių asmenų nusikaltėlio asmenybės formavimąsi, padeda nustatyti jų įtaką atskirų plėšimų, kaip nusikalstamumo dalies, rodiklių sąveiką. *Statistinio metodo* taikymas reikšmingas tuo, kad statistiniai duomenys leidžia patikslinti tam tikrus plėšimų kriminologinius rodiklių ypatumus bendrojo nusikalstamumo kontekste, taip pat atskleisti minėtų nusikaltimų Kauno mieste ir visoje Lietuvoje lyginamąjį sąryšį. Vienok, būtina pažymėti, kad dėl plėšimų latentškumo statistiniai duomenys apie šias nusikalstamas veikas atspindi tyrimui reikšmingus nusikalstamumo požymius, užfiksuotus tik tais atvejais, apie kuriuos tapo žinoma teisėsaugos institucijoms. Atsižvelgiant į tai, tyrimo išvados formuluojamos pagal užregistruotus plėšimus. Tai, be abejo, įtakoja šio metodo patikimumui. Naudojant *lyginamąjį metodą*, gretinami duomenys apie plėšimus Kauno mieste ir visoje Lietuvoje, analizuojamas plėšimų ir kitų nusikaltimų Kauno mieste santykis. Ne mažiau reikšmingas *dedukcijos metodas*, kuris magistro baigiamajame darbe taikomas panaudoti žinias apie plėšimus padariusių asmenų nusikaltėlio asmenybę bei atskirus plėšimo bruožus bendram plėšimų kriminologinių rodiklių vaizdinio formavimui. Remiantis *indukcijos metodu*, bendro pobūdžio teorinės nuostatos ir teiginiai apie nusikalstamumą atskleidžia plėšimų atskirų požymių ypatumus. Siekiant gauti naujų duomenų, atlikta ekspertų *anketinė apklausa*. Ekspertai - tai žmonės, kurie dėl savo darbo pobūdžio apie užregistruotus plėšimus bei juos padarius asmenis gali pasakyti daugiausia. Nors asmenys, įtariamai ar kaltinami padarius plėšimą Kauno mieste, apie savo nusikalstamą veiką žino viską, tačiau nėra atviri, kol procesinis sprendimas baudžiamojoje byloje dėl jų nėra priimtas. Atsižvelgiant į tai, ekspertais pasirinkti plėšimus tiriantys ar baudžiamąsias bylas dėl šių nusikalstamų veikų nagrinėjantys ikiteisminio tyrimo pareigūnai ir prokurorai, kurie apie plėšimus sukaupia daugiau informacijos, negu sugeba įrodyti. Anketinėje apklausoje dalyvavo keturiasdešimt baudžiamojo teisingumo pareigūnų. 38 empiriniame tyrime dalyvavusių respondentų išsilavinimas – aukštasis, 2 respondentų – aukštesnysis. 21 anketinėje apklausoje dalyvavęs asmuo baudžiamojo teisingumo srityje dirbo ne mažiau kaip vienuolika, tačiau ne daugiau kaip penkiolika metų, 13 respondentų – ne mažiau kaip šešerius, tačiau ne daugiau kaip

dešimt metų, 5 respondentai – ne mažiau kaip šešiolika, bet ne daugiau kaip 20 metų, 1 respondento darbo baudžiamosios justicijos srityje stažas – daugiau kaip dvidešimt metų. Šio empirinio tyrimo pagalba atskleidžiama respondentų nuomonė apie veiksnius, kuriems esant padaromi plėšimai, šių nusikaltimų prevencijos Kauno mieste efektyvumą.

Tyrimui reikšmingos sąvokos:

Nusikalstama veika – nusikaltimas ar baudžiamasis nusižengimas.

Nusikalstamos veikos subjektas – asmuo, padaręs nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą, kuris gali būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn.

Nusikalstamumo prevencija – poveikio nusikalstamumui priemonių sistema, kuria siekiama užkirsti kelią nusikalstamoms veikoms, nustatant ir pašalinant bendrąsias jų priežastis bei sąlygas, taip pat individualiai veikiant asmenis, linkusius daryti nusikalstamas veikas arba ateityje galinčius tapti nusikalstamų veikų aukomis.

Darbo struktūrą lemia nagrinėjamos temos problematika. Magistro baigiamąjį darbą sudaro penki skyriai: pirmajame jų aptariama plėšimo sąvoka, antrajame – pateikiama palyginamoji plėšimų analizė Lietuvoje, trečiajame – nagrinėjama plėšimų raida (paplitimas, dinamika ir struktūra) Kauno mieste, ketvirtajame – analizuojami šiuos nusikaltimus Kauno mieste padariusių asmenų nusikaltėlio asmenybės bruožai, penktajame - nurodomi svarbiausi Kauno mieste vykdomos plėšimų prevencijos bruožai ir nagrinėjamas plėšimų priežastingumas. Pagrindiniai darbo aspektai apibendrinami išvadose. Atsižvelgiant į jas, teikiami pasiūlymai, kaip gerinti plėšimų prevenciją Kauno mieste. Darbe cituoti ar kitaip naudoti tyrimo bibliografiniai šaltiniai nurodyti literatūros sąrašė. Pagrindinės darbo tezės išdėstytos santraukose lietuvių ir anglų kalbomis.

1. PLĖŠIMO SĄVOKOS GENEZĖ

Visuotinai paplitęs posakis *ubi societas, ibi jus*, reiškiantis, kad visur, kur yra visuomenė, yra ir teisė. Teisiniu ir kriminologiniu požiūriais reikšmingų praeities reiškinių analizė itin svarbi. Nuolat atsigręždama į istoriją, visuomenė siekia pasisemti patirties, progresuoti ir išvengti netobulumo pasikartojimo.

Plėšimas – vienas seniausių žinomų nusikaltimų². Šių nusikaltimų ir jų sąvokos raida kito bei modernėjo progresuojant valstybei ir jos teisei. Pagoniškoje Lietuvoje teisė buvo paprotinė, perduodama žodžiu, todėl plėšimų terminas įtvirtintas vėliau – rašytiniuose šaltiniuose. Jie ėmė plisti atėjus krikščionybei. Tuo metu atsirado didžiojo kunigaikščio ir Ponų tarybos rašomi ir skelbiami įstatymai bei privilegijos. Visuomeniniam gyvenimui intensyvėjant, sparčiai augo naujų aktų skaičius. Dėl jų gausos skelbiamos nuostatos buvo netobulos, nesuderinamos tarpusavyje.

Taisant šias spragas, visa iki tol Lietuvoje veikusi paprotinė ir rašytinė teisė sunorminta ir išleistas Pirmasis Lietuvos Statutas³, įsigaliojęs 1529 metais. Šis bendras visai valstybei įstatymų sąvadas atspindėjo svarbiausius ir įvairiausius ano meto Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės visuomenės raidos reiškinius bei procesus, sunormino žmonių tarpusavio santykius. Pirmasis Lietuvos Statutas padėjo pamatus ne vienam teisės institutui ir teisei kategorijai. Jo normose minimas ir plėšimo terminas. Nors pati plėšimo sąvoka Pirmajame Lietuvos Statute nebuvo detalai reglamentuota, nepaaiškinta jos esmė, tačiau šio akto septintojo skyriaus „Apie smurtą šalyje ir apie sumušimą, ir apie šlėktų nužudymus“ normų analizė leidžia daryti išvadą, kad plėšimas laikomas kriminaliniu nusikaltimu, už jo padarymą numatyta bausmė. Plėšimais neabejotinai šiurkščiai pažeidžiamos žmonių teisės ir laisvės, svarbiausi gėriai, todėl teisės normose įtvirtinant atsakomybę už jų padarymą, siekta ne tik padaryti poveikį nusikaltimą padariusiam asmeniui (savaržant jo asmenines, turtines ir kitas teises), bet ir užtikrinti nukentėjusiųjų bei visuomenės interesų gynimą, taip pat vykdyti plėšimų prevenciją. Taigi, plėšimo ir bausmės už jį reglamentavimas Pirmajame Lietuvos Statute svarbus kriminologiniu požiūriu. Pagal vyravusios epochos realijas ir to laikotarpio sąlygas teisinė mintis buvo gana kvalifikuota. Tačiau nepaisant to, kad, kaip teigia Stanislovas Lazutka, tokio teisės ir

² Justickis V. Kriminologija. I dalis. – Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2001. P. 411-412.

³ Pirmojo Lietuvos Statuto tekstas // Valikonytė I., Lazutka S., Gudavičius E. Pirmasis Lietuvos Statutas (1529 m.). – Vilnius: Vaga, 2001. P. 123-259.

kultūros paminklo, kaip Pirmasis Lietuvos Statutas tuometinė Europa dar neturėjo⁴, šis aktas tėra pradinis baudžiamosios teisės juridinių sąvokų terminijos įsigalėjimo etapas. Kaip kitoms, taip ir plėšimo sąvokai, įvardinti buvo vartojama tik buitinė šnekamoji kalba.

Tačiau kriminologiniu požiūriu svarbus ne šio statuto ir tuometinės visuomenės teisinės kultūros lygis, o suvokti kriminalizacijos procesą, t.y. suprasti, kodėl vieni ar kiti veiksmai, atlikti apiplėšiant, pripažinti nusikaltimu, kokia visuomenės reakcija į juos. Surinkti duomenys apie plėšimus, kaip nusikalstamumo dalį, ir su tuo susijusius reiškinius, padeda įvertinti tuometinę kriminalinę padėtį. Minėta, kad Pirmajame Lietuvos Statute plėšimo sąvoka nepateikta, todėl apie tai, kokie veiksmai sudarė šio nusikaltimo sudėtį galima suprasti tik iš bendros normų analizės. Šio akto septintojo skyriaus 16, 19, 21, 30 straipsnių nuostatos atskleidžia minėto nusikaltimo pobūdį, vietas, kuriose jie labiausiai paplitę, aukos ir plėšimą padariusio asmens ypatumus. Kitaip negu vagystės, plėšimai priskirti smurtiniams, o ne turtiniams nusikaltimams (nusikaltimams nuosavybei). Jie įtvirtinti kartu su nužudymais ir kūno sužalojimais, kai kuriais atvejais net kaip lygiavertės veikos, numatant už jas vienodas bausmes. Šios rūšies nusikaltimų apibendrinimo į vieną bendrai baustinių poelgių visumą tendencija rodo, kad šiame mūsų valstybės istorijos etape plėšimai buvo sunkūs nusikaltimai, o smurto elementas sureikšmintas labiau negu turtinio nuostolio padarymas. Pirmajame Lietuvos Statute plėšimai įvardijami „apiplėšimais“. Veiksmai, sudarantys šių nusikaltimų sudėtį, buvo apibūdinti labai panašiai kaip tie, kurie vadinami „grobimais“ (jie įtvirtinti minėto Statuto dvyliktajame skyriuje), tačiau pastarieji buvo daromi už skolas, todėl plėšimais nelaikyti. Matyti, kad plėšimai tuo metu buvo daromi tykant pravažiuojančios aukos keliuose ir pastojus jai kelią smurtu apiplėšiant, užpuolant dvarus ir sodžius, taip padarant fizinę („žaiždas“) ir turtinę („nuostolius“) žalą. Smurto pobūdis nedetalizuotas, tačiau plėšimo termine minimas tik fizinis smurtas („jeigu kas [...] kokias nors žaiždas ar grobimus, ar nuostolius smurtu padarytų“⁵). Vertindami tai kriminologiniu požiūriu, manome, kad kadangi Pirmajame Lietuvos Statute (septintojo skyriaus 7 straipsnyje) buvo įtvirtinta bausmė už grasinimus padaryti žalos nužudant ar sudeginant turta, grasinimai, kaip kriminalinės prievartos forma, egzistavo. Tai, jog grasinimai panaudoti fizinį smurtą neįtraukti į plėšimo veiksmus leidžia daryti prielaidą, jog psichinė prievarta vykdant plėšimus nebuvo paplitusi, todėl ir nekriminalizuota. Asmenys, padarę šias veikas, vadinti plėšikais. Plėšimus padariusiais buvo laikomi ir šio nusikaltimo bendrininkai, sąmoningai slapstę jo

⁴ Lazutka S. Lietuvos statutai, jų kūrėjai ir epocha. – Kaunas: Spindulys, 1994. P. 4-5.

⁵ Pirmojo Lietuvos Statuto tekstas, septintasis skyrius, 19 straipsnis // Valikonytė I., Lazutka S., Gudavičius E. Pirmasis Lietuvos Statutas (1529 m.). – Vilnius: Vaga, 2001. P. 202-203.

vykdytojus, padėję įvykdyti plėšimą patarimais ar parama, naudojęsi vogtais daiktais⁶. Buvo skiriami privilegijuoto luomo žmonėms arba jų pačių padaryti plėšimai nuo tokio pat pobūdžio nusikaltimų, padarytų „prasto luomo“ žmonių ar žmonėms⁷.

Išnagrinėję visas šias nuostatas, pritariame statutą tyrinėjusiems autoriams, nurodžiusiems, kad plėšimu traktuotas „smurtinis pasikėsinimas į asmenį, turint tikslą atimti turtą arba sveikatą savanaudiškais tikslais“⁸.

Buvo skiriamas plėšimas, padarytas pirmą ir antrą kartą, t.y. plėšikai recidyvistai. Nusikaltus pakartotinai, baudmė buvo griežtesnė. Taigi, jau Pirmajame Lietuvos Statute buvo skiriami tam tikri asmens kriminalinio aktyvumo lygiai.

Bėgant laikui, atsirado poreikis tobulinti įstatymus. Po Pirmojo Lietuvos Statuto buvo priimti dar du – Antrasis (1566 m.) ir Trečiasis (1588 m.) – Statutai, tačiau juose reglamentuojamas plėšimų terminas nekito. Jis buvo patobulintas tik vėlesnių, statutus pakeitusių, teisės aktų nuostatose.

Rusijos imperijai (1795-1915 m.), o vėliau Vokietijai (1915-1918 m.) okupavus Lietuvą, čia galiojo okupacinio režimo teisė. Atkurtos Lietuvos valstybės teisė (1918-1940 m.) gerokai skyrėsi nuo teisenos, buvusios Statutų galiojimo laikotarpiu. Pagal Lietuvoje galiojusį Rusijos 1903 m. Baudžiamąjį statutą plėšimas buvo priskiriamas turtiniams nusikaltimams⁹. Nepriklausoma Lietuvos valstybė rengėsi naujų kodeksų priėmimui, tačiau valstybingumo tarpsniu sukurta nacionalinė teisinė bazė taip ir nepradėta įgyvendinti – 1940 m. Lietuva buvo įjungta į Tarybų Socialistinių Respublikų Sąjungą (toliau – TSRS), iš kurios išsivadavo tik po penkiasdešimties metų. Tačiau plėšimo priskyrimas nusikaltimams nuosavybei išliko ir kitų okupacijų (1940-1990 m.) laikotarpiu. Jis aiškinamas tuo, kad plėšimo metu panaudotas smurtas yra ne nusikalstamos veikos tikslas, bet tik priemonė pagrobti svetimą turtą.

1961 m. birželio 26 d. priimtas Lietuvos TSR baudžiamasis kodeksas¹⁰, įsigaliojęs tuometų rugsėjo 1 d. Plėšimo pavojingumas šiame teisės akte buvo vertinamas pagal tai, kam priklauso nuosavybė. Svarbiausi buvo valstybės interesai ir jos nuosavybė, o tik paskui – žmogaus interesai. Imant tai kaip pagrindą plėšimo struktūrai atskleisti, plėšimas, turint tikslą užvaldyti valstybinį ar visuomeninį turtą (Lietuvos TSR BK 92 straipsnis) buvo pavojingesnis negu plėšimas, padarytas asmeninei nuosavybei (Lietuvos TSR BK 148 straipsnis). Tobulinant

⁶ Pirmojo Lietuvos Statuto tekstas, septintasis skyrius, 30 straipsnis // Valikonytė I., Lazutka S., Gudavičius E. Pirmasis Lietuvos Statutas (1529 m.). – Vilnius: Vaga, 2001. P. 207.

⁷ Pirmojo Lietuvos Statuto komentarai // Valikonytė I., Lazutka S., Gudavičius E. Pirmasis Lietuvos Statutas (1529 m.). – Vilnius: Vaga, 2001. P. 315.

⁸ Andriulis V., Maksimaitis M., Pakalniškis V. ir kt. Lietuvos teisės istorija. – Vilnius: Justitia, 2002. P. 234.

⁹ Ten pat. P. 417.

¹⁰ Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios, 1961, Nr. 18-147.

teisinę bazę, plėšimo sąvoka kito. Lietuvai tapus nepriklausoma, minėtas baudžiamasis kodeksas liko galioti, tačiau jo nuostatos buvo keičiamos, kartu buvo rengiamas naujojo kodekso projektas. 1994 m. liepos 19 d. priimtas įstatymas, iš esmės pakeitęs daug galiojusio baudžiamojo kodekso normų. Atsisakius atsakomybės diferencijavimo pagal nuosavybės formas, įtvirtinta vienoda visų nuosavybės formų ir rūšių teisinė apsauga. Baudžiamojo kodekso 272 straipsnyje buvo pateikta išsami plėšimo sąvoka. Juo įvardintas svetimo turto užvaldymas panaudojant fizinį smurtą arba grasinant tuoj pat jį panaudoti, arba kitaip atimant galimybę nukentėjusiajam priešintis. Analizuodami šią sąvoką kriminologiniu požiūriu, matome, kad plėšimo sąvokoje labai svarbus kriminalinės prievartos elementas, kuris yra detalizuotas. Taigi, ankstesnių laikų prievartos supratimas pasikeitė. Plėšimo sąvokoje kriminalizuotos ir nusikaltimu pripažintos naujos prievartos formos. Prievarta jau suvokiamas ne tik fizinis smurtas, bet ir kiti veiksmai, priskiriami psichinei prievartai (grasinimai panaudoti fizinį smurtą, atėmimas iš nukentėjusiojo galimybės priešintis). Grasinimai tuoj pat panaudoti fizinį smurtą gali būti išreiškiami tiek žodžiais, tiek veiksmais, pvz. demonstruojant peilį ar kitą įrankį, bauginančiais gestais, taip pat sukuriant situaciją, kuri kelia nerimą ir saugumo trūkumą nukentėjusiajam. Kitoks atėmimas galimybės nukentėjusiajam priešintis yra tada, kai nukentėjusiojo asmens pasipriešinimui įveikti kaltininkas panaudoja tokius būdus, kurių neapima prieš tai minėtos dvi prievartos formos (fizinio smurto panaudojimas ar grasinimas tuoj pat panaudoti fizinį smurtą), tačiau jais atimama galimybė nukentėjusiajam ginti nuosavybę nuo pagrobimo. Manome, kad toks prievartos suvokimo plėšimo sąvokoje pasikeitimas rodo, jog visuomenė tapo jautresnė įvairesnėms prievartos apraiškoms. Svetimo turto, kuris užvaldomas plėšimo metu, sąrašas minėtame teisės akte nėra pateiktas. Smurto ir prievartos šioje plėšimo sąvokoje detalizavimas suponuoja mintį, kad kriminologine prasme plėšimą reikėtų laikyti labiau smurtiniu, negu turtiniu nusikaltimu. Tokią nuomonę sustiprina ir kriminologo Viktoro Justickio teiginiai, kad „neretai būtent prievartos (arba tam tikros uždraustos jos formos) vartojimas padaro nekaltą [...] veiksma nusikaltimu. [...] Būtent prievarta [...] paverčia [...] normalų norą įsigyti daiktą – plėšikavimu“¹¹. Nuosavybė plėšimo sąvokoje yra toji teisinė vertybė, kuriai prievarta kelia pavojų. Be to, ilgą laiką būtent smurto laipsnis lėmė plėšimo atribojimą nuo atvirosios vagystės. Pavojingas nukentėjusiojo gyvybei ar sveikatai smurtas (fizinis ar psichinis) buvo esminis plėšimo požymis¹².

Anksčiau pateiktoji plėšimo sąvoka atitinka paprastojo plėšimo apibrėžimą. Lietuvos TSR baudžiamajame kodekse buvo numatyta ir kvalifikuoto plėšimo sąvoka. Kvalifikuotu

¹¹ Justickis V. Kriminologija. I dalis. – Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2001. P. 411-412.

¹² Klimka A., Apanavičius M., Misiūnas J. Tarybinė baudžiamoji teisė. Ypatingoji dalis. – Vilnius: Mintis, 1974. P. 71.

plėšimu laikomas plėšimas, kuris be bendrųjų šiam nusikaltimui būdingų požymių turi papildomų bruožų. Viena tokių aplinkybių – pakartotinai arba itin pavojingo recidyvisto padarytas plėšimas buvo vertinamas kaip sunkesnė veika. Kriminologiniu požiūriu tai paaiškinama keletu aspektų. Plėšimo, padaryto pakartotinai, negalima vertinti kaip atsitiktinio įstatymų pažeidimo. Jeigu anksčiau už plėšimą paskirtoji bausmė arba ją pakeitusi priemonė nebuvo pakankama ir asmuo pakartotinai padarė plėšimą, tai rodo jo asmenybės neigiamos orientacijos pastovumą. Taigi, paveikti tokią asmenybę reikia kitokių priemonių, negu pirmą kartą nusikaltusį asmenį. Recidyvumo elemento plėšimo sąvokoje numatymas kriminologiniu požiūriu svarbus ne tiek dėl teisingos bausmės paskyrimo, bet vertinant plėšimų prevencijos efektyvumą. Didesnis dėmesys recidyviniams plėšimams – savotiška prevencinė priemonė neatspariems, linkusiems į pagundas asmenims. Matydami, kad net recidyvistai priverčiami laikytis nustatytų elgesio taisyklių, jie irgi gerbia įstatymus. Plėšimą kvalifikuojanti aplinkybė „padarytas grupės iš anksto susitarusių asmenų“ rodo šios veikos planavimą, vaidmenų plėšimui padaryti pasiskirstymą. Grupės terminas įstatyme nepaaiškintas, tačiau vadovaujantis bendrininkavimo supratimu, tai du ar daugiau asmenų. Šios aplinkybės numatymas plėšimo sąvokoje kriminologiniu požiūriu svarbus dėl to, kad tokiu būdu siekiama užkirsti kelią, kad plėšimo bendrininkų grupė nevirstų organizuotu grupiniu plėšimų darymu. Kitaip, negu Lietuvos Statutuose, Lietuvos TSR baudžiamajame kodekse plėšimai keliuose kaip kvalifikuojanti aplinkybė nebuvo minimi. Išskirti tik plėšimai padaryti įsibraunant į negyvenamąją ir gyvenamąją patalpą. Išskirtinis dėmesys skirtas ir plėšimams, kurių metu buvo naudojami ginklai (nešaunamieji ir šaunamieji). Plėšimą kvalifikuojančiomis aplinkybėmis laikytas ir stambus mastas bei nusikaltimas, susijęs su sunkaus kūno sužalojimo padarymu. Visos šios aplinkybės sukuria aiškų plėšimų struktūros aprašymo būdų vaizdinį.

Nacionalinių įstatymų leidybai tobulėjant, 2000 m. rugsėjo 26 d. Lietuvos Respublikos Seimas patvirtino naują baudžiamąjį kodeksą, kuris įsigaliojo 2003 m. gegužės 1 d. Bendroji plėšimo sąvoka, egzistavusi nuo minėto 1994 m. priimto 1961 m. baudžiamojo kodekso pakeitimo, iš esmės nepakito. Abiejų lygmenų plėšimą kvalifikuojantys požymiai suformuluoti naujai. Kvalifikuoto plėšimo sampratoje patalpų (gyvenamųjų ar negyvenamųjų) paskirtis nebuvo detalizuota (sunkesne nusikaltimo forma pripažintas plėšimas, padarytas įsibrovus į bet kokią patalpą). Pasikeitė ir kai kurie kvalifikuojančių aplinkybių terminai: stambus mastas apibrėžtas didelės vertės turtu, grupė iš anksto susitarusių asmenų – dalyvavimu organizuotoje grupėje. Naujajame teisės akte detalizuotas ir ginklų bei kitų žmogui žaloti pritaikytų daiktų (įrenginių) panaudojimas plėšimo metu, išliko bausmės diferencijavimas, priklausomai nuo jų pavojingumo. Šaunamojo, nešaunamojo ginklo ir sprogmens, kurių panaudojimas yra kvalifikuojantis plėšimą požymis, sąvokos baudžiamajame kodekse nepaaiškintos. Jų turinys

atskleidžiamas Lietuvos Respublikos ginklų ir šaudmenų kontrolės¹³ bei Lietuvos Respublikos sprogmenų apyvartos kontrolės¹⁴ įstatymuose.

Šiame skyriuje aptarti kriminologiniai plėšimo sąvokos raidos nuo Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės laikų iki šių dienų aspektai. Tolesniuose skyriuose palyginamoji plėšimų ir jų raidos analizė atliekama šiuo metu galiojančio baudžiamojo kodekso normose įtvirtintos plėšimų sąvokos prasme. Analizuojant plėšimų raidą Kauno mieste, šiame skyriuje nagrinėti plėšimą kvalifikuojantys požymiai bus panaudoti šių nusikaltimų struktūros aprašymui.

¹³ Lietuvos Respublikos ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 13-467; Valstybės žinios. 2003, Nr. 38-1684, Nr. 101-4538; Valstybės žinios. 2004, Nr. 32-1011; Valstybės žinios. 2005, Nr. 67-2397.

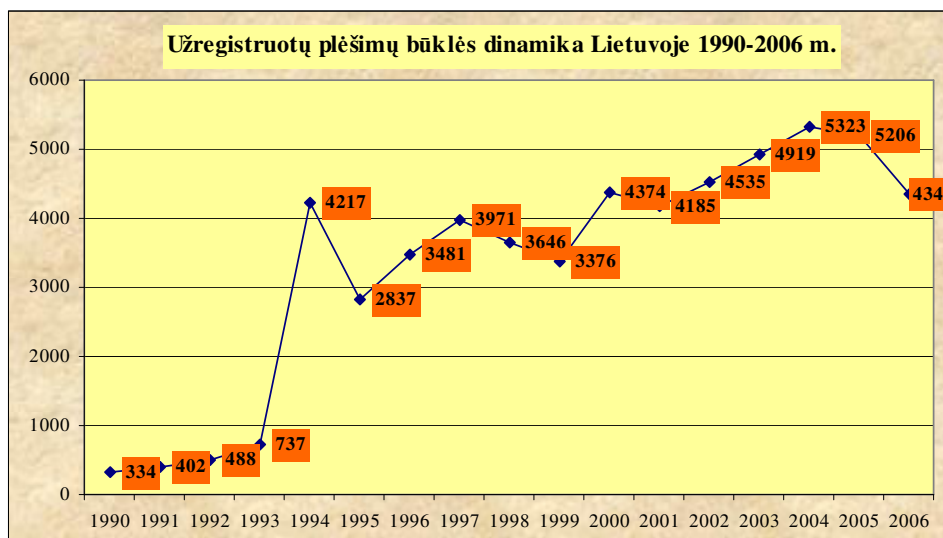
¹⁴ Lietuvos Respublikos sprogmenų apyvartos kontrolės įstatymas // Valstybės žinios. 2003, Nr. 17-701; Valstybės žinios. 2004, Nr. 21-618; Valstybės žinios. 2005, Nr. 67-2398.

2. BENDRA PALYGINAMOJI PLĖŠIMŲ LIETUVOJE ANALIZĖ

Ieškant būdų veiksmingai išspręsti plėšimų paplitimo Kauno mieste problemą, būtina žinoti ne tik šios problemos apimtį, bet ir plėšimų paplitimo visoje Lietuvoje vaizdinį. Dėl šios priežasties verta atlikti bendrą palyginamąją užregistruotų plėšimų Lietuvoje analizę. Šiuo tikslu panagrinėsime kelis kriminologinės statistikos duomenis: užregistruotų plėšimų būklę, lygį, dinamiką ir plėšimų lyginamąją dalį kitų Lietuvoje užregistruotų nusikaltimų atžvilgiu per laikotarpį, kai atkurta Lietuvos nepriklausomybė, t.y. nuo 1990 iki 2006 metų.

Užregistruotų plėšimų Lietuvoje būklės dinamikos 1990-2006 m. duomenys¹⁵ pateikti 1 diagramoje.

1 diagrama. Užregistruotų plėšimų būklės dinamika Lietuvoje 1990-2006 m.

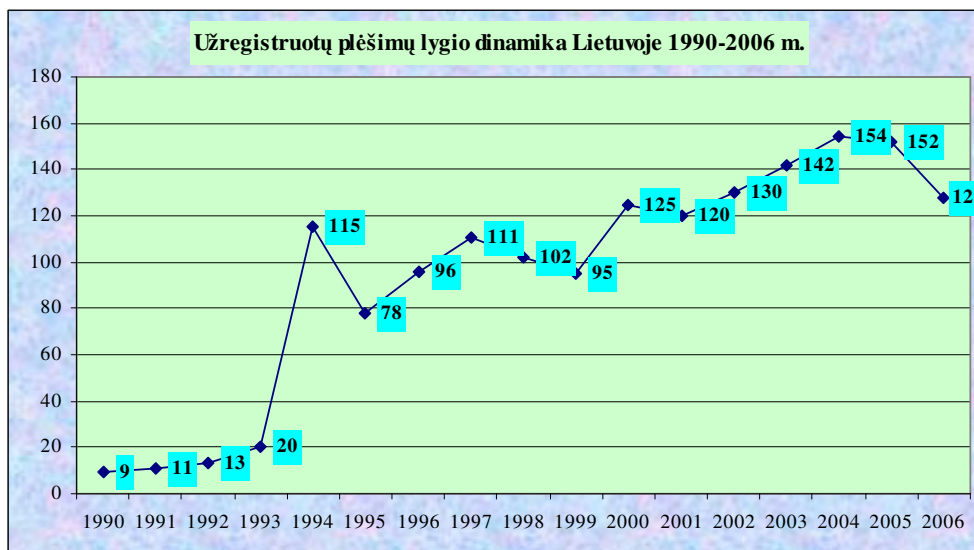
Vertindami šiuos duomenis, matome, kad bendras užregistruotų plėšimų Lietuvoje skaičius analizuojamu laikotarpiu svyravo. Tolygus šių nusikaltimų skaičiaus didėjimas pastebimas 1990-1993 m., 1995-1997 m., 2001-2004 m. laikotarpiais. Itin stiprių užregistruotų plėšimų skaičiaus pokyčių, išskyrus 1994 m., nebuvo. Tik minėtaisiais – 1994 – m. užregistruotų plėšimų skaičius stipriai padidėjo: lyginant su 1993 m., 1994 m. užregistruotų plėšimų skaičius padidėjo net 5,7 karto (padaugėjo 472,2%). Užregistruotų plėšimų mažėjimo tendencija pastebima 1995 m., 1998-1999 m., 2001 m., 2005-2006 m. Didžiausiais užregistruotų plėšimų

¹⁵ Plėšimai / Užregistruotos nusikalstamos veikos / Nusikalstamos veikos / Lietuvos statistika / Kiškis A. Kriminologinė statistika // <http://www.nplc.lt/stat/nus/nus23.htm>; žiūrėta: 2007-06-30.

skaičiaus sumažėjimas užfiksuotas 1995 m., kai lyginant su praėjusiais metais užregistruotų plėšimų skaičius sumažėjo 32,7%. Pastaraisiais metais nustatytas nusistovintis užregistruotų plėšimų skaičiaus mažėjimas reiškia, kad visuomenė tapo atsargesnė, sustiprėjo jos pasipriešinimas plėšimus darantiems asmenims, mokėjimas apsiginti nuo jų. Žmonės išmoko saugoti savo nuosavybę, viešai nedemonstruoti savo materialinių vertybių. Visa tai padarė plėšimus šiek tiek mažiau gundančiu nusikaltimu ir savo ruožtu sumažino potencialių nusikaltėlių motyvaciją.

Atsižvelgiant į mūsų šalyje užregistruotų plėšimų skaičių ir Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės pateiktus duomenis apie gyventojų skaičių Lietuvoje¹⁶, paskaičiuojame plėšimų lygį 100 000 gyventojų (šis rodiklis apskaičiuotas taip: užregistruotų plėšimų skaičius / gyventojų skaičius x 100 000). Šio rodiklio pokyčių laikotarpiu nuo 1990 iki 2006 m. analizė parodė, kad mažiausias kiekvienam 100 000 Lietuvos gyventojų tenkantis užregistruotų plėšimų skaičius buvo 9 (1990 m.), didžiausias - 154 (2004 m.) (Žr. į 2 diagramą).

2 diagrama. Užregistruotų plėšimų lygis Lietuvoje 1990-2006 m.

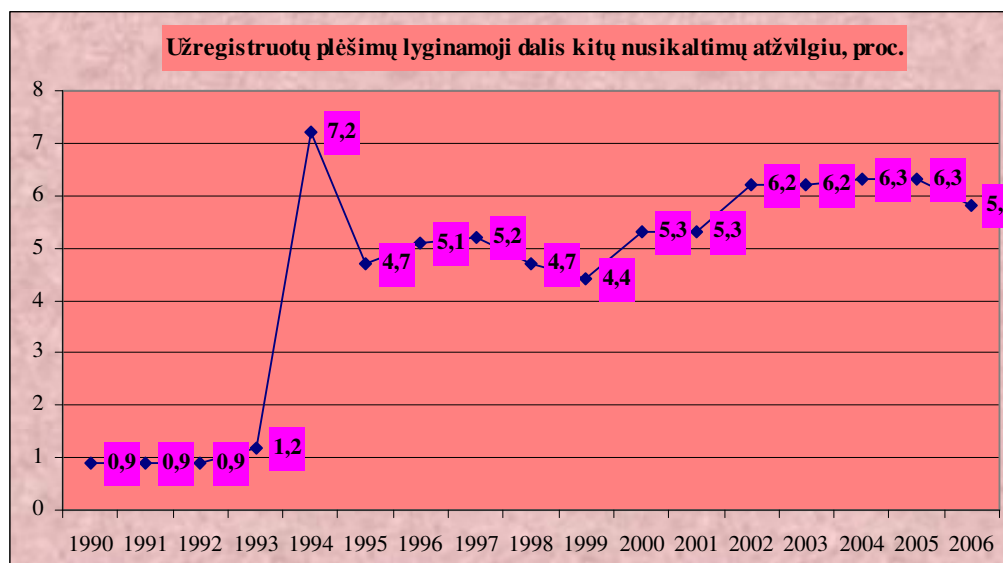
Užregistruotų plėšimų lygis analizuojamu laikotarpiu (1990-2006 m.) svyravo ir nebuvo vien didėjantis ar vien mažėjantis. Tačiau per 15 metų (1990-2004 m.) užregistruotų plėšimų lygis Lietuvoje išaugo 17,1 karto. Taigi, užregistruotų plėšimų vystymosi tendencija nurodytu laikotarpiu nepalanki. Tačiau pastaraisiais metais Lietuvoje užregistruotų plėšimų 100 000 gyventojų užregistruojama mažiau: 2005 m. Lietuvoje buvo užregistruota 1,01 karto mažiau

¹⁶ Gyventojų skaičius pagal lytį mieste ir kaime metų pradžioje / Gyventojai / Gyventojai ir socialinė statistika / Statistika (teminės lentelės) // <http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=1290>; žiūrėta: 2007-06-30.

plėšimų kiekvienam 100 000 gyventojų negu 2004 m., 2006 m. – 1,19 karto mažiau negu 2005m.

Taigi, užregistruotų plėšimų Lietuvoje būklės ir lygio dinamika 1990-2006 m. rodo, kad augimo tendencija būdinga tiek plėšimų būklei, tiek jų lygiui. Tai leidžia kelti prielaidą, kad minėtu laikotarpiu augo bendras nusikaltimų Lietuvoje skaičius, todėl padaugėjo ir plėšimų. Tačiau užregistruotų plėšimų lyginamosios dalies Lietuvoje užregistruotų nusikaltimų kontekste¹⁷ analizė parodė, kad 1990-1993 m. užregistruoti plėšimai sudarė nežymią Lietuvos užregistruotų nusikaltimų dalį (0,9-1,2%) (Žr. į 3 diagramą).

3 diagrama. Užregistruotų plėšimų lyginamoji dalis kitų 1990-2006 m. Lietuvoje užregistruotų nusikaltimų atžvilgiu

1994 m. užregistruotų plėšimų skaičius Lietuvoje lyginant su kitais užregistruotais nusikaltimais stipriai išaugo ir sudarė net 7,2% visų Lietuvoje užregistruotų nusikaltimų. Tai didžiausia užregistruotų plėšimų dalis Lietuvoje užregistruotų nusikaltimų atžvilgiu per visą analizuojamą laikotarpį (1990-2006 m.). Nuo 1995 iki 2006 m. užregistruotų plėšimų lyginamoji dalis svyravo nelabai žymiai – nuo 4,4% iki 6,3%, o jų vidurkis sudarė 5,46% visų Lietuvoje

¹⁷ Plėšimai / Užregistruotos nusikalstamos veikos / Nusikalstamos veikos / Lietuvos statistika / Kiškis A. Kriminologinė statistika // <http://www.nplc.lt/stat/nus/nus23.htm>; Plėšimai / Duomenys apie nusikaltimus / Duomenys apie nusikalstamas veikas, padarytas Lietuvos Respublikoje / Informatikos ir ryšių departamento prie Vidaus reikalų ministerijos statistinės ataskaitos / Lietuvos statistika / Kiškis A. Kriminologinė statistika // <http://www.nplc.lt/stat/atas/ird/ekr/2004/ekr200412/ekr200412-20.htm>; <http://www.nplc.lt/stat/atas/ird/ekr/2005/ekr200512/ekr200512-38.htm>; <http://www.nplc.lt/stat/atas/ird/ekr/2006/ekr200612/ekr200612-38.htm>; Nusikaltimai / Užregistruotos nusikalstamos veikos / Nusikalstamos veikos / Lietuvos statistika / Kiškis A. Kriminologinė statistika // <http://www.nplc.lt/stat/nus/nus41.htm>; žiūrėta: 2007-07-03.

užregistruotų nusikaltimų. 2002-2005 m. užregistruotų plėšimų dalis visų Lietuvoje užregistruotų nusikaltimų atžvilgiu stabilizavosi ir plėšimai sudarė 6,2-6,3% visų užregistruotų nusikaltimų. Lygindami analizuojamo laikotarpio (1990-2006 m.) pradžią ir pabaigą, matome, kad 1990-1993 m. laikotarpiu užregistruotų plėšimų vidurkis sudarė 0,98% visų Lietuvoje užregistruotų nusikaltimų, o 2003-2006 m. laikotarpiu – net 6,15%, t.y. net 5,17% daugiau negu 1990-1993 m.

Statistiniai duomenys rodo, kad pirmaisiais Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo metais šalyje užregistruota mažiau plėšimų negu pastaraisiais metais. Tačiau, mūsų nuomone, tuo remiantis negalima daryti konkrečių išvadų, kadangi 1994 m. iš esmės pasikeitus plėšimo definicijai (Žr. į darbo 1 skyrių), šie duomenys yra nepalyginami.

Palyginamosios plėšimų Lietuvoje analizės metu apibendrinta informacija bus panaudota ir nagrinėjant plėšimų raidą Kauno mieste, t.y. lyginant, kokią dalį Lietuvoje užregistruotų plėšimų sudaro šie nusikaltimai, užregistruoti Kauno mieste; nagrinėjant, ar užregistruotų plėšimų lygis Kauno mieste ir šiame mieste užregistruotų minėtų nusikaltimų lyginamoji dalis Kauno mieste užregistruotame nusikalstamume didesni negu atitinkami visoje Lietuvoje užregistruotų plėšimų rodikliai.

3. PLĖŠIMŲ RAIDA KAUNO MIESTE

2003 m. Lietuvoje – žymių teisinių pokyčių metai. 2003 m. gegužės 1 d. įsigaliojus naujiems Lietuvos Respublikos baudžiamajam¹⁸, baudžiamojo proceso¹⁹ ir bausmių vykdymo²⁰ kodeksams, keitėsi nusikalstamų veikų registravimo ir jų apskaitos tvarka.

Nusikalstamumą Lietuvoje analizavęs dr. A.Kiškis pastebėjo, kad mokslo bendruomenėje vyrauja požiūris, jog nusikalstamumo raidos analizė apimanti šių pokyčių laikotarpį, yra metodologiškai nepagrįsta. Dėl šios priežasties manoma, kad lyginti nusikalstamumą iki ir po 2003 m. gegužės 1 d. yra nekorektiška dėl didžiulių teisinių ir nusikalstamų veikų registracijos pokyčių²¹. Iš dalies pritariame šiai nuomonei ir manome, kad 2003 m. gegužės 1 d. įvykusios teisinės reformos įtaka nusikalstamumo apskaitai buvo vyraujanti kitų veiksnių – socialinių, ekonominių, kultūrinių ir kt. – atžvilgiu. Atsižvelgdami į tai ir siekdami išvengti 2003 m. nusikalstamumo statistikoje galinčių pasitaikyti netikslumų, plėšimų raidos analizę atliksime nenagrinėdami 2003 m. kriminologinių rodiklių ir analizuodami trejų metų laikotarpius prieš (2000-2002 m.) ir po (2004-2006 m.) minėtą teisinę reformą. Manome, kad analizuoti šiuos plėšimų raidos periodus galima, nes jų metu Lietuvos baudžiamasis įstatymas, baudžiamasis procesas ir kiti teisinę plėšimų aplinką įtakoję teisės aktai buvo keičiami nežymiai. Be to, kaip teigia A.Kiškis, „kriminologai jau seniai yra pripažinę nusikalstamumo palyginimo, jo raidos analizės galimybę esant dideliems tiek teisės, tiek ir kitiems socialiniams pokyčiams ir skirtumams. Todėl mes galime ir privalome nenutrūkstamai nagrinėti nusikalstamumą prieš ir po 2003 m. gegužės 1 d., jo pokyčius, baudžiamojo teisingumo institucijų reakcijos pokyčius“²². Atsižvelgiame ir į tai, kad plėšimai tiek iki, tiek ir po 2003 m. gegužės 1 d. buvo laikomi tik nusikaltimais (nuo 2003 m. gegužės 1 d. nusikalstamos veikos Lietuvoje suskaidytos į nusikaltimus ir baudžiamuosius nusikaltimus). Be to, kaip minėta analizuojant plėšimo sąvoką, šio nusikaltimo samprata įsigaliojus naujam baudžiamajam kodeksui iš esmės nepakito.

Toliau paanalizuosime užregistruotų plėšimų Kauno mieste paplitimą, dinamiką ir struktūrą 2000-2002 m. ir 2004-2006 m. laikotarpiais.

¹⁸ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 89-2741.

¹⁹ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 37-1341, Nr. 46.

²⁰ Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 73-3084.

²¹ Kiškis A. Nusikalstamumas Lietuvoje: ką pakeitė teisės reforma // Jurisprudencija. 2006, Nr. 3(81). P. 32.

²² Ten pat. P. 33.

Kaunas yra vienas didžiausių Lietuvos miestų. Dėl šios priežasties jame užregistruotų nusikalstamų veikų skaičius santykinai didelis, lyginant jį su užregistruotu nusikalstamumu Lietuvoje. Statistiniai duomenys²³ apie užregistruotų plėšimų Kauno mieste būklę 2000-2002 m. ir 2004-2006 m. laikotarpiais rodo, kad 2000 m. Kaune buvo užregistruoti 902 plėšimai, kas sudarė 20,6% visų tais metais Lietuvoje užregistruotų plėšimų, 2001 m. – atitinkamai 925 (22,1%), 2002 m. – 854 (18,8%), 2004 m. – 668 (12,5%), 2005 m. – 834 (16%) ir 2006 m. – 677 (15,6%). Šie duomenys rodo, kad 2000-2002 m. laikotarpiu Kauno mieste užregistruotų plėšimų vidurkis sudarė apie penktadalį (20,5%), 2004-2006 m. laikotarpiu – apie septintadalį (14,7%) visų Lietuvoje užregistruotų plėšimų. Lygindami 2000-2002 m. ir 2004-2006 m. laikotarpius, matome, kad po teisinės reformos (2004-2006 m. laikotarpiu) Kauno mieste užregistruoti plėšimai sudarė žymiai mažesnę Lietuvoje užregistruotų plėšimų dalį negu prieš teisinę reformą (2000-2002 m. laikotarpiu).

Analizuojant Kauno mieste užregistruotų plėšimų būklę, svarbu palyginti ją su plėšimų užregistruotų kituose didžiuosiuose Lietuvos miestuose, būkle. Statistiniais duomenimis²⁴, 2000 m. Vilniuje buvo užregistruoti 1150 plėšimai, sudarė 26,3% visų Lietuvoje užregistruotų plėšimų, Kaune – 902 plėšimai (20,6%), Klaipėdoje – 448 (10,2%), Šiauliuose – 251 (5,7%), Panevėžyje – 166 (3,8%); 2001 m. Vilniuje – 1085 (25,93%), Kaune – 925 (22,1%), Klaipėdoje – 396 (9,5%), Šiauliuose – 257 (6,1%), Panevėžyje – 192 (4,6%); 2002 m. Vilniuje – 1315 (29%), Kaune – 854 (18,8%), Klaipėdoje – 363 (8%), Šiauliuose – 378 (8,3%), Panevėžyje – 225 (5%); 2004 m. Vilniuje – 1555 (29,2%), Kaune – 668 (12,5%), Klaipėdoje – 529 (9,9%), Šiauliuose – 289 (5,4%), Panevėžyje – 314 (5,9%); 2005 m. Vilniuje – 1727 (33,2%), Kaune – 834 (16%), Klaipėdoje – 469 (9%), Šiauliuose – 239 (4,6%), Panevėžyje – 233 (4,5%); 2006 m. Vilniuje – 1553 (35,8%), Kaune – 677 (15,6%), Klaipėdoje – 304 (7%), Šiauliuose – 194 (4,5%), Panevėžyje – 190 (4,4%) (Žr. į 4 diagramą).

Lyginamoji šių duomenų ir statistinių duomenų apie gyventojų skaičių Lietuvoje²⁵ analizė rodo, kad 2000-2002 m. laikotarpiu Kaune užregistruotų plėšimų dalis procentais buvo dvigubai didesnė negu Klaipėdoje (Klaipėdoje gyvena maždaug perpus mažiau žmonių negu

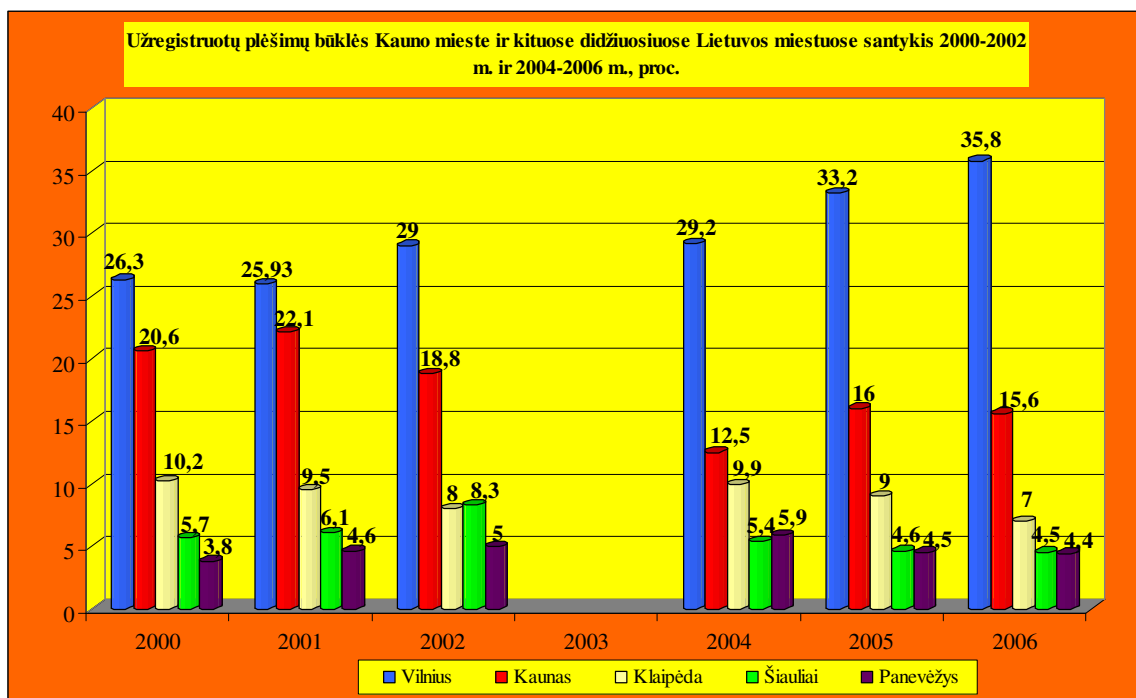
²³ Kiškis A. Kriminologinė statistika / Lietuvos statistika / Statistinės ataskaitos / Duomenys apie nusikalstamas veikas, padarytas Lietuvos Respublikoje 2000-2002 m. ir 2004-2006 m. / Plėšimai // <http://www.nplc.lt/stat/atas/ird/ekr/2001/ekr2001/ekr2001-16.htm>; <http://www.nplc.lt/stat/atas/ird/ekr/2002/ekr2002/ekr2002-16.htm>; <http://www.nplc.lt/stat/atas/ird/ekr/2004/ekr200412/ekr200412o/FEKR20.doc>; http://www.nplc.lt/stat/atas/ird/ekr/2005/ekr200512/ekr200512o/EKR38_S.doc; http://www.nplc.lt/stat/atas/ird/ekr/2006/ekr200612/ekr200612o/EKR38_S.doc; žiūrėta: 2007-08-10.

²⁴ Ten pat.

²⁵ Geografiniai duomenys, aplinka ir gyventojai / Rodiklių duomenų bazė / Statistika (duomenų bazės) // <http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280>; žiūrėta: 2007-11-18.

Kaune) ir nedaug kuo skyrėsi nuo Lietuvos sostinėje – Vilniuje – užregistruotų plėšimų dalies procentais (Vilniuje gyvena maždaug 1,5 karto daugiau žmonių negu Kaune). 2004-2006 m. laikotarpiu Kaune ir Klaipėdoje užregistruotų plėšimų santykis išliko toks, kaip prieš teisinę reformą (išskyrus 2004 m.). Po teisinės reformos Vilniuje užregistruojamų plėšimų dalis procentais buvo daugiau negu dvigubai didesnė, negu Kaune užregistruojamų plėšimų dalis procentais. Tiek prieš, tiek po teisinės reformos Kaune užregistruotų plėšimų dalis procentais už Šiauliuose užregistruotų plėšimų dalį procentais buvo didesnė nuo 2,3 iki 3,6 karto (Šiauliuose gyvena maždaug 2,8 karto mažiau gyventojų negu Kaune). 2000-2002 m. ir 2004-2006 m. Kaune ir Panevėžyje užregistruotų plėšimų dalies procentais santykis kito - prieš teisinę reformą Kaune buvo užregistruota nuo 3,8 iki 5,4 karto daugiau plėšimų negu Panevėžyje, po teisinės reformos – nuo 2,1 iki 3,6 karto (Panevėžyje gyvena maždaug 3 kartus mažiau gyventojų negu Kaune) (Žr. į 4 diagramą).

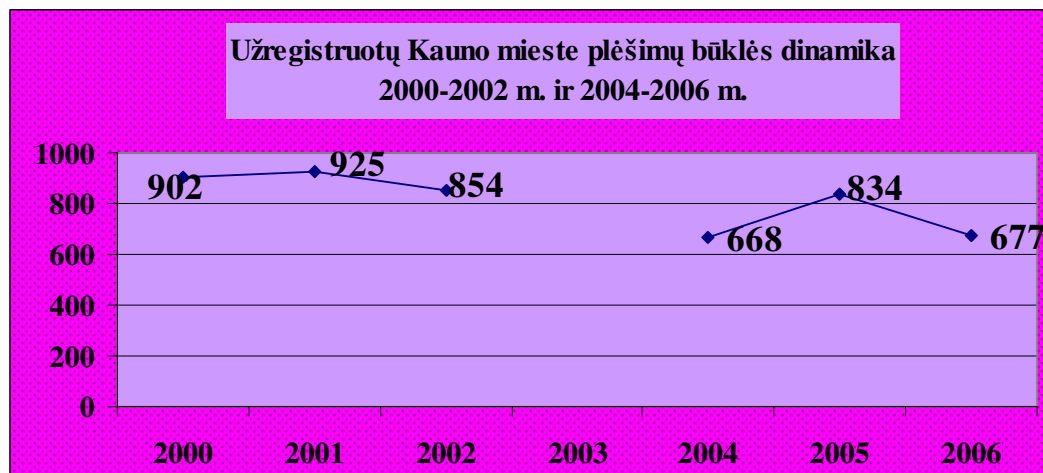
4 diagrama. Užregistruotų plėšimų būklės Kauno mieste ir kituose didžiuosiuose Lietuvos miestuose santykis 2000-2002 m. ir 2004-2006 m.

Aiškindamiesi plėšimų vystymosi Kauno mieste tendencijas, ištyrėme šių nusikaltimų užregistruotos būklės minėtais laikotarpiais pokyčius. Analizė parodė, kad 2000-2002 m. laikotarpiu užregistruotų plėšimų Kauno mieste būklė kito nežymiai. Mažiausiai plėšimų (854) užregistruota laikotarpio pabaigoje – 2002 m. Po teisinės reformos užregistruotų plėšimų skaičius Kauno mieste sumažėjo. Nors 2005 m., lyginant su praėjusiais – 2004 – m. užregistruotų plėšimų skaičius išaugo net 1,25 karto, tačiau neviršijo 2000-2002 m. laikotarpio

užregistruoto plėšimų skaičiaus minimumo. 2004-2006 m. laikotarpiu mažiausiai plėšimų (668) užregistruota laikotarpio pradžioje – 2004 m. (Žr. į 5 diagramą).

5 diagrama. Užregistruotų Kauno mieste plėšimų būklės dinamika
2000-2002 m. ir 2004-2006 m.

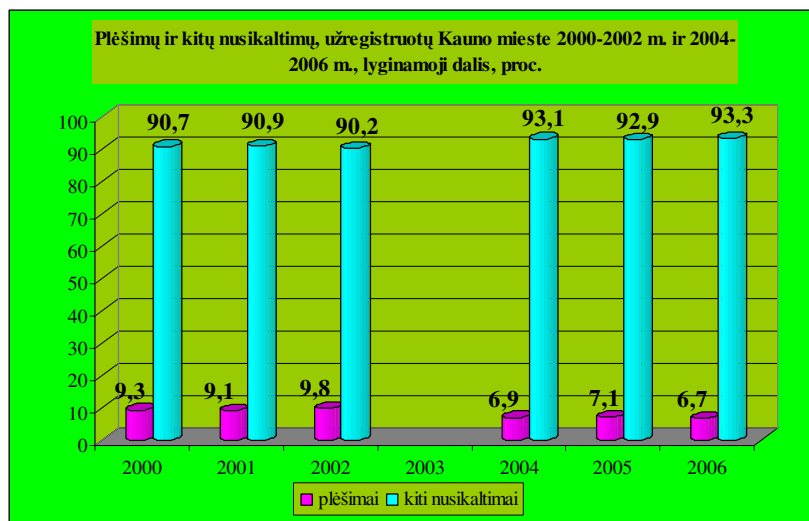

Kadangi po teisinės reformos užregistruotų plėšimų Kauno mieste skaičius sumažėjo, galima spręsti, kad tokie teisiniai pokyčiai šiems nusikaltimams buvo teigiami. Tačiau registruojamų plėšimų skaičius galėjo būti mažinamas ir dirbtinai, pvz. dažniau atsisakant pradėti ikiteisminį tyrimą, nesant nukentėjusiojo iniciatyvos.

Užregistruotų plėšimų būklė Kauno mieste galėjo sumažėti ir dėl nusikaltimų, užregistruotų šiame mieste, bendro skaičiaus sumažėjimo. Siekdami išsiaiškinti, ar taip yra iš tikrųjų, apskaičiavome, kokią dalį procentais visų užregistruotų nusikaltimų Kauno mieste sudaro plėšimai, kaip kito jų santykis su kitais nusikaltimais šiame mieste. Pagal statistinius 2000-2002 m. ir 2004-2006 m. duomenis apie užregistruotus plėšimus ir kitus nusikaltimus Kauno mieste²⁶, 2000 m. užregistruotų plėšimų dalis sudarė 9,3% visų užregistruotų nusikaltimų (tais metais užregistruoti 902 plėšimai ir 8765 kiti nusikaltimai), 2001 m. – 9,1% (atitinkamai – 925 ir 9252), 2002 m. – 9,8% (854 ir 7816), 2004 m. – 6,9% (668 ir 10387), 2005 m. – 7,1% (834 ir 12467), 2006 m. – 6,7% (677 ir 10813) (Žr. į 6 diagramą).

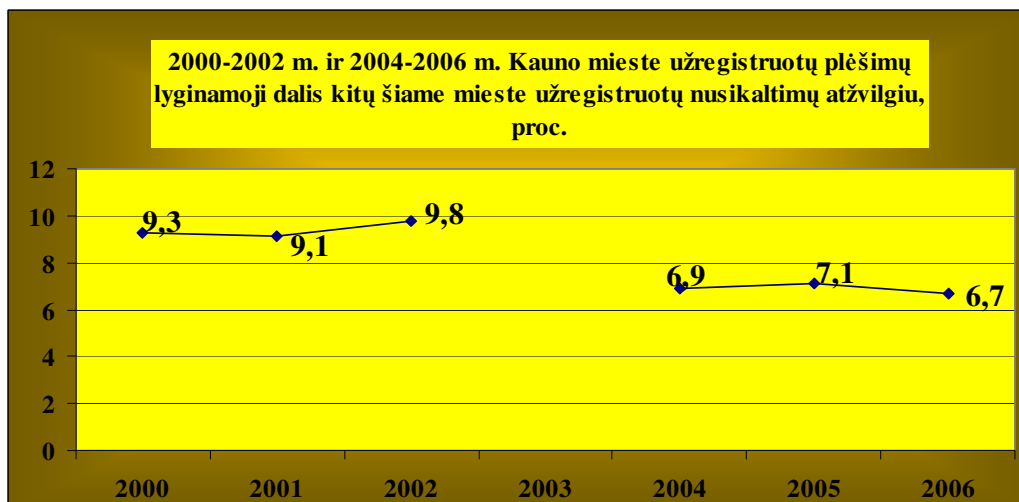
²⁶ Kiškis A. Kriminologinė statistika / Lietuvos statistika / Statistinės ataskaitos / Duomenys apie nusikalstamas veikas, padarytas Lietuvos Respublikoje 2000-2002 m. ir 2004-2006 m. / Duomenys apie nusikaltimus (Duomenys apie nusikalstamumą Lietuvos Respublikoje) / Užregistruota ir ištirta nusikaltimų (Užregistruota, išnagrinėta ir neišaiškinta nusikaltimų pagal visas tarnybas, Baudžiamųjų bylų ir medžiagų nagrinėjimo rezultatai pagal visas tarnybas // <http://www.nplc.lt/stat/atas/ird/ekr/2001/ekr2001/ekr2001-1.htm>; <http://www.nplc.lt/stat/atas/ird/ekr/2002/ekr2002/ekr2002-1.htm>; <http://www.nplc.lt/stat/atas/ird/ekr/2004/ekr200412/ekr200412o/FEKR7.doc>; http://www.nplc.lt/stat/atas/ird/ekr/2005/ekr200512/ekr200512o/EKR12_S.doc; http://www.nplc.lt/stat/atas/ird/ekr/2006/ekr200612/ekr200612o/EKR12_S.doc; žiūrėta: 2007-09-24.

6 diagrama. Plėšimų ir kitų nusikaltimų, užregistruotų Kauno mieste 2000-2002 m. ir 2004-2006 m., lyginamoji dalis

2000-2002 m. Kauno mieste užregistruotų plėšimų dalies vidurkis buvo 9,4%, 2004-2006 m. – 6,9%, t.y. vėlesniuju laikotarpiu 2,5% arba 1,36 karto mažiau negu ankstesniuju). Taigi, pastaraisiais metais mažėja ne tik Kauno mieste užregistruotų plėšimų dalis, lyginant su šiais nusikaltimais, užregistruotais kituose Lietuvos miestuose, bet ir užregistruotų plėšimų dalis, lyginant su kitais minėtame mieste užregistruotais nusikaltimais. Šie duomenys patvirtina, kad užregistruotų plėšimų Kauno mieste mažėjimas nėra susijęs su visų užregistruotų nusikaltimų mažėjimu šiame mieste. Net didžiausia užregistruotų plėšimų dalis procentais po teisinės reformos (2005 m. – 7,1%) yra žemesnė už mažiausią užregistruotų plėšimų dalį procentais prieš teisinius pokyčius (2001 m. – 9,1%) (Žr. į 7 diagramą).

7 diagrama. 2000-2002 m. ir 2004-2006 m. Kauno mieste užregistruotų plėšimų lyginamoji dalis kitų šiame mieste užregistruotų nusikaltimų atžvilgiu

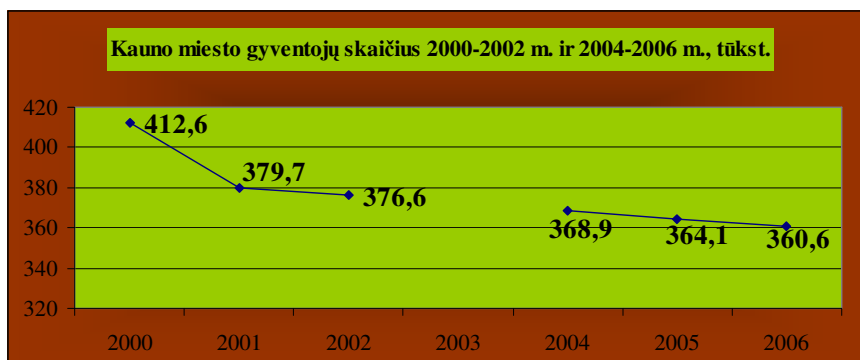
Be to, jeigu analizuotumėme užregistruotų plėšimų ir visų kitų Kauno mieste užregistruotų nusikalstamų veikų (ne tik nusikaltimų, bet ir baudžiamųjų nusižengimų) santykį prieš ir po teisinės reformos, 2004-2006 m. laikotarpiu užregistruotų plėšimų lyginamoji dalis būtų dar mažesnė (vidurkis 6,5%): 2004 m. užregistruoti plėšimai sudarė 6,4%, 2005 m. – 6,7%, 2006 m. – 6,3% visų Kauno mieste užregistruotų nusikalstamų veikų²⁷ (Žr. į 1 lentelę).

1 lentelė. 2000-2002 m. ir 2004-2006 m. Kauno mieste užregistruotų plėšimų lyginamoji dalis šio miesto užregistruotame nusikalstamume, proc.

Metai proc.	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
plėšimai	9,3	9,1	9,8	-	6,4	6,7	6,3
kitos nusikalstamos veikos	90,7	90,9	90,2	-	93,6	93,3	93,7
plėšimų lyginamosios dalies vidurkis	9,4			-	6,5		

Kauno miesto savivaldybės duomenimis, 2000 m. Kauno mieste gyveno 412,6 tūkst., 2001 m. – 379,6 tūkst., 2002 m. – 376,6 tūkst., 2004 m. – 368,9 tūkst., 2005 m. – 364,1 tūkst., 2006 m. – 360,6 tūkst. gyventojų²⁸. Šie skaičiai rodo, kad prieš įsigaliojant Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui, Kauno mieste gyveno daugiau žmonių, negu po teisinės reformos, tačiau tiek 2000-2002 m., tiek 2004-2006 m. laikotarpiais pastebima nuolatinio gyventojų mažėjimo tendencija (Žr. į 8 diagramą).

8 diagrama. Kauno miesto gyventojų skaičius 2000-2002 m. ir 2004-2006 m.

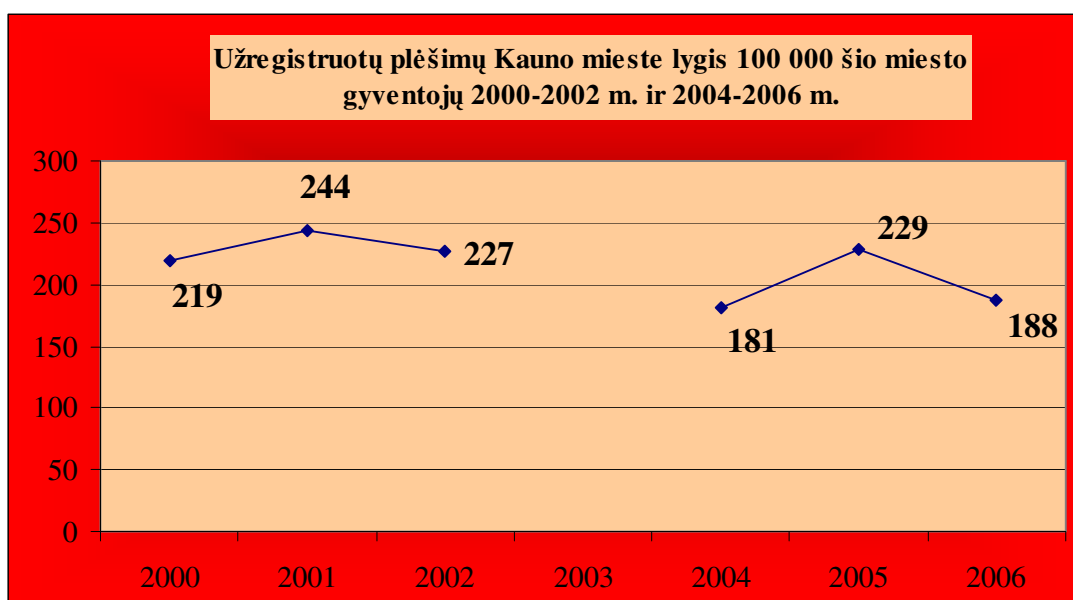

²⁷ Kiškis A. Kriminologinė statistika / Lietuvos statistika / Statistinės ataskaitos / Duomenys apie nusikalstamas veikas, padarytas Lietuvos Respublikoje 2004-2006 m. / Užregistruota ir ištirta nusikalstamų veikų // <http://www.nplc.lt/stat/atas/ird/ekr/2004/ekr200412/ekr200412o/FEKR1.doc>; http://www.nplc.lt/stat/atas/ird/ekr/2005/ekr200512/ekr200512o/EKR1_S.doc; http://www.nplc.lt/stat/atas/ird/ekr/2006/ekr200612/ekr200612o/EKR1_S.doc; žiūrėta: 2007-09-25.

²⁸ Teritorija, gyventojų skaičius / Statistika/ Miestas // <http://www.kaunas.lt/files/296/TERITORIJA.doc>; žiūrėta: 2007-09-16.

Tuo tarpu užregistruotų plėšimų Kauno mieste būklės ir šio miesto gyventojų skaičiaus santykio paskaičiavimais, 2000 m. 100 000 Kauno miesto gyventojų teko 219, 2001 m. – 244, 2002 m. – 227, 2004 m. – 181, 2005 m. – 229, 2006 m. - 188 užregistruoti plėšimai. Prieš teisinę reformą, užregistruotų plėšimų lygis Kauno mieste, tenkantis 100 000 gyventojų, buvo didesnis negu po teisinės reformos. Daugiausiai užregistruotų plėšimų 100 000 gyventojų teko 2001 m. (244), mažiausiai – 2004 (181). Tiek 2000-2002 m., tiek 2004-2006 m. didžiausias užregistruotų plėšimų lygis buvo laikotarpio viduryje, t.y. atitinkamai 2001 m. ir 2005 m. (Žr. į 9 diagramą).

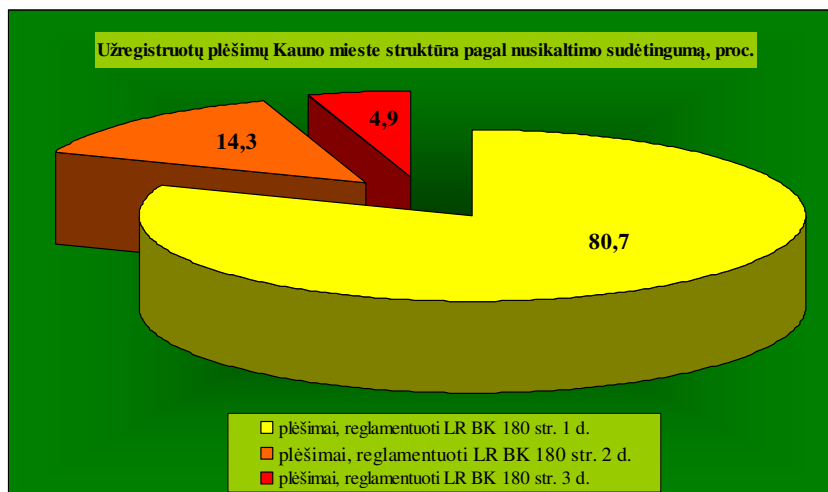
9 diagrama. Užregistruotų plėšimų Kauno mieste lygis 100 000 šio miesto gyventojų 2000-2002 m. ir 2004-2006 m.

Plėšimų sąvokos turinį patikslina šių nusikaltimų vidinė struktūra.

Empiriniai duomenys, gauti apibendrinus mūsų atliktos ekspertų anketinės apklausos metu respondentų nurodytus atsakymus, rodo, kad daugiausia užregistruotų plėšimų Kauno mieste – ne kvalifikuoti, t.y. tie, už kuriuos baudžiamoji atsakomybė numatyta Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 180 straipsnio 1 dalyje, be to, dažniau užregistruojami plėšimai be išankstinio pasiruošimo (Žr. į priedą, II dalies 1 klausimą). Dokumentų analizės metodu mūsų tirtuose 2006 m. asmenų, įtariamų padarius plėšimus, masyvuose paprastieji plėšimai (LR BK 180 str. 1 d.) sudarė 80,7%, plėšimai, padaryti įsibrovus į patalpą arba panaudojus nešaunamąjį ginklą, peilį ar kitą specialiai žaloti pritaikytą daiktą (LR BK 180 str. 2d.) – 14,3%, plėšimai, panaudojus šaunamąjį ginklą ar sprogmenį, didelės vertės arba organizuotos grupės padaryti plėšimai (LR BK 180 str. 3 d.) – 4,9% (Žr. į 10 diagramą).

10 diagrama. Užregistruotų plėšimų Kauno m. struktūra pagal nusikaltimo sudėtingumą

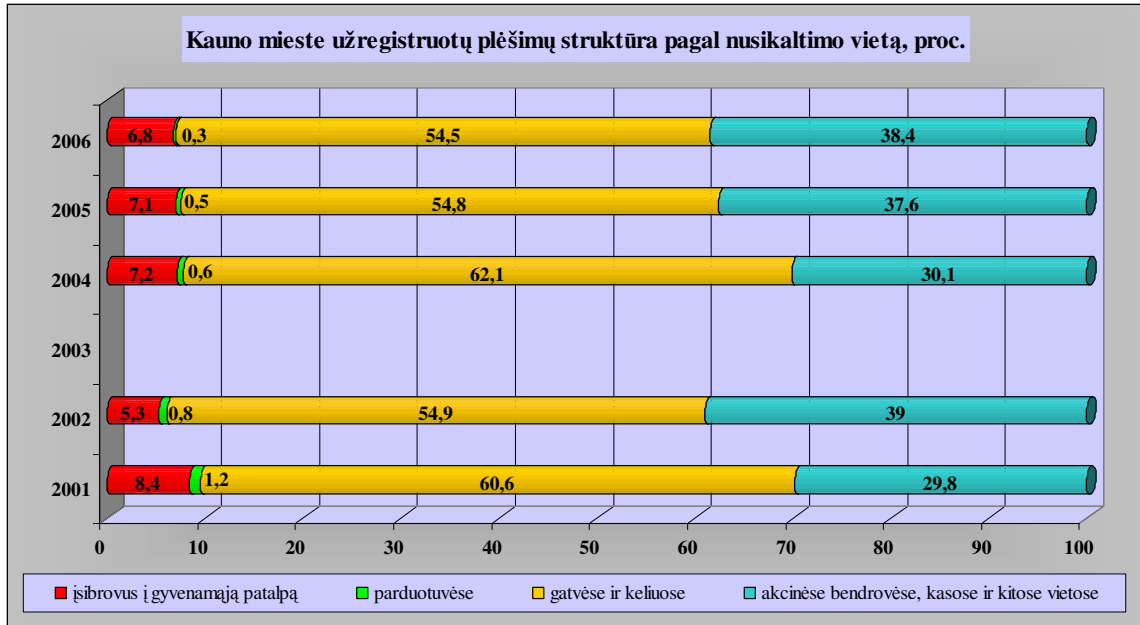
Statistiniais duomenimis²⁹, užregistruotų plėšimų, panaudojus šaunamąjį ginklą, dalis lyginant su kitais šiame mieste užregistruotais plėšimais, nėra labai didelė: 2000 m. užregistruotas vienas toks nusikaltimas, sudaręs 0,1% visų plėšimų, 2001 m. – 4 (0,4%), 2002 m. – 3 (0,4%), 2004 m. – 2 (0,3%), 2005 m. – 1 (0,1%), 2006 m. – 4 (0,6%).

Remiantis statistiniais duomenimis apie Kauno mieste užregistruotus plėšimus³⁰, šių nusikaltimų struktūroje pagal jų padarymo vietą daugiau negu pusė plėšimų padaromi gatvėse (tiriamu laikotarpiu šių nusikaltimų skaičius svyravo nuo 54,4% iki 62%. Tačiau pastaraisiais metais (2005 m. – 2006 m.) plėšimų gatvėse dalis tarp kitų Kauno mieste užregistruotų plėšimų stabilizavosi ir nedidėja - sudaro apie 54%, o tai yra 8% mažiau negu 2004 m. (62%) (Žr. į 11 diagramą).

²⁹ Kiškis A. Kriminologinė statistika / Lietuvos statistika / Statistinės ataskaitos / Informatikos ir ryšių departamento prie vidaus reikalų ministerijos / Reguliariai ruošiamos ataskaitos / Nusikalstamos veikos / Duomenys apie nusikalstamas veikas, padarytas Lietuvos Respublikoje 2001-2006 m. / Plėšimai // <http://www.nplc.lt/stat/atas/ird/ekr/2001/ekr2001/ekr2001-16.htm>, <http://www.nplc.lt/stat/atas/ird/ekr/2002/ekr2002/ekr2002-16.htm>, <http://www.nplc.lt/stat/atas/ird/ekr/2004/ekr200412/ekr200412o/FEKR20.doc>, http://www.nplc.lt/stat/atas/ird/ekr/2005/ekr200512/ekr200512o/EKR38_S.doc, http://www.nplc.lt/stat/atas/ird/ekr/2006/ekr200612/ekr200612o/EKR38_S.doc; žiūrėta: 2007-09-25.

³⁰ Kiškis A. Kriminologinė statistika / Lietuvos statistika / Statistinės ataskaitos / Informatikos ir ryšių departamento prie vidaus reikalų ministerijos / Anksčiau ruošos ataskaitos / Duomenys apie užregistruotus ir išaiškintus plėšimus per 2002 m. 12 mėn. // <http://www.nplc.lt/stat/atas/ird/ples/ples2002.htm>; Duomenys apie užregistruotus ir išaiškintus plėšimus / Statistinės ataskaitos apie nusikalstamas veikas, užregistruotas ir ištirtas ikiteisminio tyrimo įstaigose / Statistinės ataskaitos per 2005 m. – 2006 m. / Informatikos ir ryšių departamento prie VRM statistika / Įstaigos prie ministerijos / Struktūra ir kontaktai / http://www.vrm.lt/fileadmin/Image_Archive/IRD/Statistika/index2.phtml?id=198&idStat=4&metai=2005&menu=12®ionas=0&id3=1&idAta=2#Atas,

11 diagrama. Kauno mieste užregistruotų plėšimų struktūra pagal nusikaltimo vietą

Grėsmę kelia ne tik užregistruotų plėšimų, padarytų, gatvėse lyginamosios dalies dydis, bet ir tai, jog, kaip teigia smurtą gatvėse tyrę autoriai, tokiais nusikaltimais demonstruojamas atviras juos darančių asmenų iššūkis visuomenei ir valstybei ir stiprinamas bendruomenės narių vienas kito baimės jausmas³¹. Tapęs tokio nusikaltimo auka ar liudytoju, žmogus ilgai jaučia baimę išėiti į gatvę. Kaip rodo baudžiamųjų bylų analizė, plėšimai dažniau padaromi ne gatvėse, kur masiškai būriuojasi žmonės, bet nuošaliuose, mažiau saugomose ir nedaug apšviestose gatvėse, kuriose kėsinamasi į pavienius praeivius. Nemažai užregistruotų plėšimų padaroma įsibrovus į patalpas. Įsibrovimo į patalpas būdai įvairūs ir per nagrinėjamą laikotarpį (2000–2006 m.) nepakito. Tai įsibrovimai pasinaudojus nukentėjusiųjų asmenų aplaidumu (per paliktas neužrakintas duris, atvirktus langus ir pan.), apgaule (ypač įtikinant vaikus), apsimetus patalpų aptarnavimo tarnybų techniniais darbuotojais, išlaužiant duris ar jų atraktus, panaudojant specialias įsibrovimo priemones (visrakčius), per orlaides, ir kt. Įsibrovimo į patalpas būdas pasirenkamas pagal tai, ar kėsinamasi į turta, esantį gyvenamojoje, ar negyvenamojoje patalpoje. 5,3% - 8,4% visų registruotų plėšimų Kauno mieste padaroma įsibrovus į gyvenamąją patalpą. Baudžiamųjų bylų analizė parodė, kad dauguma tokių plėšimų nukreipti į butus ar kitas gyvenamąsias patalpas, kuriuose laikomi itin vertingi daiktai ar kuriuose gyvenantys asmenys yra pasiturintys. Tokie plėšimai padaromi prieš tai kruopščiai pasiruošus, atlikus buto savininkų, besilankančiųjų jame ir kaimynų paros režimą, įsibrovimo technines galimybes, iš anksto suradus vogtų daiktų pirkėją. Užregistruoti plėšimai, padaryti įsibrovus į negyvenamąsias patalpas, yra pavieniai. Dažniausiai jie perauga iš vagystės, kai ją ketinęs padaryti asmuo

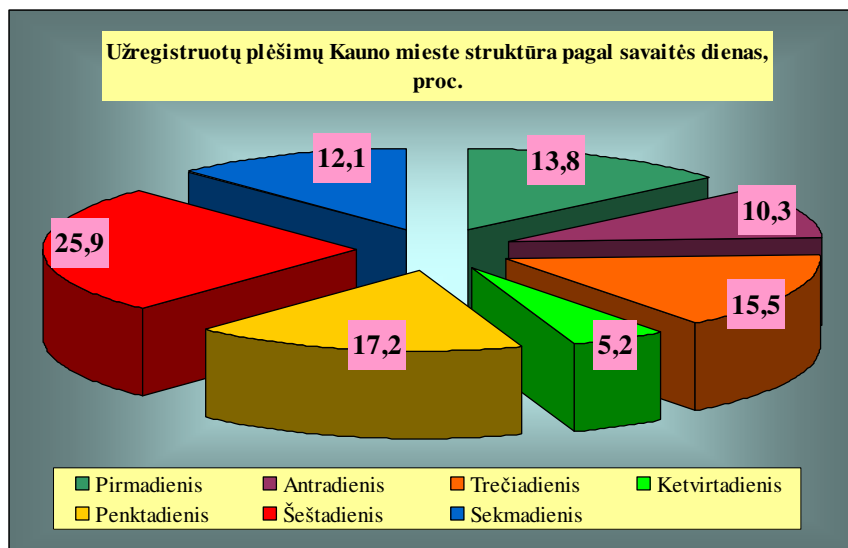
³¹ Насильственная преступность / под ред. В.Н.Кудрявцева и А.В.Наумова. – Москва: Спарк, 1997. С. 25.

susiduria su netikėtu patalpoje buvusio asmens pasipriešinimu. Užregistruoti plėšimai parduotuvėse yra itin reti. Jų dalis Kauno mieste užregistruotų plėšimų struktūroje pagal nusikaltimo vietą tiriamu laikotarpiu tolygiai mažėjo ir svyravo nuo 0,3% iki 1,2%. Užregistruoti plėšimai keliuose dar retesni – kasmet Kauno mieste padaromas vienas toks nusikaltimas, sudarantis 0,1% visų šiame mieste užregistruotų plėšimų.

Apibendrinę ekspertų anketinėje apklausoje dalyvavusių respondentų atsakymus, suformavome užregistruotų plėšimų Kauno mieste struktūrą pagal smurto pobūdį. Ji atskleidė užregistruotų plėšimų, padarytų panaudojant fizinį smurtą dominavimą kitų užregistruotų plėšimų atžvilgiu (38 respondentai (95%) nurodė, kad plėšimų Kauno mieste metu dažniausiai naudojamas fizinis smurtas, 2 respondentai (5%) manė, kad dažnesnis psichologinio smurto naudojimas, nė vienas respondentas nemanė, kad svetimas turtas plėšimų metu dažniausiai pagrobiamas kitaip atėmus galimybę nukentėjusiajam priešintis) (Žr. į priedą, II dalies 2 klausimą).

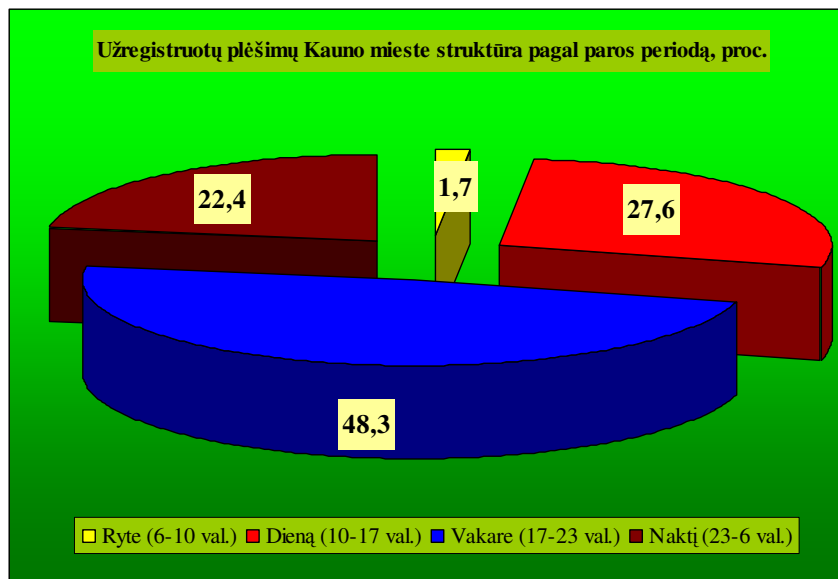
Nusikalstamos veikos yra tam tikru būdu pasiskirsčiusios laike (padaromos darbo ar poilsio dienomis, įvairiu paros metu). Siekdami nustatyti užregistruotų plėšimų dalį, kuri tenka atskiroms savaitės dienoms, ir išsiaiškinti „aktyviausią“ paros periodą, suformavome kelis Kauno mieste užregistruotų plėšimų laiko struktūros kiekybinio aprašymo variantus. Dokumentų analizės metodu analizavome penkiasdešimt aštuonias baudžiamąsias bylas dėl plėšimų. Šis empirinis tyrimas parodė, kad savaitės pabaigoje (penktadienį, šeštadienį ir sekmadienį) padaroma daugiau plėšimų negu savaitės pradžioje (pirmadienį, antradienį, trečiadienį) – atitinkamai 55,2% ir 50%. Savaitės vidurys – ketvirtadienis yra mažiausiai aktyvus – šią savaitės dieną padaroma mažiausiai plėšimų (5,2%). Daugiausia plėšimų padaroma šeštadienį – 25,9% (Žr. į 12 diagramą).

12 diagrama. Užregistruotų plėšimų Kauno mieste struktūra pagal savaitės dienas

Formuodami užregistruotų plėšimų Kauno mieste struktūrą pagal paros periodą, parą suskirstėme į keturias dalis: rytą (6-10 val.), dieną (10-17 val.), vakarą (17-23 val.), naktį (23-6 val.). Analizė parodė, kad ryte padaromi plėšimai sudaro 1,7%, dieną – 27,6%, vakare – 48,3%, naktį – 22,4%. Kitaip tariant, daugiausiai plėšimų Kauno mieste padaroma vakare, mažiausiai – ryte (Žr. į 13 diagramą). Tai susiję ir su nagrinėjamo nusikaltimo aukos užimtumu (kitu paros metu jos dirba, mokosi, miega).

13 diagrama. Užregistruotų plėšimų Kauno mieste struktūra pagal paros periodą

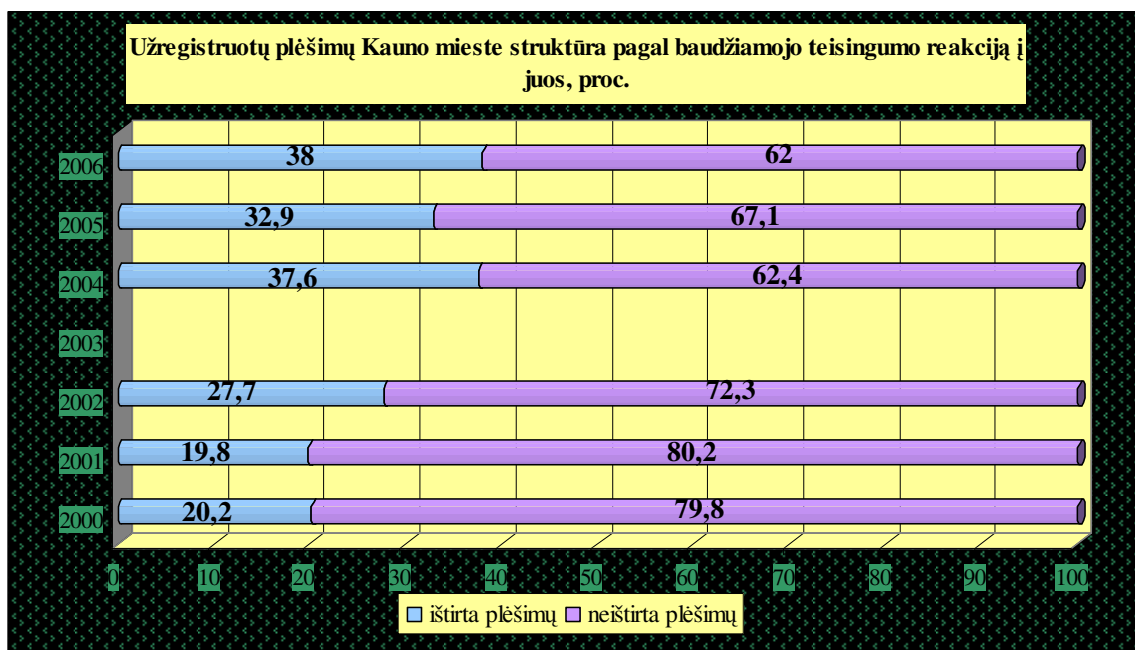

Pasak V. Justickio, vienas iš aspektų, kuriuos atskleidžia nusikalstamumo struktūros charakteristika, yra kriminalinės justicijos reakcija į šį reiškinį, kuri parodo, kiek nusikalstamų veikų išaiškinama³². Pasiremdami oficialia statistine informacija apie užregistruotus ir ištirtus plėšimus, suformavome šių nusikaltimų Kauno mieste struktūrą pagal minėtą kriterijų. Statistiniais duomenimis³³, 2000 m. Kauno mieste išaiškinta 20,2% užregistruotų plėšimų, 2001 m. – 19,8%, 2002 m. – 27,7%, 2004 m. – 37,6%, 2005 m. - 32,9%, 2006 m. - 38% užregistruotų plėšimų (Žr. į 14 diagramą).

³² Justickis V. Kriminologija. I dalis. – Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2001. P. 304.

³³ Kiškis A. Kriminologinė statistika / Lietuvos statistika / Statistinės ataskaitos / Duomenys apie nusikalstamas veikas, padarytas Lietuvos Respublikoje 2000-2002 m. ir 2004-2006 m. / Plėšimai // <http://www.nplc.lt/stat/atas/ird/ekr/2001/ekr2001/ekr2001-16.htm>; <http://www.nplc.lt/stat/atas/ird/ekr/2002/ekr2002/ekr2002-16.htm>; <http://www.nplc.lt/stat/atas/ird/ekr/2004/ekr200412/ekr200412o/FEKR20.doc>; http://www.nplc.lt/stat/atas/ird/ekr/2005/ekr200512/ekr200512o/EKR38_S.doc; http://www.nplc.lt/stat/atas/ird/ekr/2006/ekr200612/ekr200612o/EKR38_S.doc; žiūrėta: 2007-08-10.

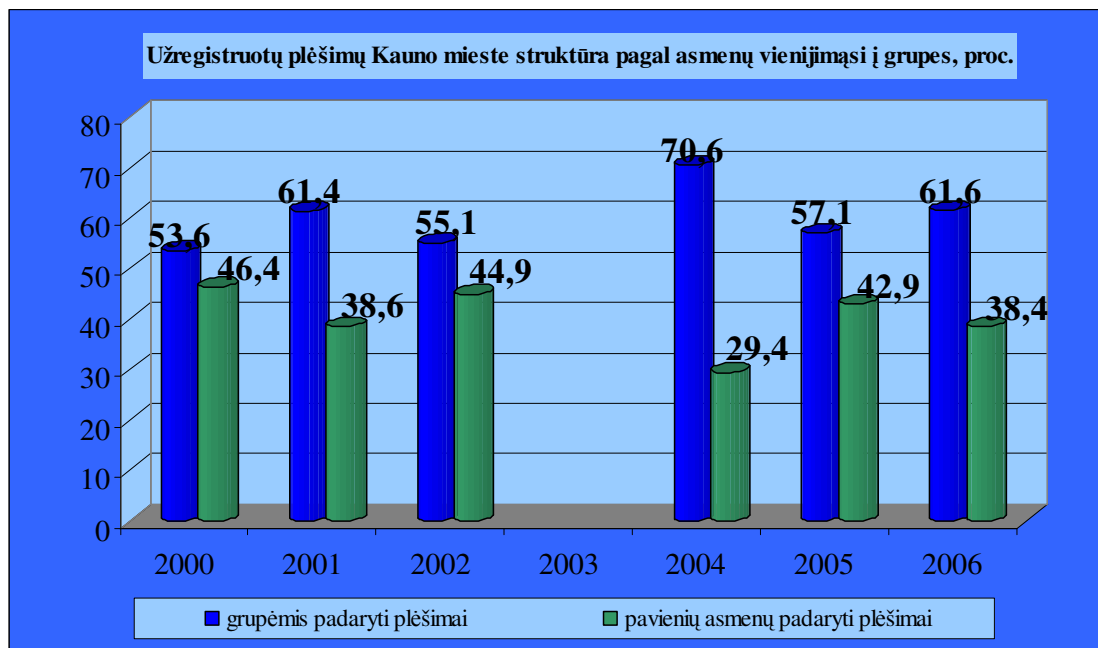
14 diagrama. Užregistruotų plėšimų Kauno mieste struktūra pagal baudžiamojo teisingumo reakciją į juos

Palyginę 2000-2002 m. ir 2004-2006 m. laikotarpių baudžiamojo teisingumo reakciją į užregistruotus plėšimus Kauno mieste, matome, kad po baudžiamųjų įstatymų reformos ištiriama daugiau užregistruotų plėšimų, negu iki teisinių pokyčių. Mūsų nuomone, tai gali būti susiję su tuo, kad teisėsaugos institucijų pasirinkti darbo tiriant užregistruotus plėšimus metodai tapo efektyvesni arba plėšimus Kauno mieste darantys asmenys prarado nusikalstamos kvalifikacijos lygį.

Kriminologijos teorijai ir praktikai naudingas ir toks plėšimų struktūros aprašymo būdas, kai skiriami grupiniai ir pavieniai plėšimai. Pagal dokumentų analizės metodu mūsų ištirtų 2000-2002 m. ir 2004-2006 m. asmenų, įtariamų padarius plėšimus, masyvų duomenis, užregistruotų plėšimų Kauno mieste struktūroje pagal asmenų vienijimąsi į grupes nusikaltimui padaryti dominuoja grupinės nusikalstamos veikos: 2000 m. 53,6%, 2001 m. 61,4%, 2002 m. 55,1%, 2004 m. 70,6%, 2005 m. 57,1%, 2006 m. 61,6% užregistruotų ir ištirtų plėšimų – grupiniai. Lygindami dokumentų analizės metodu surinktus duomenis laikotarpiais prieš ir po teisinės reformos, matome, kad 2000-2002 m. laikotarpiu užregistruotų grupinių plėšimų vidurkis – 56,7%, o 2004-2006 m. laikotarpiu – 63,1%, t.y. 6,4% daugiau negu 2000-2002 m. laikotarpiu. Tai reiškia, kad po teisinių pokyčių užregistruotų plėšimų grupėmis padaugėjo. Didžiausias asmenų, darančių plėšimus grupėmis, suaktyvėjimas tiriamais laikotarpiais užfiksuotas 2004 m. (70,6%), daugiausia pavieniui padarytų užregistruotų plėšimų – 2000 m. (46,4%) (Žr. į 15 diagramą).

15 diagrama. Užregistruotų plėšimų Kauno mieste struktūra pagal asmenų vienijimąsi į grupes

Asmenų vienijimosi į grupes nusikaltimui padaryti dominavimas pavienių nusikaltimų atžvilgiu gali būti paaiškinamas bendrininkų grupės psichologiniu poveikiu. V. Justickio manymu, kai nusikalstamos veikos daromos kartu su kitais, mažiau kankina sąžinę, lengviau įveikiami psichologiniai barjerai, nuslopinamos dorovinės problemos ir baimė³⁴.

Vertinant grupinių plėšimų dominavimo reikšmę kriminologiniu požiūriu, tikslinga atkreipti dėmesį į rusų kriminologų³⁵ nuomonę, kad paprastai plėšimai, padaryti asmenų grupėmis, kitaip negu pavieniai plėšimai, yra lengviau ištiriami ir parasčiau fiksuojami. Tai svarbu vertinant iš šios rūšies nusikalstamumo prevencijos pozicijos, nes taip sudaromos sąlygos realiai žinoti plėšimų prevencijos kryptingumą, t.y. į ką orientuoti prevencines priemones. Tačiau kriminologiniu požiūriu reikšmingos negatyvios socialinės pasekmės, kurias dėl grupinių plėšimų realiai patiria šių nusikaltimų aukos, yra didesnės negu neigiami pavieniui plėšimą darančio nusikaltėlio sukelti padariniai. Šiai nuomonei pritariame.

Grupiniai plėšimai gali būti klasifikuojami ir pagal grupės sudėtį. Baudžiamojon atsakomybėn už plėšimus gali būti traukiami tiek nepilnamečiai (14-17 m. amžiaus asmenys), tiek suaugę asmenys (18 m. ir vyresni). Tačiau plėšimus Kauno mieste daro ne tik šie, bet ir nusikaltimo subjektais negalintys būti mažamečiai asmenys (iki 14 m.). Kadangi kriminologiniu požiūriu svarbios ne vien poveikio priemonių taikymo galimybės, bet ir prevencijos kryptingumas, pateikdami užregistruotų grupinių plėšimų Kauno mieste struktūrą pagal grupės

³⁴ Justickis V. Kriminologija. I dalis. – Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2001. P. 401.

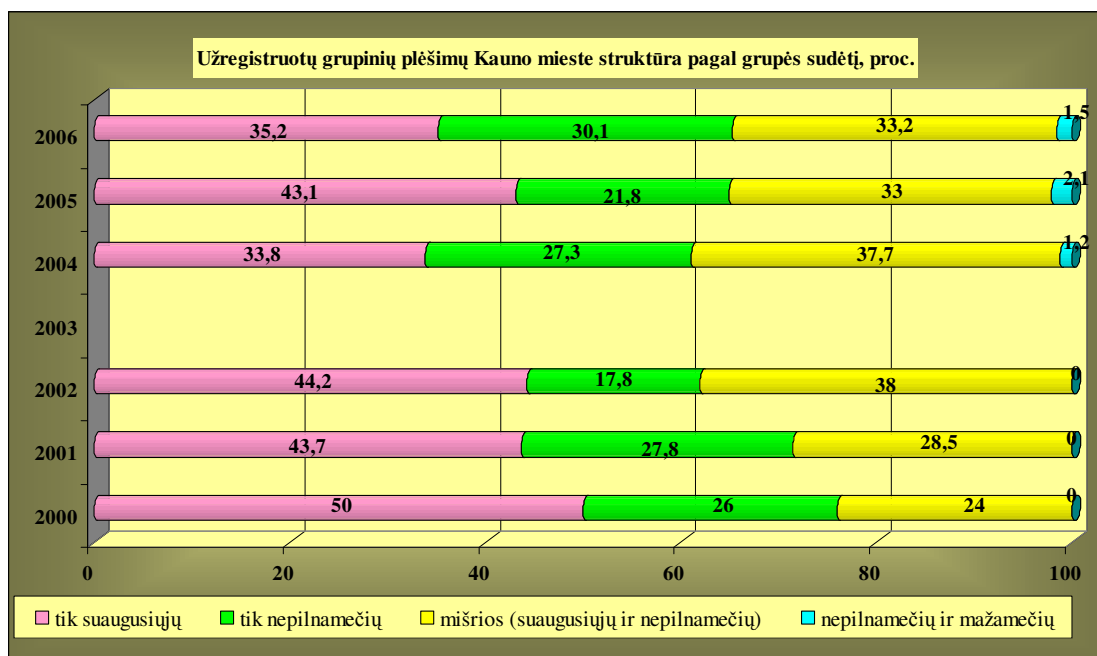
³⁵ Криминология / под. ред. В.Н. Кудрявцева и В.Н.Эминова. – Москва: Юристъ, 1997. С. 283.

sudėtį, nagrinėsime ir mažamečių dalyvavimo plėšimuose intensyvumą. Pagal tai, kokie asmenys Kauno mieste daro plėšimus grupėmis, šiuos nusikaltimus suskirstėme į:

- plėšimus, padarytus tik suaugusių asmenų,
- plėšimus, padarytus tik nepilnamečių asmenų,
- plėšimus, padarytus mišriomis – suaugusiųjų ir nepilnamečių – grupėmis, ir
- plėšimus, padarytus nepilnamečių ir mažamečių grupėmis.

Užregistruotų grupinių plėšimų Kauno mieste struktūros pagal grupės sudėtį analizė parodė, kad tiek 2000-2002 m., tiek 2004-2006 m. laikotarpiais daugiausia užregistruotų plėšimų grupėmis padarė suaugę asmenys. 2000-2002 m. laikotarpiu tik suaugusiųjų grupėmis padarytų plėšimų dalis užregistruotų grupinių plėšimų struktūroje svyravo nuo 43,7% iki 50% (vidurkis 46%), 2004-2006 m. laikotarpiu – nuo 33,8% iki 43,1% (vidurkis – 37,4%) (žr. į 16 diagramą).

16 diagrama. Užregistruotų grupinių plėšimų Kauno mieste struktūra pagal grupės sudėtį

Iš 16 diagramos matyti, kad nors užregistruotų suaugusiųjų grupinių plėšimų Kauno mieste dalis kito netolygiai, šuoliais, tai mažėdama, tai didėdama, tačiau po teisinės reformos tokios sudėties užregistruotų grupinių plėšimų skaičius sumažėjo – aukščiausias 2004-2006 m. laikotarpiu tik suaugusiųjų grupėje padarytų užregistruotų plėšimų rodiklis (2005 m. – 43,1%) žemesnis negu aukščiausias 2000-2002 m. laikotarpio rodiklis (2001 m. 43,7%). Tačiau sumažėjus suaugusiųjų grupėmis padarytų plėšimų, padaugėjo plėšimų, kuriuos padaro nepilnamečiai ar mišrios suaugusiųjų ir nepilnamečių grupės. Vis daugiau Kauno mieste užregistruotų plėšimų padaro mišrios suaugusiųjų ir nepilnamečių grupės: 2000–2002 m. laikotarpiu tokiomis grupėmis padarytų užregistruotų plėšimų nuolat daugėjo: lyginant su

praėjusiais metais, 2001 m. jų padaugėjo 4,5%, 2002 m. – 9,5%. 2004-2006 m. laikotarpiu mišrios grupės Kauno mieste padarė daugiau kaip trečdalį užregistruotų grupinių plėšimų: 2004 m. suaugusiųjų ir nepilnamečių grupėmis padaryti plėšimai sudarė 37,7%, 2005 m. – 33%, 2006 m. – 33,2% visų užregistruotų grupinių plėšimų. Be to, nepilnamečiai plėšimus Kauno mieste dažniau daro kartu su suaugusiais asmenimis, negu su savo bendraamžiais (išimtį sudaro 2000 m.): 2001 m. mišriomis grupėmis padaryti užregistruoti plėšimai sudarė 28,5%, o užregistruoti plėšimai, padaryti tik nepilnamečių grupėmis – 27,8% (t.y. 0,7% mažiau), 2002 m. – atitinkamai 17,8% ir 38% (20,2% mažiau), 2004 m. – 37,7% ir 27,3% (10,4%), 2005 m. – 33% ir 21,8% (11,2% mažiau), 2006 m. – 33,2% ir 30,1% (3,1% mažiau). Didžiausią grėsmę kelia tai, kad po baudžiamųjų įstatymų reformos padaugėjo mažamečių asmenų įsitraukimas į nusikalstamas grupes plėšimams daryti. 2004-2006 m. laikotarpiu plėšimų, padarytų nepilnamečių ir mažamečių asmenų grupių, dalis Kauno mieste užregistruotų grupinių plėšimų struktūroje svyravo nuo 1,2% iki 2,1%. Tuo tarpu iki teisinių pokyčių (2000-2002 m.) neužregistruotas nė vienas mažamečio dalyvavimo darant plėšimus atvejis.

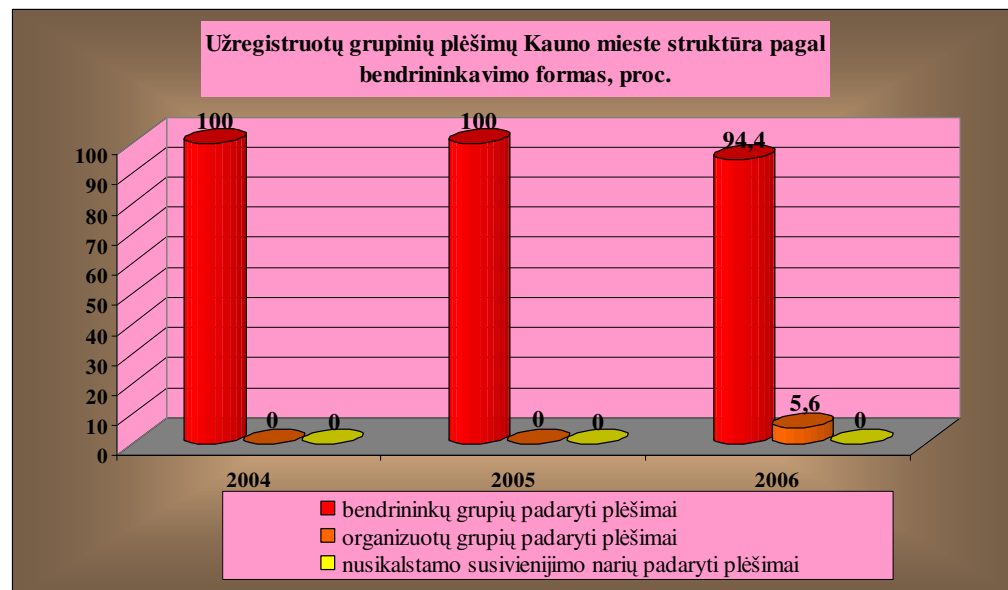
Vertinant užregistruotų grupinių plėšimų struktūrą kriminologiniu požiūriu, būtina atsižvelgti į R.Drakšo nuomonę. Jis teigė, kad griežtai laikydamiesi nusikalstamos subkultūros normų, nepilnamečiai nėra linkę atvirai pasakoti apie grupės sudėtį ir ypač apie suaugusius jos narius, o suaugusieji slepia savo ryšius su nepilnamečiais, vengdami baudžiamosios atsakomybės už jų įtraukimą į nusikalstamą veiklą ir siekdami išsaugoti nusikalstamą grupę, todėl tiksliai nustatyti grupės tipą pagal jos narių amžių kriminologams ir praktiniams darbuotojams yra sudėtinga³⁶. Dėl šių priežasčių pateikta užregistruotų grupinių plėšimų struktūra pagal grupės sudėtį yra tik orientacinė.

Nuo 2003 m. gegužės 1 d. įsigaliojęs Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas išskyrė tris bendrininkavimo formas: bendrininkų grupę, organizuotą grupę ir nusikalstamą susivienijimą (iki tol, bendrininkavimo formos nebuvo skiriamos). Siekdami išsiaiškinti plėšimų Kauno mieste pasiskirstymą pagal bendrininkavimo formas, išnagrinėjome užregistruotų plėšimų struktūrą šio kriterijaus pagrindu. Jos analizė parodė, kad daugumą užregistruotų grupinių plėšimų Kauno mieste padaro asmenys, veikiantys bendrininkų grupėmis (2004 m. - 100%, 2005 m. - 100%, 2006 m. – 94,4%). Tai paaiškinama tuo, kad bendrininkų grupė yra paprasčiausia bendrininkavimo forma: asmenys, darantys plėšimus bendrininkų grupėmis neįpareigoti atlikti konkrečių užduočių ar skirtingų vaidmenų (jie tiesiog veikia pagal aplinkybes, palengvindami vienas kitam plėšimo padarymą), jie nėra saistomi pastovių tarpusavio nusikalstamų ryšių. Kauno mieste užregistruotame nusikalstamume organizuotų grupių padaryti plėšimai nėra paplitę: 2004-2006 m. nenustatytas nė vienas toks atvejis. 2006 m. 5,6% užregistruotų grupinių

³⁶ Drakšas R. Svarbesni nepilnamečių baudžiamosios atsakomybės klausimai. – Vilnius: Eugrimas, 2005. P. 13.

plėšimų padarė nusikalstamo susivienijimo nariai (Žr. į 17 diagramą). Vertinti staigaus nusikalstamų susivienijimų narių padarytų plėšimų skaičiaus šuolio priežastis yra anksti – tai gali būti išimtiniai atvejai, nes iki tol (2004-2005 m.) plėšimų tokioje bendrininkavimo formoje neužregistruota.

17 diagrama. Užregistruotų grupinių plėšimų Kauno mieste struktūra pagal bendrininkavimo formas

4. PADARIUSIŲ PLĖŠIMUS KAUNO MIESTE NUSIKALTĖLIŲ ASMENYBĖS BRUOŽAI

Nusikaltėlio asmenybę ir kriminalinės prievartos problemas tyręs S.N.Abelcevas pastebėjo, kad negalima suvokti nusikalstamo elgesio mechanizmo, nepažinus nusikaltėlio asmenybės³⁷. Kiekviena asmenybė yra individuali, turinti jai būdingus požūrius ir įsitikinimus, pasireišciančius savo unikalumu, socialinių – psichologinių požūmių tarpasmeniniuose visuomeniniuose santykiuose vienybe. Padariusiųjų plėšimus asmenybės analizė leidžia išskirti tipinius bruožus, būdingus šiuos nusikaltimus darančiojo asmenybei.

Duomenis apie nusikaltėlio asmenybę surinkome dokumentų analizės metodu tirdami 2000-2002 m. ir 2004-2006 m. asmenų, įtariamų padarius užregistruotus plėšimus, masyvus. Šie masyvai sudaryti apibendrinus duomenis, gautus iš ikiteisminio tyrimo pareigūnų, prokurorų ar teisėjų užpildytų Asmens, įtariamo (kaltinamo) nusikalstamos veikos padarymu, statistinių kortelių (30 formos kortelių)³⁸, kurių centralizuota apskaita vykdoma Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos informacinės sistemos posistemėje. Centralizuotos apskaitos duomenys kaupiami šios ministerijos centrinėje duomenų bazėje „Baudžiamoji statistika“. Mes apibendrinome visą prieinamą generalinę visumą.

Pasak kriminologų, vienas socialinių – demografinių nusikaltėlio asmenybės požūmių – pilietinė priklausomybė³⁹. Duomenys apie tai, kokią Kauno mieste užregistruotų plėšimų dalį padaro Lietuvos Respublikos, o kokią – kitos valstybės piliečiai, reikšmingi ne tik prevencijos organizavimui, bet ir sprendžiant nusikaltėlių ekstradicijos klausimus.

Dauguma nustatytų užregistruotus plėšimus Kauno mieste padariusių asmenų – Lietuvos Respublikos piliečiai: 2000 m. jie sudarė 98,4% visų išaiškintų šiuos nusikaltimus padariusių asmenų, 2001 m. – 91,1%, 2002 m. – 66,2%, 2004 m. – 97,8%, 2005 m. - 100%, 2006 m. – 99,7%. Lygindami laikotarpius iki ir po 2003 m. baudžiamųjų įstatymų reformos, pastebime, kad išaiškintų 2000-2002 m. užregistruotus plėšimus Kauno mieste padariusių Lietuvos Respublikos piliečių nuolat mažėjo, atitinkamai didėjo užregistruotus plėšimus šiame mieste padariusių ir nustatytų asmenų be pilietybės (2000 m. pastarieji sudarė 1,6% visų

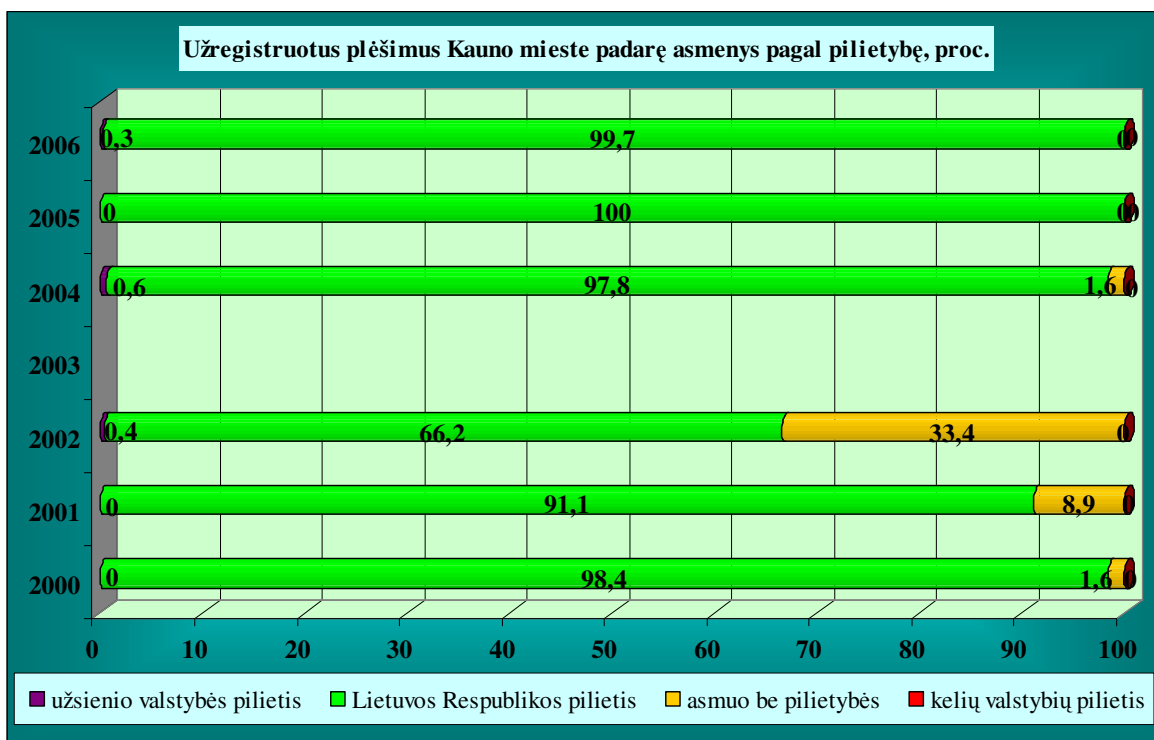
³⁷ Абельцев С.И. Личность преступника и проблемы криминального насилия. – Москва: Юнити – Дана, 2000. С. 13.

³⁸ Nusikalstamų veikų, jas padariusių asmenų bei nukentėjusių asmenų centralizuotos apskaitos instrukcija, patvirtinta Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2003 m. gegužės 8 d. įsakymu Nr. IV-160, 3 priedas // Valstybės žinios. 2003, Nr. 50-2230; Valstybės žinios. 2006, Nr. 79-3118.

³⁹ Криминология / под ред. М.Ф.Кузнецовой и Г.М.Миньского. – Москва: Бек, 1998. С. 128.

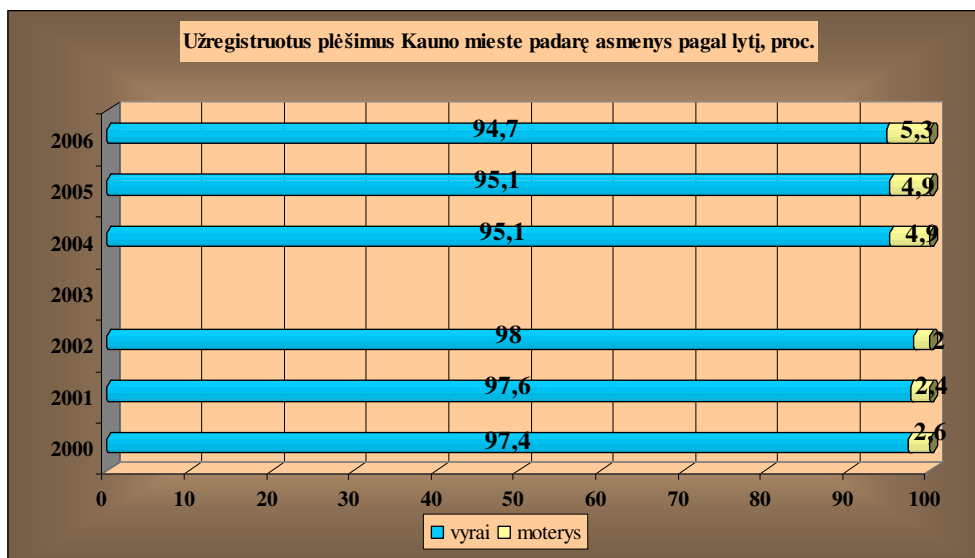
išaiškintų užregistruotus plėšimus Kauno mieste padariusių asmenų, 2001 m. – 8,9% (t.y. 5,6 karto arba 7,3% daugiau negu 2000 m.), 2002 m. – 33,4% (t.y. 3,7 karto arba 24,5% daugiau negu 2001 m. ir 20,9 karto arba 31,8% daugiau negu 2000 m.). Tuo tarpu 2004-2006 m. laikotarpiu užregistruotus plėšimus Kauno mieste darančių Lietuvos Respublikos piliečių dalis buvo stabili ir svyravo nuo 97,8% iki 100% visų šiuos nusikaltimus darančių asmenų. Nors būdamas Lietuvos geografiniame centre ir svarbia kelių kryžkele šalyje, Kaunas sulaukia gausaus užsienio turistų lankymo, kitų valstybių piliečiai šiame mieste užregistruotus plėšimus padaro itin retai. Tiriamais (2000-2002 m. ir 2004-2006 m.) laikotarpiais tokie atvejai užfiksuoti 2002 m. (tais metais minėtus nusikaltimus Kauno mieste padarė tik 0,4% visų užregistruotus plėšimus darančių asmenų), 2004 m. (atitinkamai 0,6%) ir 2006 m. (0,3%). Nei prieš, nei po teisinės reformos nenustatytas nė vienas užregistruotą plėšimą Kauno mieste padaręs kelių valstybių pilietis (Žr. į 18 diagramą).

18 diagrama. Užregistruotus plėšimus Kauno mieste padarę asmenys pagal pilietybę

Dauguma Kauno mieste užregistruotus plėšimus darančių asmenų yra vyrai: 2000 m. 97,4% plėšimus padariusių asmenų buvo vyrai, 2,6% - moterys, 2001 m. – atitinkamai 97,6% ir 2,4%, 2002 m. – 98% ir 2%, 2004 m. – 95,1% ir 4,9%, 2005 m. – 95,1% ir 4,9%, 2006 m. – 94,7% ir 5,3% (Žr. į 19 diagramą).

19 diagrama. Užregistruotus plėšimus Kauno mieste padarę asmenys pagal lytį

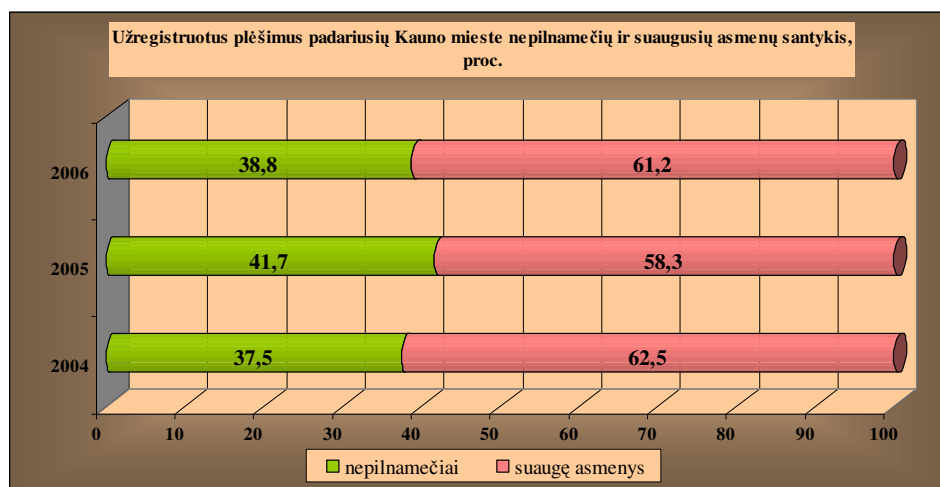

Šiuos plėšimus Kauno mieste darančių vyrų ir moterų nusikalstamo aktyvumo ypatumus didele dalimi lemia fiziologiniai skirtingų lyčių asmenų skirtumai, nes šiems nusikaltimams įvykdyti dažniausiai (tais atvejais kai naudojamas būtent fizinis smurtas) reikalinga fizinė jėga. Be to, dėsningumas, kad vyrai padaro daugiau plėšimų negu moterys, yra paaiškinamas tradicinių vyro ir moters vaidmenų pasiskirstymu, kadangi dar visuomenėje giliai įsišaknijęs įsitikinimas, jog agresyvumas, žiaurumas, fizinės jėgos naudojimas yra laikomi vyriškumo požymiais. Visiškai priešingas požiūris į tokių bruožų turinčią moterį. Visuomenėje vyraujantis moters įvaizdis susijęs su švelnumu, griežtų moralinių normų laikymusi.

Nors vyrų plėšikų dominavimo tendencija šiuos nusikaltimus darančių moterų atžvilgiu Kauno mieste yra pastovi, tačiau lygindami laikotarpius prieš ir po teisinės reformos pastebime, kad 2004-2006 m. laikotarpiu užregistruotus plėšimus darančių vyrų dalis yra šiek tiek mažesnė, negu 2000-2002 m. laikotarpiu. Šio dėsningumo nežymiai kaitai įtakos galėjo turėti suaktyvėjęs moterų dalyvavimas visuomeniniame gyvenime, siekimas emancipacijos (lygių vyrų ir moterų galimybių).

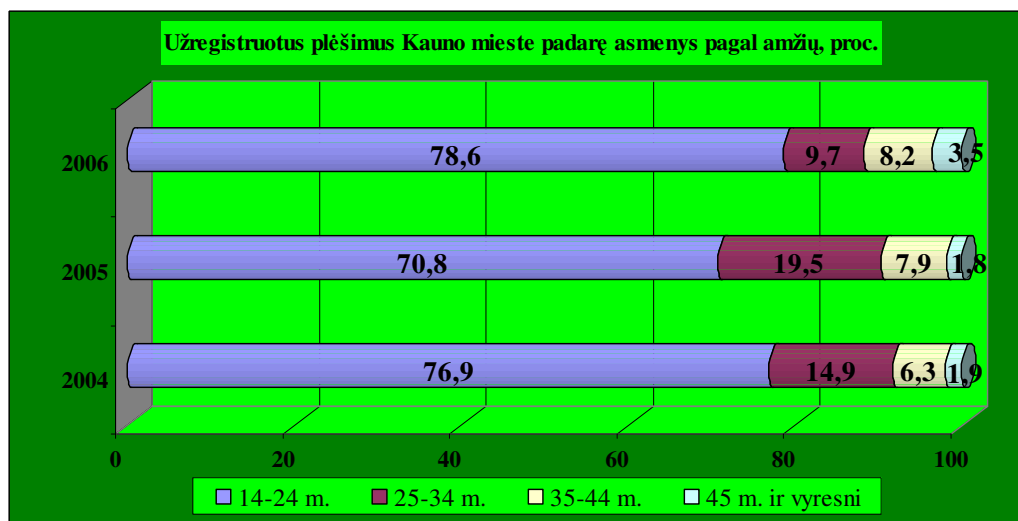
Analizuojant nusikaltėlio asmenybės amžiaus požymių, svarbus nepilnamečių, galinčių būti plėšimo subjektais (sulaukusių keturiolikos metų, tačiau nesulaukusių aštuoniolikos metų) ir pilnamečių (sulaukusių aštuoniolikos metų ir vyresnių) asmenų santykis. Dėl statistiką apibendrinantiems subjektams nepateiktų reikiamų duomenų, nustatyti 2000-2002 m. užregistruotus plėšimus padariusių asmenų pasiskirstymo pagal amžių nepavyko. 2004 – 2006 m. nepilnamečių padarytų Kauno mieste užregistruotų plėšimų dalis procentais svyravo nuo 37,5% iki 41,7% (žr. į 20 diagramą).

20 diagrama. Užregistruotus plėšimus padariusių Kauno mieste nepilnamečių ir suaugusių asmenų santykis

Skirtingų amžiaus grupių aktyvumas darant užregistruotus plėšimus yra nevienodas. Šiuos nusikaltimus Kauno mieste darančių asmenų amžiaus charakteristika leidžia spręsti apie jų kriminogeninį aktyvumą. Atsižvelgdami į minimalų amžių, kuriam esant plėšimus darantys asmenys tampa nusikalstamos veikos subjektais, ir į tai, jog maksimalus subjekto amžius nėra nustatytas, užregistruotus plėšimus Kauno mieste darančius asmenis suskaidėme pagal tokias amžiaus grupes: 14-24 m. amžiaus asmenys, 25-34 m. amžiaus asmenys, 35-44 m. amžiaus asmenys ir 45 m. ir vyresni asmenys. 2004 m. 76,9% visų užregistruotus plėšimus Kauno mieste padariusių asmenų – asmenys nuo 14 iki 24 m. amžiaus, 14,9% - asmenys nuo 25 iki 34 m. amžiaus, 6,3% - asmenys nuo 35 iki 44 m. amžiaus ir 1,9% - 45 m. asmenys ir vyresni. 2005 m. tokia pat seka asmenys pasiskirstė taip: 70,8%, 19,5%, 7,9% ir 1,8%, 2006 m. – atitinkamai: 78,6%, 9,7%, 8,2% ir 3,5% (Žr. į 21 diagramą).

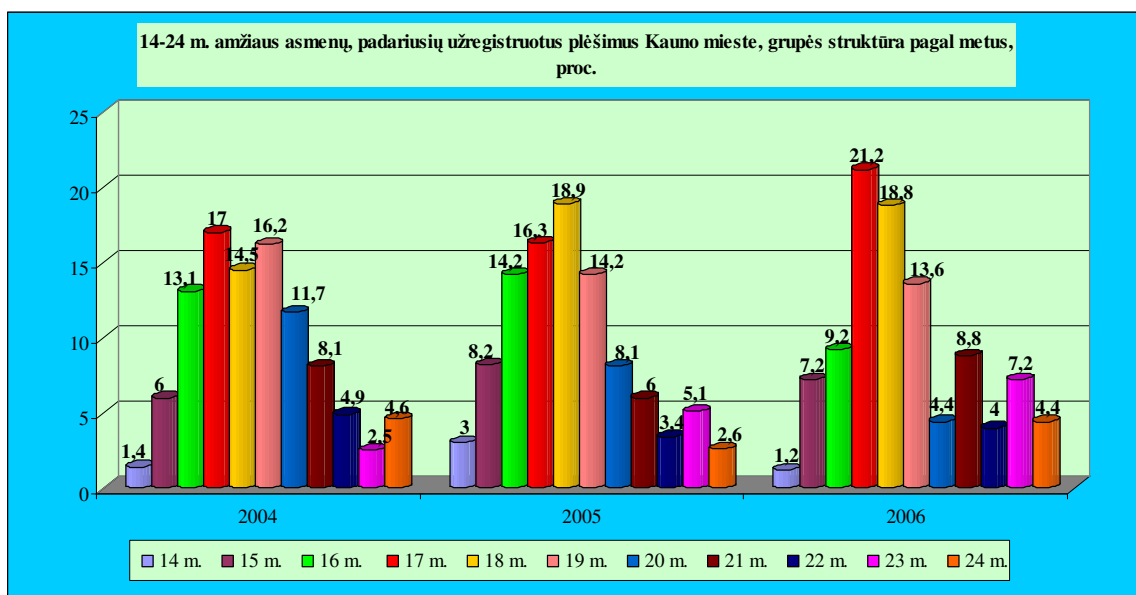
21 diagrama. Užregistruotus plėšimus Kauno mieste padarę asmenys pagal amžių

Vertindami 21 diagramoje pateiktas amžiaus grupes, pastebime tokią tendenciją, kad kuo jaunesnė amžiaus grupė, tuo ji aktyvesnė darant užregistruotus plėšimus. Ir atvirkščiai, kuo vyresnė amžiaus grupė, tuo mažiau užregistruotų plėšimų ją sudarantys asmenys padarė. Tačiau siekiant išsiaiškinti, kokio amžiaus būdami asmenys yra aktyviausi darant užregistruotus plėšimus, reiktų lyginti kiekvienos amžiaus grupės koeficientus.

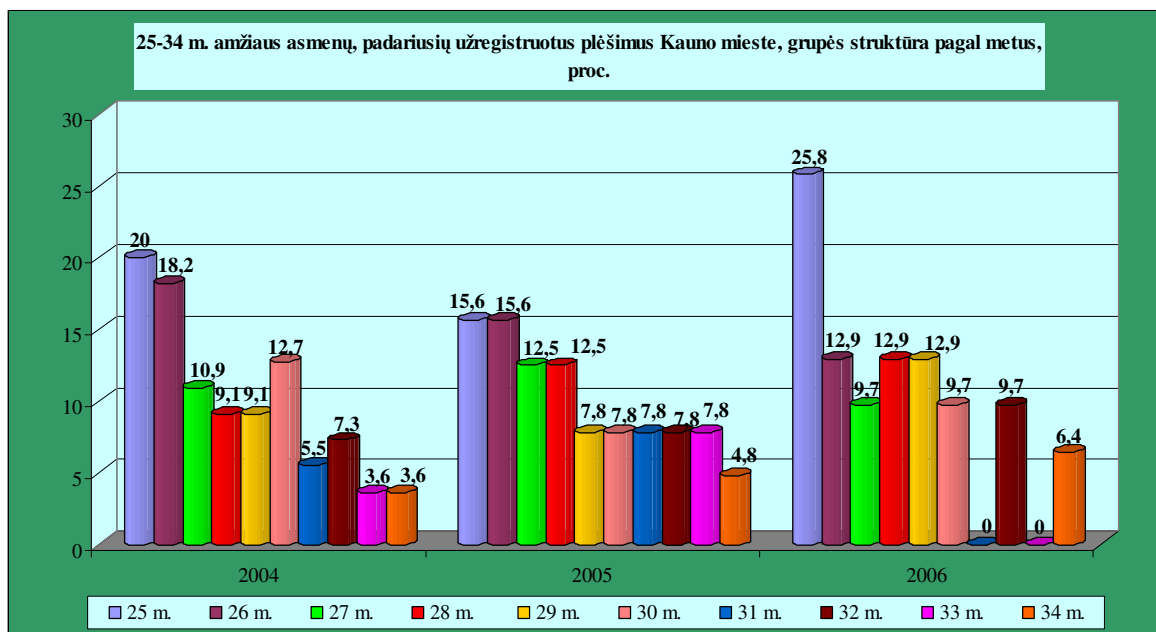
Nustatėme, kad daugiausia užregistruotų plėšimų Kauno mieste padaro asmenys nuo 14 iki 24 m. amžiaus. Norėdami išsiaiškinti, kelerių metų būdami asmenys, sudarantys šią amžiaus grupę, yra patys aktyviausi darydami minėtus nusikaltimus, plačiau panagrinėsime šios amžiaus grupės asmenų, darančių užregistruotus plėšimus Kauno mieste, struktūrą. Išskaidę šių asmenų amžių pamečiui, nustatėme, kad daugiausiai užregistruotų plėšimų Kauno mieste padaro 16-19 m. amžiaus asmenys. 2004 m. šio amžiaus asmenys sudarė 60,8% nagrinėjamos amžiaus grupės asmenų (šešiolikmečiai – 13,1%, septyniolikmečiai – 17%, aštuoniolikmečiai – 14,5%, devyniolikmečiai – 16,2%), 2005 m. – 63,6% (atitinkamai – 14,2%, 16,3%, 18,9%, 14,2%), 2006 m. – 62,8% (9,2%, 21,2%, 18,8%, 13,6%). Darydami plėšimus šie asmenys panaudoja jaunam amžiui būdingas savybes: greitą reakciją, energiją, lankstumą, vikrumą ir pan. Nors daugiausia užregistruotų plėšimų padaro 16-19 m. amžiaus asmenys, jų tarpusavio aktyvumas kinta: 2004 m. daugiausia užregistruotų plėšimų padarė septyniolikmečiai, 2005 m. – aštuoniolikmečiai, 2006 m. – septyniolikmečiai (Žr. į 22 diagramą).

22 diagrama. 14-24 m. amžiaus asmenų, padariusių užregistruotus plėšimus Kauno mieste, amžiaus grupės struktūra

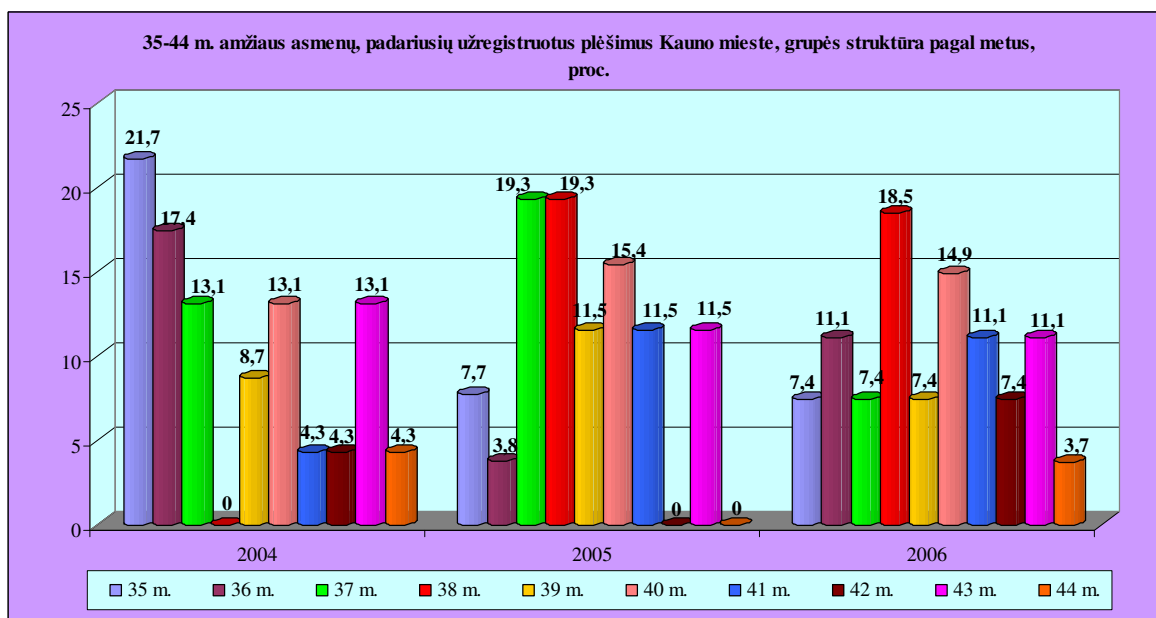
25-34 m. amžiaus asmenų, padariusių užregistruotus plėšimus Kauno mieste, grupę išskirsčius pamečiui, matyti, kad 2004-2006 m. laikotarpiu daugiausia užregistruotų plėšimų padarė 25 m. amžiaus asmenys, mažiausiai – 33 metų amžiaus asmenys (Žr. į 23 diagramą).

23 diagrama. 25-34 m. amžiaus asmenų, padariusių užregistruotus plėšimus Kauno mieste, amžiaus grupės struktūra

2004-2006 m. laikotarpiu 25-34 m. amžiaus asmenų, padariusių užregistruotus plėšimus Kauno mieste, grupėje asmenų aktyvumas kito netolygiai: 2004 m. daugiausia šių nusikaltimų padarė 35 m. amžiaus asmenys, 2005 m. – 37 ir 38 m. amžiaus asmenys (tais metais jų padarytų užregistruotų plėšimų skaičius vienodas), 2006 m. – 38 m. amžiaus asmenys (Žr. į 24 diagramą).

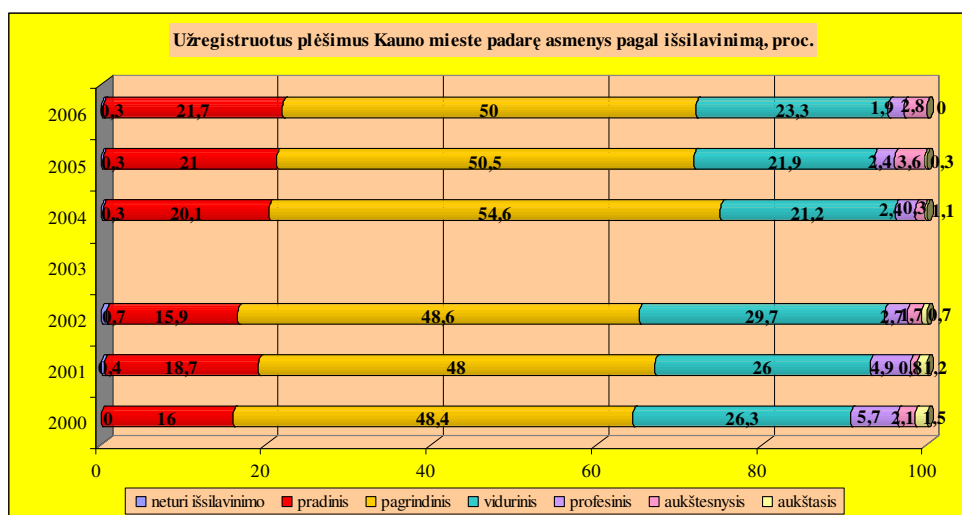
24 diagrama. 35-44 m. amžiaus asmenų, padariusių užregistruotus plėšimus Kauno mieste, amžiaus grupės struktūra

45 m. amžiaus ir vyresnių asmenų Kauno mieste užregistruotų plėšimų dalis procentais, lyginant su kitų amžiaus grupių užregistruotų plėšimų dalimis procentais, yra maža (Žr. į 21 diagramą), šią amžiaus grupę sudarančių asmenų amžiaus maksimali riba neapibrėžta, todėl jos struktūros pamečiui nenagrinėsime.

Užregistruotus plėšimus Kauno mieste darančių asmenų išsilavinimas yra žemas. Tai priklauso nuo nusikaltėlio amžiaus (minėjome, kad plėšimus Kauno mieste daro jauni asmenys) bei išsimokslinimo lygio visoje Lietuvoje kaitos (išsimokslinimo struktūroje dominuoja žemo išsimokslinimo gyventojai⁴⁰). Dažniausiai nusikalsta asmenys, įgiję pagrindinį (2000 m. – 48,4%, 2001 m. – 48%, 2002 m. – 48,6%, 2004 m. – 54,6%, 2005 m. – 50,5%, 2006 m. – 50% visų užregistruotus plėšimus padariusių asmenų), vidurinį (2000 m. – 26,3%, 2001 m. – 26%, 2002 m. – 29,7%, 2004 m. – 21,2%, 2005 m. – 21,9%, 2006 m. – 23,3%) bei pradinį (2000 m. – 16%, 2001 m. – 18,7%, 2002 m. – 15,9%, 2004 m. – 20,1%, 2005 m. – 21%, 2006 m. – 21,7%) išsilavinimą. Tik nedidelė dalis užregistruotus plėšimus darančių asmenų buvo įgiję aukštąjį ar aukštesnįjį išsilavinimą (tiriamais laikotarpiais daugiausiai jų buvo 2005 m. 3,9% (3,6% ir 0,3%), mažiausiai – 2001m. – 2% (0,8% ir 1,2%). Nors toks užregistruotus plėšimus Kauno mieste darančių asmenų pasiskirstymas pagal išsimokslinimo lygį yra pakankamai stabilus, tačiau lygindami laikotarpius prieš ir po teisinės reformos, pastebėjome, kad 2000-2002 m. laikotarpiu plėšikai buvo labiau (nors ir nežymiai) išsilavinę negu 2004-2006 m. laikotarpiu (Žr. į 25 diagramą).

25 diagrama. Užregistruotus plėšimus Kauno mieste padarę asmenys pagal išsilavinimą

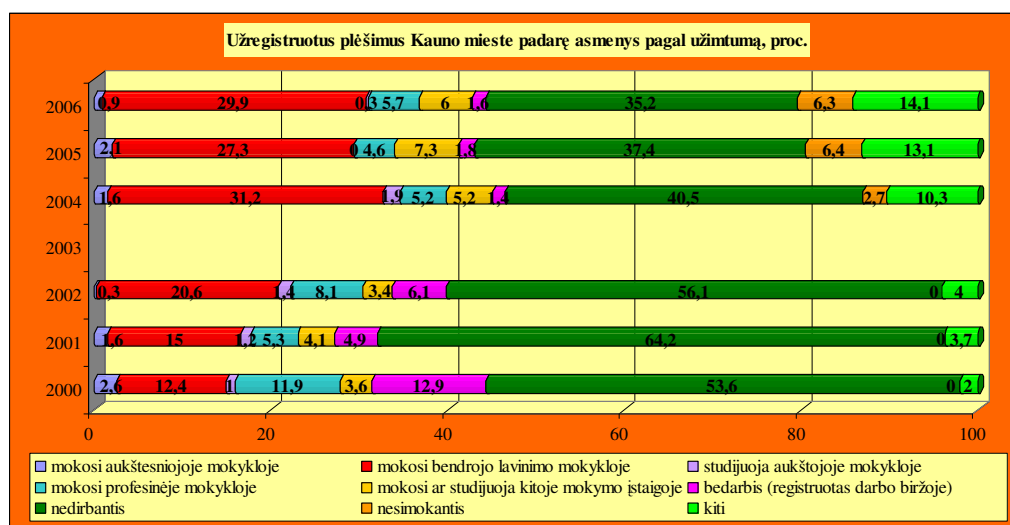

Dažniausiai užregistruotus plėšimus Kauno mieste daro darbingi, bet nedirbantys asmenys: 2000 m. šie asmenys sudarė 53,6% visų minėtų nusikaltimų darančių asmenų, 2001

⁴⁰ Gyventojų išsilavinimas / Užimtumas ir darbo rinka (tyrimo duomenimis) / Gyventojai ir socialinė statistika / Statistika (teminės lentelės) // <http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=1814>; žiūrėta: 2007-11-17.

m. – 64,2%, 2002 m. – 56,1%, 2004 m. – 40,5%, 2005 m. – 37,4%, 2006 m. – 35,2%. Nuo 2001 m. nedirbančių ir neregistruotų darbo biržoje užregistruotus plėšimus Kauno mieste darančių asmenų dalis tolygiai mažėja. Lygindami laikotarpius prieš ir po teisinės reformos, pastebėjome, kad pastaraisiais metais bedarbių (registruotų darbo biržoje asmenų), darančių užregistruotus plėšimus Kauno mieste, sumažėjo daugiau negu keturis kartus: 2000 - 2002 m. laikotarpiu jų dalies vidurkis buvo 8% (2000 m. – 12,9%, 2001 m. – 4,9%, 2002 m. – 6,1%), 2004 - 2006 m. laikotarpiu - 1,6% (2004 m. – 1,4%, 2005 m. – 1,8%, 2006 m. – 1,6%). Mūsų nuomone, tai įtakoja ir tarptautinė bei vidinė migracija: Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės Kauno teritorinės statistikos valdybos duomenimis⁴¹, 2005 m. iš Kauno miesto išvyko 10467, o atvyko – 7748 asmenys (atvyko 2719 asmenimis mažiau negu išvyko), 2006 m. – išvyko 9260, atvyko - 7737 asmenys (atvyko 1523 asmenimis mažiau negu išvyko). Pastaraisiais metais padaugėjo plėšikaujančių bendrojo lavinimo mokyklų moksleivių: 2000-2002 m. laikotarpiu jų dalies vidurkis buvo 16% (2000 m. – 12,4%, 2001 m. – 15%, 2002 m. – 20,6%), 2004-2006 m. laikotarpiu 29,4% (2004 m. – 31,2%, 2005 m. – 27,3%, 2006 m. – 29,9%), t.y. 1,8 karto daugiau negu ankstesniuose laikotarpiu (2000-2002 m.). Nors 2000-2002 m. laikotarpiu nenumatyta nė vienas užregistruotą plėšimą padaręs asmuo, kuris nesimokytu, 2004-2006 m. laikotarpiu šių asmenų dalis svyravo nuo 2,7% iki 6,4%. Mažiausiai registruotų plėšimų Kauno mieste padaro asmenys, besimokantys aukštesniosiose mokyklose (2000 m. – 2,6%, 2001 m. – 1,6%, 2002 m. 0,3%, 2004 m. – 1,6%, 2005 m. – 2,1%, 2006 m. – 0,9%) ir studijuojantys aukštosiose mokyklose (2000 m. – 1%, 2001 m. – 1,2%, 2002 m. – 1,4%, 2004 m. – 1,9%, 2005 m. - 0%, 2006 m. – 0,3%) (Žr. į 26 diagramą).

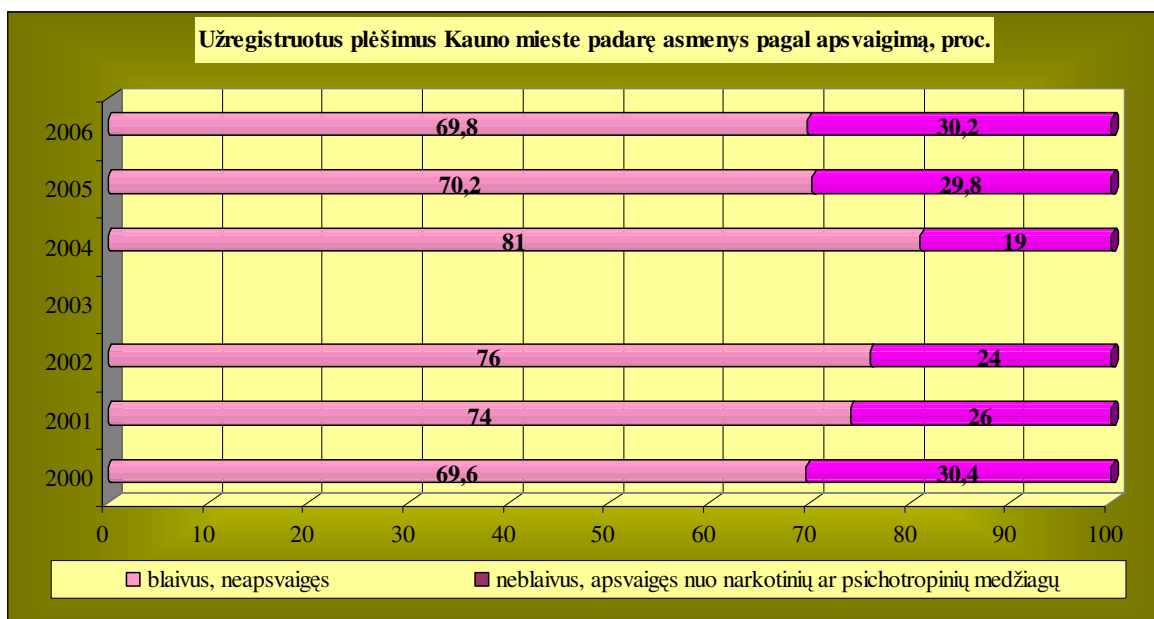
26 diagrama. Užregistruotus plėšimus Kauno mieste padarę asmenys pagal užimtumą

⁴¹ Gyventojų tarptautinė ir vidinė migracija / Gyventojai / Kauno apskritis / Statistika // <http://kaunastsv.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=1817&PHPSESSID=d75ac2441c5fd7d5026516ef3829d804>; žiūrėta: 2007-11-18.

Akstinu, padėjusiu nusikalsti, gali būti ir svaigalai. Išgėręs alkoholio ar pavartojęs narkotinių arba psichotropinių medžiagų asmuo lengviau praranda savitvardą, išsilaisvina nuo impulsų, kurie, jam būnant blaiviam, būna nuslopinti dėl dorovinių įsitikinimų, baimės ir pan. Užregistruotus plėšimus Kauno mieste dažniau daro blaivūs ir neapsvaigę asmenys: 2000 m. 69,6% asmenų, padariusių plėšimus, buvo blaivūs, 30,4% - vartoję svaigalų, 2001 m. – atitinkamai 74% ir 26%, 2002 m. – 76% ir 24%, 2004 m. – 81% ir 19%, 2005 m. – 70,2% ir 29,8%, 2006 m. – 69,8% ir 30,2%. Lygindami 2000-2002 m. ir 2004-2006 m. laikotarpius, pastebėjome, kad laikotarpiu prieš teisinę reformą, apsvaigusiujų plėšimo metu asmenų dalis tolygiai mažėjo, o įvykus teisiniams pokyčiams – tolygiai didėjo (Žr. į 27 diagramą).

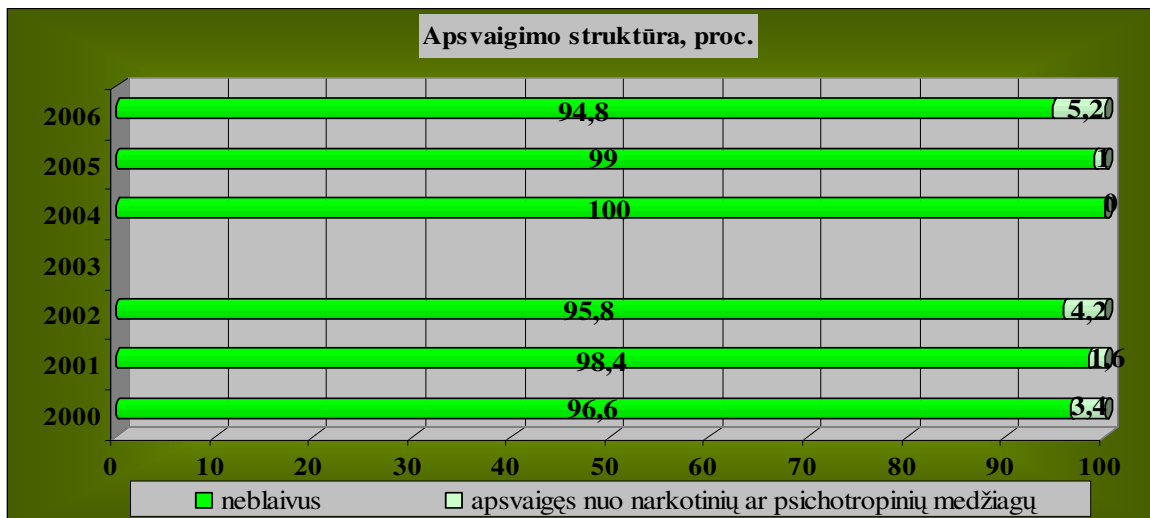
27 diagrama. Užregistruotus plėšimus Kauno mieste padarę asmenys pagal apsvaigimą

Siekdami išsiaiškinti, kokiais svaigalais dažniausiai svaiginasi asmenys prieš padarydami užregistruotus plėšimus Kauno mieste, atlikome apsvaigimo struktūros analizę. Didžioji dauguma svaigalus prieš nusikaltimą vartojusių asmenų gėrė alkoholį: 2000 m. 96,6% apsvaigusiujų buvo neblaivūs, 3,4% vartojo narkotines ar psichotropines medžiagas, 2001 m. – atitinkamai 98,4% ir 1,6%, 2002 m. – 95,8% ir 4,2%, 2004 m. - 100% ir 0%, 2005 m. – 99% ir 1%, 2006 m. – 94,8% ir 5,2% (Žr. į 28 diagramą).

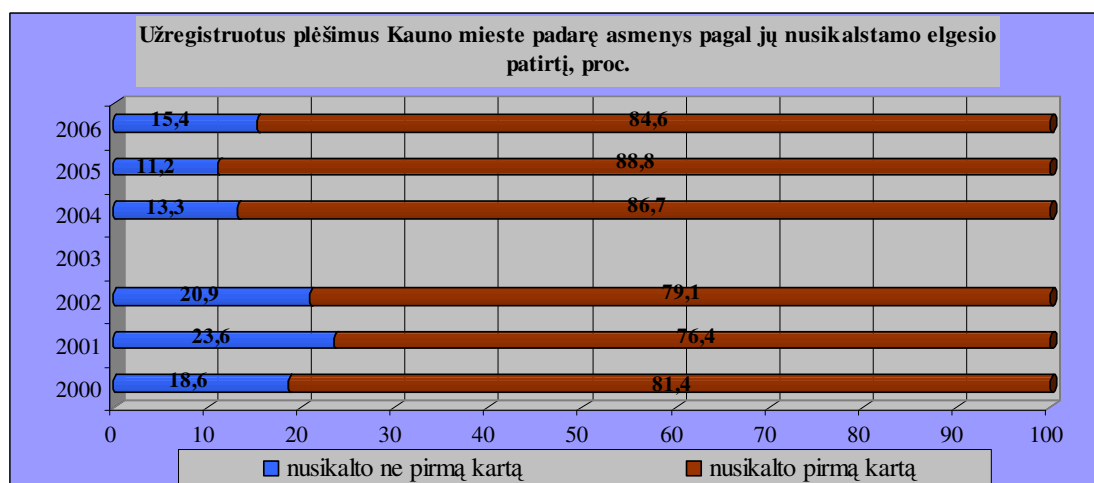
Tokia didelė neblaivių užregistruotus plėšimus darančių asmenų persvara šiuos nusikaltimus darančių narkomanų atžvilgiu paaiškinama tuo, kad alkoholis yra lengvai prieinamas (jo galima įsigyti daugelyje prekybos vietų, neretai dirbančių visą parą) bei gerokai pigesnis negu narkotinės medžiagos, kurių įsigyti galima tik nelegalioje rinkoje.

28 diagrama. Apsvaigimo struktūra

Pasak J.M.Antoniano, neatsiejamas nusikaltėlio asmenybės struktūros teisinės sistemos elementas – ankstesni teistumai, pakartotinumas vykdant nusikalstamas veikas⁴². Išanalizavę užregistruotus plėšimus Kauno mieste darančių asmenų nusikalstamo elgesio patirtį, matome, kad 2000-2002 m. laikotarpiu jiems buvo būdingas gana aukštas recidyvizmo lygis (šio laikotarpio nusikaltusiųjų ne pirmą kartą dalies vidurkis - 21%: 2000 m. – 18,6%, 2001 m. – 23,6%, 2002 m. – 20,9%). Kitaip tariant, beveik kas penktas išaiškintas asmuo jau anksčiau darė nusikaltimus. 2004-2006 m. laikotarpiu anksčiau baudžiamuosius įstatymus pažeidę asmenys nusikalto gerokai rečiau, negu prieš teisinę reformą (šiuo laikotarpiu vidutiniškai 13,33% išaiškintų užregistruotus plėšimus Kauno mieste padariusių asmenų nusikalto ne pirmą kartą: 2004 m. – 13,3%, 2005 m. – 11,2%, 2006 m. – 15,4%) (Žr. į 29 diagramą).

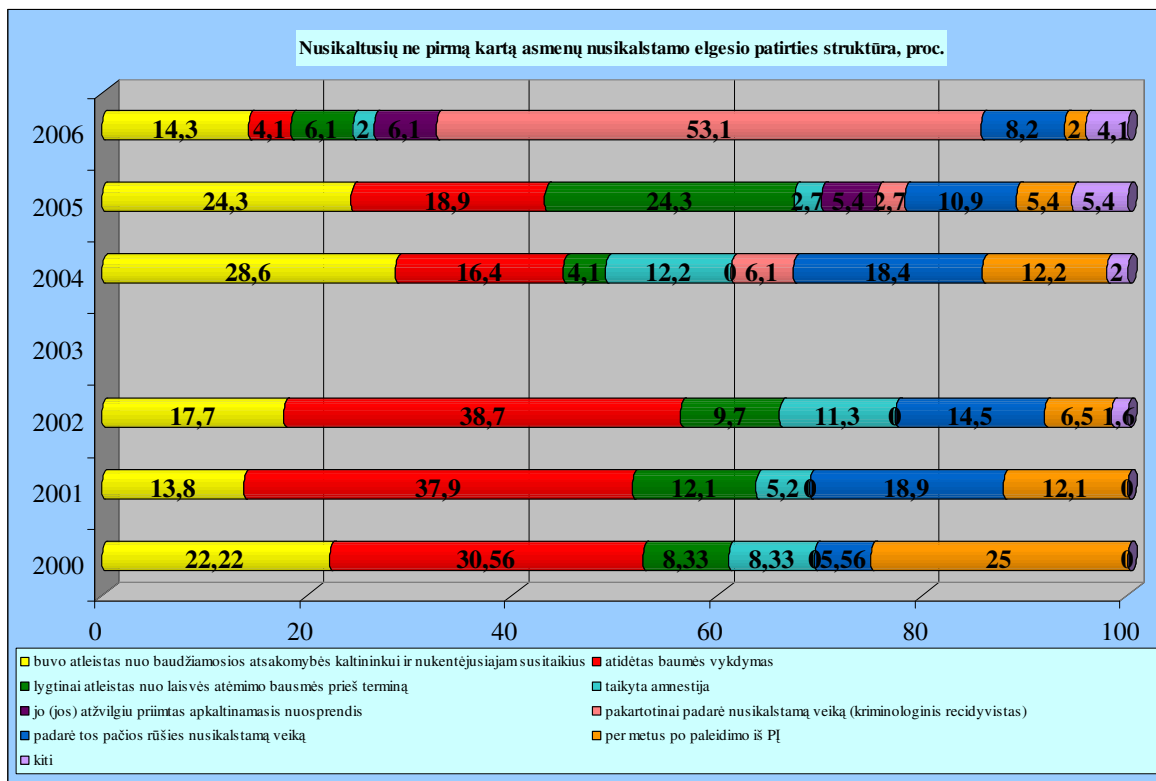
29 diagrama. Užregistruotus plėšimus Kauno mieste padarę asmenys pagal jų nusikalstamo elgesio patirtį

⁴² Антонян Ю.М. Криминология. – Москва: Логос, 2004. С. 92.

Užregistruoto plėšimo metu nusikaltusių ne pirmą kartą asmenų nusikalstamo elgesio patirties struktūros analizė parodė, kad 2000 m. 22,2%, 2001 m. – 13,8%, 2002 m. – 17,7%, 2004 m. – 28,6%, 2005 m. – 24,3%, 2006 m. – 14,3% užregistruotus plėšimus padariusių asmenų buvo atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius. Didelė dalis (2000 m. 30,56%, 2001 m. – 37,9%, 2002 m. – 38,7%, 2004 m. – 16,4%, 2005 m. – 18,9%, 2006 m. – 4,1%) asmenų užregistruotą plėšimą padarė tuo metu, kai jiems buvo atidėtas baismės už kitą nusikalstamą veiką, vykdydamas. Tačiau palyginę 2000-2002 m. ir 2004-2006 m. laikotarpius, pastaraisiais metais pastebime ženklų tokių asmenų sumažėjimą, reiškiantį, kad ši baudžiamojo poveikio priemonė tapo veiksmingesnė. 2000 m. užregistruoto plėšimo metu tos pačios rūšies nusikalstamą veiką padarė 5,6%, 2001 m. – 18,9%, 2002 m. – 14,5%, 2004 m. – 18,4%, 2005 m. – 10,9%, 2006 m. – 8,2% tiriamų asmenų. Šie duomenys rodo, kad po teisinės reformos tokių asmenų tolygiai mažėja. Pastaraisiais metais mažėja ir tokių asmenų, kurie padarė užregistruotą plėšimą per metus po paleidimo iš pataisos įstaigos: 2000 m. jie sudarė 25% visų tiriamų asmenų, 2001 m. – 12,1%, 2002 m. – 6,5%, 2004 m. – 12,2%, 2005 m. – 5,4%, 2006 m. – 2% (Žr. į 30 diagramą).

30 diagrama. Nusikaltusių ne pirmą kartą asmenų nusikalstamo elgesio patirties struktūra

Išanalizavę penkiasdešimt aštuonias baudžiamąsias bylas dėl plėšimų, nustatėme, kad dauguma užregistruotus plėšimus Kauno mieste padariusių asmenų yra vietiniai šio miesto

gyventojai (57 analizuotose bylose nusikaltę asmenys buvo vietiniai Kauno gyventojai, 1 byloje – atvykę iš Vilniaus miesto asmenys), dar nespėję sukurti šeimos (53 bylose nusikaltę asmenys buvo nesudarę santuokos ar partnerystės sutarties, 5 bylose - išsituokę asmenys).

Plėšiko asmenybę charakterizuoja ne tik socialiniai – demografiniai, ekonominiai, teisiniai, bet ir psichologiniai bruožai. Žmogaus elgseną ir reakciją į aplinkos poveikius lemia charakteris, temperamentas ir mąstymo ypatybės. Užregistruotus plėšimus darantiems asmenims būdingas negatyvus asmenybės požiūris į visuomenę ir žmogaus pagrindines teises, egoistinis požiūris į įvairias socialines tradicijas, nepagarba bendrapilietiškomis pareigoms, godumas. Nors tokiomis savybėmis pasižymintis žmogus gali ir nepadarinti nusikaltimo, tačiau šiems asmenybės bruožams viršijus kritinę ribą, tampa efektyvesnis sugebėjimas nusikalsti. Kaip teigia kriminologai, asmenybės savybės realiai sąlygoja negatyvų kryptingumą⁴³. Nusikaltėlio asmenybė neatsiranda staiga ir netikėtai tuo momentu, kai padaromas plėšimas. Ji formuojasi palaipsniui, o nusikaltimas tėra nuoseklus jo elgsenos padarinys, negatyvių asmenybės bruožų formavimosi pasireiškimas.

⁴³ Криминология / под. ред. В.Н.Бурлакова и Н.М.Кропачева. - Санкт – Петербург: Питер, 2002. С. 67.

5. PLĖŠIMŲ PRIEŽASTINGUMAS IR PAGRINDINIAI PLĖŠIMŲ PREVENCIJOS KAUNO MIESTE BRUOŽAI

Kriminologine prasme plėšimų prevencija yra visų valstybinių ir privačių pastangų, nukreiptų užkirsti kelią šiems nusikaltimams, visuma. Tai individų, jų grupių, visuomeninių asociacijų, visuomenės ir valstybės vykdoma veikla, siekiant šalinti plėšimų priežastis ir sąlygas, sukurti papildomus jų neutralizatorius bei užtikrinti kriminogeninės padėties šioje srityje valdymą, darant poveikį konkrečiam asmeniui ar konkrečioms asmenų grupėms, turint tikslą įtakoti jų elgesį socialiai pageidautina linkme. Teorinis ir praktinis plėšimų prevencijos priemonių taikymas pagrįstas prielaida, kad asmenų savanaudiškas smurtinis elgesys šių nusikaltimų metu yra dėsningas, tam tikrų socialinių ir individualių aplinkybių sąlygotas reiškinys. Plėšimų paplitimo Kauno mieste mažinimas tiesiogiai susijęs su šių nusikaltimų priežasčių šalinimu.

Taigi, plėšimų, kaip savanaudiškų turtinių nusikaltimų smurtu, prevencijos požiūriu reikšminga nustatyti turtinių nusikaltimų mechanizmo (asmenybės ir konkrečios situacijos aplinkos sąveikos, pasireiškiančios baudžiamojo įstatymo uždraustos veikos padarymu) veikimą bei šių nusikalstamų veikų padarymo priežastis ir nepalankų visuomeninių santykių vystymąsi įtakojusias sąlygas. Šie akstinai mažesniu ar didesniu mastu egzistuoja ne tik Kauno mieste, bet ir kitose mūsų šalies vietovėse.

Plėšimų priežastys slypi visuomeninio vystymosi priešpriešoje, nepalankioje ekonomikoje, formaliuose, biurokratiniu požiūriu grindžiamuose žmonių santykiuose, pagrindinių socialinių vertybių nuvertėjime. Šį nusikalstamą elgesį taip pat lemia kitos socialinės problemos: menka asmens dorovė bei dvasinės pasaulėžiūros ribotumas, asmenų socialinis neužimtumas (nedarbas). Užregistruotus plėšimus Kauno mieste darančių asmenų asmenybės analizė pagal amžių parodė, kad dažniausiai šiuos nusikaltimus padaro asmenys nuo šešiolikos iki devyniolikos metų amžiaus. Vertinant šią aplinkybę, būtina atsižvelgti į plėšimo dalyką. Dažniausias plėšimų dalykas yra vertingi, paklausūs ir lengvai realizuojami daiktai (ekspertų anketinėje apklausoje dalyvavusių respondentų manymu, plėšimų metu dažniausiai grobiami pinigai, mobiliojo ryšio telefonai (jie yra ypač paklausūs jaunų žmonių aplinkoje), rečiau - asmeniniai daiktai (Žr. į priedą, II dalies 3 klausimą)) Paauglių dominavimas plėšimus darančių asmenų tarpe patvirtina nepalankią emociją, o neretai ir materialinę, šeimos padėtį, auklėjimo spragas, pasireiškiančias tėvų dėmesio stoka, nepakankamai išaiškintomis padoraus elgesio normomis, kontrolės trūkumu, vaiko būtiniausių poreikių tenkinimo neužtikrinimu, mokslo

prestižo nuosmukiu, nepakankama švietimo ir mokymo įstaigų kontrole, laisvalaikio neužimtumu.

Mūsų organizuotoje ekspertų anketinėje apklausoje dalyvavę respondentai nurodė, kad vertinant plėšimo padarymą įtakojušias aplinkybes, išoriniai (palanki nusikaltimui aplinka, neigiama kitų asmenų įtaka, sunki materialinė padėtis, neužimtumas ir kt.) ir vidiniai (fiziniai asmens duomenys, charakteris, temperamentas ir kt.) veiksniai yra vienodai svarbūs (Žr. į priedą, III dalies 1 klausimą).

Pasak kriminologų, „turtinių nusikaltimų prevencijos priemonių efektyvumas labai priklauso nuo informacijos apie turtinį nusikalstamumą tikslumo, šios informacijos analizavimo lygio“⁴⁴. Planuojant ir organizuojant plėšimų Kauno mieste prevencijos priemones, žemesniosios pakopos policijos komisariatuose, realiai apsiribojama abstrakčia informacija apie šiuos nusikaltimus, paprastai įvertinant tik vietas, kuriose šių nusikaltimų padaroma daugiausiai bei asmenų, linkusių daryti šiuos nusikaltimus, bruožus. Be abejo, ši informacija yra nepaprastai svarbi paskirstant prevenciją vykdančių subjektų pajėgas bei apibrėžiant rizikos grupę sudarančių asmenų ratą, tačiau nepakankamai efektyvi plėšimų prevencijos veiksmingumui gerinti.

Mes manome, kad kuriant mokliškai pagrįstas koncepcijas plėšimų paplitimui Kauno mieste riboti, turi būti atliekama išsami ir detali statistinių duomenų apie šiuos nusikaltimus, juos padariusius ir nuo jų nukentėjusius asmenis bei baudžiamųjų bylų dėl plėšimų analizė. Toks apibendrinimas atliekamas aukštesniosios pakopos policijos komisariatuose. Analizės metu gauti duomenys apie tai, kokiose vietose ir kuriuo metu dažniausiai daromi plėšimai, kokie labiausiai paplitę jų padarymo būdai, kokios priemonės naudojamos, koks smurto pobūdis, į ką dažniausiai kėsinamasi, kaip realizuojami plėšimo metu pagrobti ir užvaldyti daiktai bei kitos svarbios aplinkybės turi reikšmės įgyvendinamų prevencijos priemonių tikslingumui ir kryptingumui nustatyti.

Organizuojant plėšimų prevenciją Kauno mieste, ypatingas dėmesys sutelkiamas į šių nusikaltimų viktimologinį aspektą. Šias nusikalstamas veikas dažnai paskatina arba palengvina pačių turto savininkų lengvabūdiškas požiūris į turto apsaugą: rankinės nešiojamos rankose arba lengvai permestos per petį, mobiliojo ryšio telefonai dirželiais atvirai pakabinti ant kaklo ir pan. Pasirūpinimas savo daiktais, tinkamas jų laikymas ir ne toks viešas demonstravimas gatvėse sumažintų riziką tapti plėšimų aukomis. Atsižvelgiant į tai ir siekiant didinti bendruomenių vaidmenį sprendžiant visuomenės saugumo problemas, organizuojami šalies teritorinių policijos įstaigų susitikimai su Kauno miesto gyventojams, kurių metu jie informuojami, kaip apsaugoti save ir savo turtą nuo nusikalstamų veikų. Informacija apie apsisaugojimo nuo turtinių

⁴⁴ Kriminologija / red. J.Bluvšteinas. - Vilnius: Pradai, 1994. P. 283.

nusikalstamų veikų būdus bei priemones, tinkamą turto apsaugą skleidžiama per visuomenės informavimo priemones (televizijos kanalą „Pūkas“, Kauno regione transliuojamas radijo stotis „Kauno fonas“, „Kelyje“, „Tau“), taip pat skelbiama Kauno vyriausiojo policijos komisariato administruojamame interneto tinklalapyje⁴⁵. Tuo metu, kai užpuola plėšikas, svarbu išlikti šaltakraujiškam, sugebėti įvertinti situaciją ir greitai sureaguoti į aplinkybes. Susitikimuose su gyventojais žmonės raginami nesutrikti plėšimų metu, gerai įsidėmėti užpuolusio asmens požymius ir kreiptis pagalbos į policijos įstaigą, nebūti abejingiems tapus plėšimo liudytojais. Vykdamas prevencinį švietimą, susitikimų su bendruomene metu platinami informacinio pobūdžio teisiniai leidiniai, lankstinukai turtinio nusikalstamumo prevencijos temomis.

Prevencijos subjektai aktyvių susitikimų su Kauno miesto gyventojais, nevyriausybinėmis organizacijomis, privačiomis įmonėmis metu visuomenės nariai skatinami įsitraukti į plėšimų ir kitų nusikaltimų prevencijos veiklą, nuo jos neatsiejamos viešosios tvarkos saugojimą ir saugios savo gyvenamosios, darbo ar kitokios buvimo aplinkos saugumo stiprinimą. Kauno miesto vyriausiojo policijos komisariato viešosios policijos viešosios tvarkos tarnybos prevencijos skyriaus duomenimis, 2006 metais šio Kauno miesto vyriausiojo policijos komisariato viešosios policijos prevencijos padalinių pareigūnai dalyvavo 278 susitikimuose su gyventojais, kuriuose buvo aptariami prevencijos ir visuomenės saugumo klausimai. Iš jų: 232 susitikimai policijos pareigūnų iniciatyva ir 46 bendruomenės iniciatyva. Susitikimuose dalyvavo 3167 gyventojai. Susitikimų metu kalbėta apie kriminogeninę padėtį, saugią kaimynystę, daiktų žymėjimo naudą ir kitus visuomenei opius klausimus⁴⁶.

Policijos pareigūnai, vykdamys prevencinę veiklą, inicijuoja bendruomenės aktyvo veiklą formuojant saugios aplinkos sistemą, kviečia gyventojus dalyvauti akcijoje „Saugi kaimynystė“. Bendradarbiaujant su pasiuntinių pašto uždara akcine bendrove „Vilpostus“, kiekvienoje seniūnijoje gyventojams platinami lankstinukai. Kauno miesto vyriausiojo policijos komisariato duomenimis, 2006 m. Girstupio policijos nuovada ir Gričiupio seniūnijai organizavus akciją „Saugi kaimynystė, pasiuntinių pašto darbuotojai Gričiupio seniūnijos gyventojams išplatino 14 000 lankstinukų, kuriuose gyventojai kviečiami kurti saugią kaimynystę⁴⁷ (Žr. į 1 paveikslą).

⁴⁵ Kaip apsaugoti savo turtą // <http://www.kaunas.policija.lt/lt/index.php?sky=109>; žiūrėta: 2007-10-07.

⁴⁶ Kauno miesto vyriausiojo policijos komisariato viešosios policijos viešosios tvarkos tarnybos prevencijos skyriaus vyresniojo specialisto Ričardo Kiaulakio pranešimas „Saugios kaimynystės programos Kauno mieste“ // <http://www.nplc.lt/reng/ren73/ren73-kaunas.doc>; žiūrėta: 2007-11-15.

⁴⁷ Gričiupio seniūnija ir Girstupio policijos nuovada kviečia į akciją „Saugi kaimynystė“ // http://kaunas.policija.lt/lt/?sky=50&nau_id=285&lan_id=lt; žiūrėta: 2007-11-15.

1 pav. Akcijos „Saugi kaimynystė“ lankstinukai

Vykdamt plėšimų prevenciją, 2006 m. Kauno mieste buvo parengti ir kiti lankstinukai bei skrajutės („Saugi seniūnija“, „Mūsų tikslas – pagalba Jums“, „Kauno miesto vyriausiasis policijos komisariatas pataria“, „Kad Jūsų pensijų diena būtų džiaugsminga“). Šie informaciniai leidiniai dalinami prevencinių programų vykdymo, organizuojamų susitikimų su gyventojais metu⁴⁸.

Siekiant sumažinti plėšimų Kaune skaičių, šio miesto teritorinėse policijos įstaigose, gyvenamuosiuose namuose atliekamas nemokamas vertingų daiktų, galinčių tapti šių nusikaltimų dalyku, žymėjimas. Daiktų žymėjimo akcijos Kauno mieste organizuojamos kartą per mėnesį. Vienos akcijos metu pažymima maždaug 70 vertingų daiktų. Atsižvelgiant į tai, kad nepilnamečiai dažnai tampa bendraamžių neteisėtų veiksmų aukomis, Kauno miesto policijos specialistai organizuoja vaikams mobilaus ryšio telefonų, dviračių ir panašių vertingų daiktų žymėjimo, atliekamo ir mokymo įstaigose, akcijas. Pažymėti vertingi daiktai įtraukiami į policijos apskaitos žurnalus. Tai padeda nesunkiai nustatyti pagrobtų, o vėliau į policijos įstaigą patekusių daiktų savininkus bei grąžinti jiems priklausantį turta.

Saugi aplinka kuriama ir diegiant techninius įrenginius. Rūpinantis kauniečių ir miesto svečių saugumu, 2006 metų spalio mėnesį 25-iose Kauno miesto gatvėse (M.K.Čiurlionio g. ir Vytauto pr. Sankryžoje esančioje požeminėje pėsčiųjų perėjoje, Savanorių pr. ir Žemaičių g. sankryžoje, K.Donelaičio g. šalia Vienybės aikštės, Laisvės al. ir I.Kanto g. sankryžoje ant „Aušros“ gimnazijos pastato, Laisvės al. ir S.Daukanto g. sankryžoje, Laisvės al. ir Vasario 16-osios g. sankryžoje, Laisvės al. ir L.Sapiegos g. sankryžoje, Laisvės al. 89 („Utenos trikotažas“), Laisvės al. („Prie Akmenų“), Savanorių pr. ir K.Petrausko sankryžoje, Savanorių pr. ir Taikos g.

⁴⁸ Kauno miesto vyriausiojo policijos komisariato viešosios policijos viešosios tvarkos tarnybos prevencijos skyriaus vyresniojo specialisto Ričardo Kiaulakio pranešimas „Saugios kaimynystės programos Kauno mieste“ // <http://www.nplc.lt/reng/ren73/ren73-kaunas.doc>; žiūrėta: 2007-11-15.

sankryžoje, Savanorių pr. ir P.Lukšio g. sankryžoje, Savanorių pr. ir Žemaičių g. sankryžoje, Šv.Gertrūdos g. ir Šauklių g. sankryžoje, Šv.Gertrūdos ir Gimnazijos g. sankryžoje, Šv.Gertrūdos g., E.Ožeškienės g. ir Savanorių pr. sankryžoje, Šv.Gertrūdos g. ir M.Valančiaus g. sankryžoje, Šv.Gertrūdos g. 70, požeminėje pėsčiųjų perėjoje Vilniaus g. ir Gimnazijos g. sankryžoje, Rotušės a. ir Vilniaus g. sankryžoje, M.Valančiaus g. 6, Rotušės a. ir A.Jakšto g. sankryžoje, Daukanto g. ir Karaliaus Mindaugo pr. sankryžoje ant pėsčiųjų tilto ir po juo, Vytauto pr. ir Laisvės al. sankryžoje, Vytauto pr. ir Kęstučio g. sankryžoje) buvo įrengtos vaizdo stebėjimo kameros⁴⁹, suteikiančios galimybę fiksuoti stebimose miesto vietose padaromas nusikalstamas veikas, kas palengvina jų ištyrimą. Šios priemonės veikia ir kaip prevencinės: žinodami, kad teritorija yra fiksuojama vaizdo stebėjimo kamerų, asmenys vengia jose pažeisti baudžiamuosius įstatymus. Kauno miesto vyriausiojo policijos komisariato viršininkas A.Kaminskas pripažino, kad tai yra puiki prevencijos priemonė, ši sistema leidžia operatyviai reaguoti ir į vykdomą pažeidimą⁵⁰.

Plėšimus Kauno mieste darančių asmenų užimtumo analizė atskleidė nedirbančiųjų vyravimą nusikaltėlių tarpe. Nemažai mokyklinio amžiaus vaikų vengia lankyti mokyklas, o baigę bendrojo lavinimo mokyklas nesiekia aukštojo mokslo, nes savo materialinės gerovės vizijos nesieja su įgytu išsilavinimu. Darbdavių neigiamas požiūris į jaunos, nepatyrusius ir mažai išsilavinusius specialistus, jų ignoravimas kolektyve sukelia asmens, į kurį nukreipta tokia reakcija, pasipriešinimą, lemia savęs nuvertinimą ir įtakoja nusikalstamo, tačiau greitą materialinį pelną užtikrinančio, gyvenimo būdo pasirinkimą. Negalėdamas konstruktyviai užimti savo laiko ir patenkinti iškilusių poreikių, darbo netekęs asmuo užsiima nusikalstama veikla. Ypatingas neužimtumo poveikis nepilnamečių nusikalstamumui, kuris suintensyvėja asmeniui sulaukus šešiolikos metų (kaip minėta šio darbo ketvirtajame skyriuje, asmenų daugiausia Kauno mieste užregistruotų plėšimų padaro asmenys nuo šešiolikos iki devyniolikos metų amžiaus), t.y. kuomet jis tampa darbingo amžiaus. Tai paaiškinama plėšimų ekonominių motyvų padidėjimu.

Nepajėgdami patys išspręsti iškilusių problemų, jauni žmonės neretai išėities ieško svaigaluose, nuo kurių ilgainiui tampa priklausomi. Dažnais gyvenimo palydovais tampa girtavimas ir narkomanija, smurtas ir prievarta. Šie veiksniai yra susiję su asmenybės patirtais išgyvenimais, stresais ir krizėmis. Priklausomybė svaigalams sudaro prielaidas neutralizuoti išlikusias moralines nuostatas ir nusikalsti.

Pasak kriminologo V.Justickio, „sunku rasti kitą nusikalstamumo prevencijos sritį, kurioje būtų sukurta ir taikoma tiek daug įvairiausių nusikaltimų prevencijos priemonių, kaip mokykla. [...] Mokykloje nuolat kuriamos ir realizuojamos įvairiausios auklėjimo, pataisos

⁴⁹ http://www.kaunas.policija.lt/lt/?sky=50&nau_id=665&lan_id=lt; žiūrėta: 2007-11-15.

⁵⁰ http://www.kaunas.policija.lt/lt/?sky=50&nau_id=549&lan_id=lt; žiūrėta: 2007-11-16.

priemonės. Joms priskiriamas ir tam tikras vaidmuo mažinant moksleivių nusikalstamo elgesio riziką⁵¹. Atsižvelgiant į jauną plėšimus Kauno mieste darančių asmenų amžių, mokymo įstaigos yra skatinamos aktyvinti suinteresuotumą mokslu propaguojančią popamokinę veiklą, sudaryti sąlygas paaugliams tenkinti savo saviraiškos poreikius mokyklose lankant nemokamus pasirinktos krypties būrelius. Daugelyje Kauno miesto mokyklų jau dirba socialiniai pedagogai ir psichologai. Jie savo turimomis reikiamomis žiniomis ir gebėjimais padeda mokyklos bendruomenei organizuojant ir įgyvendinant prevencines žalingų socialinių reiškinių, tame tarpe ir plėšimų, priemones. Teisėsaugos institucijos glaudžiai bendradarbiauja su mokyklų socialiniais pedagogais, keičiasi informacija apie socialinės rizikos šeimas, delinkventiškus vaikus.

Atsižvelgiant į aktyvų nepilnamečių bei tik ką pilnametystės sulaukusių asmenų dalyvavimą darant užregistruotus plėšimus, vykdant šių nusikaltimų prevenciją Kauno mieste lankomi ir vaikų rizikos grupes įrašyti paaugliai bei probleminės nepilnamečių vaikų auginančios šeimos. Šių prevencinių priemonių metu dalyvauja prevencinę veiklą vykdantys policijos pareigūnai, Vaiko teisių apsaugos tarnybos, mokymo įstaigų socialiniai darbuotojai. Tokių prevencinių priemonių tikslas - padėti nepilnamečiams suvokti dorovinius visuomenės reikalavimus, ugdyti sugebėjimą konstruktyviai ir teisėtais būdais spręsti iškilusias problemas. Apsilankymų pas teisėsaugą dominančius paauglius metu renkama informacija apie planuojamus ir padarytus plėšimus, taip pat apie neformalias nepilnamečių grupuotes ir jų veiklą. Tokios informacijos gavimas ypač svarbus atsižvelgiant į grupinių plėšimų dominavimo Kauno mieste tendenciją. Siekiant gauti informacijos apie neformalias paauglių grupes, reidų metu lankomasi ir nepilnamečių susibūrimo vietose. Nustačius antivisuomenines nepilnamečių ir mišrias grupes, imamasi priemonių joms skaidyti.

Tačiau iš tiesų į įskaitas įrašytų bei laisvės atėmimo bausmę atlikusių nepilnamečių priežiūra, deja, nėra pakankama. Tokiems vaikams yra sunku adaptuotis, nes juos prižiūrinčių policijos pareigūnų veikla yra paviršutiniška ir atliekama formaliai.

Baudžiamųjų bylų analizė parodė, kad neretai nepilnamečiai plėšimus bendraamžių atžvilgiu padaro prie mokyklų. Siekiant užtikrinti vaikų saugumą prie mokslo įstaigų, 2004 m. gruodžio 23 d. parengtas Kauno miesto vyriausiojo policijos komisariato viršininko nurodymas Nr. 6-0-14 „Dėl patruliavimo prie mokyklų“. Įgyvendinant jį, patruliavimas prie mokyklų vykdomas mokslo metais, suderinus grafiką su mokyklos vadovybe.

Efektyvi ir pigi plėšimų prevencijos priemonė – nepilnamečių teisinis švietimas. Siekiant suteikti jauniems ir socialinės patirties neturintiems paaugliams žinių apie įstatymus, pagrindinių žmogaus teisių apsaugą, nusikalstamų veikų daromą žalą, Kauno miesto mokymo ir

⁵¹ Justickis V. Kriminologija. II dalis. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2004. P. 235.

švietimo įstaigose nuolat organizuojamos įvairių formų teisinio švietimo prevencinės priemonės specialistai skaito paskaitas teisine tematika, vykdo nusikalstamumo prevencijos programas, teisinių žinių viktorinas, diskusijas, kurių tikslas - parengti nepilnamečius produktyviai veikti, ugdyti teigiamą socialinės aplinkos vertinimą. Jose kasmet dalyvauja vis daugiau moksleivių. Štai 2006 metais Kauno miesto vyriausiojo policijos komisariato viešosios policijos prevencijos padalinių pareigūnai skaitė 464 paskaitas prevencijos ir visuomenės saugumo klausimais (temos – „Netapk nusikaltimo auka“, „Pareigos ir atsakomybė“, „Nepilnamečių administracinė ir baudžiamoji atsakomybė“ ir kt.)⁵². Kasmet Kauno miesto vyriausiasis policijos komisariatas kartu su švietimo įstaigomis įgyvendina vaikų ir paauglių nusikalstamumo prevencijos programą „Teisė, pareigos ir atsakomybė“⁵³. Siekiant supažindinti su nepilnamečių nusikalstamumo problemomis, 2005 m. kovo 17 d. organizuota jaunųjų policijos rėmėjų ekskursija į Kauno miesto vyriausiojo policijos komisariato Nepilnamečių socialinės pagalbos ir prevencijos centrą⁵⁴, 2007 m. lapkričio 9 d. - į Kauno policijos areštinę⁵⁵.

Vykdamas plėšimų ir kitų nusikalstamų veikų, kurias Kauno mieste padaro nepilnamečiai, prevenciją, prevencijos subjektai siekia kryptingo bendradarbiavimo su pedagogais, moksleiviais, jų tėvais, teikia jiems praktinę, metodinę pagalbą bei aiškina negatyvius reiškinius dėl nepilnamečių daromų teisėtvarkos pažeidimų. Įgyvendinant užsibrėžtus tikslus, 2004 m. kovo 18 d. Kauno miesto vyriausiojo policijos komisariato viršininko įsakymu Nr. 2-0-80 „Dėl bendrojo lavinimo mokyklų ir gimnazijų priskyrimo“ policijos padalinių vadovams buvo priskirtos kuruoti mokyklos bei gimnazijos. Priskirtoms kuruoti mokykloms vadovai padeda išspręsti susidariusias teises problemas, dalyvauja susitikimuose su mokyklos bendruomene.

Įvertinus tai, kad maždaug trečdalis plėšimus Kauno mieste darančių asmenų nusikaltimo metu būna apsvaigę nuo alkoholio, narkotinių, psichotropinių ar kitų svaigiųjų medžiagų (apie tai plačiau kalbėta ketvirtajame skyriuje), vykdamas plėšimų prevenciją, neatsiejamos ir svaiginimosi prevencijos priemonės. Pritariame, J.Kvederaičiui ir J.Kančiui, kurie rekomendavo „pokalbiais, paskaitomis, seminarais, meno renginiais visuomenėje, mokykloje skleisti svaigalų klasingumą, viešinti jų tolerantų dvasinę menkystę, platintojų

⁵² Kauno miesto vyriausiojo policijos komisariato viešosios policijos viešosios tvarkos tarnybos prevencijos skyriaus vyresniojo specialisto Ričardo Kiaulakio pranešimas „Saugios kaimynystės programos Kauno mieste“ // <http://www.nplc.lt/reng/ren73/ren73-kaunas.doc>; žiūrėta: 2007-11-15.

⁵³ Nusikalstamumo prevencijos programa „Teisės, pareigos, atsakomybė“ // http://www.kaunas.policija.lt/lt/?sky=50&nau_id=97&lan_id=lt; žiūrėta: 2007-11-15.

⁵⁴ http://www.kaunas.policija.lt/lt/?sky=50&nau_id=135&lan_id=lt; žiūrėta: 2007-11-15.

⁵⁵ Jaunieji policijos rėmėjai apsilankė Kauno policijos areštinėje // http://www.kaunas.policija.lt/lt/?sky=50&nau_id=949; žiūrėta: 2007-11-15.

niekšybę⁵⁶. Nepilnamečių, dažnai darančių plėšimus Kauno mieste, svaiginimosi prevencijos priemonių metu taip pat tikrinami prekybos taškai ir prieigos, siekiant užkardyti alkoholinių gėrimų prekybos taisyklių pardavimo nepilnamečiams faktus. Be to, viena svarbiausių plėšimų bendrosios prevencijos priemonių – neleisti apsvaigusiems nuo alkoholio ar kitokių svaigalų asmenims būti viešosiose vietose. Juolab, kad, kaip parodė mūsų išanalizuotos baudžiamosios bylos dėl plėšimų Kauno mieste, nemaža dalis dėl tokio nusikaltimo nukentėjusių asmenų buvo apgirte. Siekiant mažinti apsvaigusių nuo alkoholio, narkotinių, psichotropinių ar kitokių medžiagų asmenų pasirodymą viešosiose vietose, Kauno mieste vykdomas policijos pareigūnų patruliavimas.

Vykdamas plėšimų prevenciją Kauno mieste, atsižvelgiama į tai, kad dauguma šių nusikaltimų padaromi gatvėse. Kauno miesto teritoriniuose policijos komisariatuose organizuojamos priemonės viešosios tvarkos stiprinimui aptarnaujamoje teritorijoje, maksimaliai pasitelkiant viešosios ir kriminalinės policijos pareigūnų pajėgas. Kauno mieste sukurta optimali policijos patruliavimo maršrutų sistema. Pastarieji paskirstomi atsižvelgiant į apibendrintus statistinius duomenis apie kriminogeniškiausias vietas, kuriose padaroma daugiausiai plėšimų. Tačiau dauguma patruliuojančiųjų policijos pajėgų Kauno mieste yra išdėstoma atsižvelgiant į patruliavimo formą. Kadangi dažniausiai patruliuojama automobiliais, daugiau dėmesio skiriama pagrindinėms miesto gatvėms bei toms vietoms mieste, kurios yra aplink jas. Tuo tarpu gyvenamųjų namų kiemai, juos jungiančios tarpuvartės, šalutinės gatvelės, pasivaikščiojimo takai miškuose ir parkuose bei panašios atokios vietos lieka mažiau apsaugotos. Kadangi plėšimų gatvėse skaičiaus didėjimas tiesiogiai susijęs su problemomis, kylančiomis saugant viešąją tvarką, manome, kad policijos patruliuojamų maršrutų išplėtimas ir pagausinimas labiausiai kriminogeninėse Kauno miesto gatvėse sustabdytų jose padaromų plėšimų plitimą.

Baudžiamųjų bylų analizė parodė, kad plėšimų Kauno mieste metu pagrobtas turtas (juvelyriniai dirbiniai, laikrodžiai, buitinė technika ir pan.) dažniausiai realizuojamas taksistams, kurie superka visą jiems siūlomą turtą, nesiaiškindami, kokiais keliais jį igijo pardavėjas. Pagrobtai juvelyriniai dirbiniai realizuojami ir jais teisėtai prekiaujančiose prekybos vietose. 39 mūsų analizuotose baudžiamosiose bylose plėšimo metu pagrobtai daiktai buvo realizuoti taksistams, 1 byloje – lombarduose, 18 bylose – nepažįstamiems asmenims. Dėl to, atliekant plėšimų ir kitų turtinių nusikaltimų prevenciją Kauno mieste, vykdomos tikslinės priemonės, kurių metu tikrinami taksistų automobiliai, juvelyrinių dirbinių parduotuvės, kitos galimos

⁵⁶ Kvederaitis J., Kančys J. Svaiginimosi prevencija – svarbus valstybinis visuotinis uždavinys // Pirminė narkomanijos prevencija – dirbame tam, kad sudomintume gyvenimu: tarptautinės mokslinės – praktinės konferencijos programa ir pranešimų tezės. – Vilnius: Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija, 2006. P. 28.

pagrobtų daiktų realizacijos vietos. Prevencijos subjektai aktyviai bendradarbiauja su kriminalinės policijos pareigūnais, kurie pasinaudodami operatyvinėmis priemonėmis išsiaiškina plėšimų metu pagrobto svetimo turto realizavimo kelius.

Tarp plėšimų padarymo ir jų ištyrimo egzistuoja tiesioginis ryšys. Mažėjantis šių nusikaltimų išaiškinamumas iššaukia jų skaičiaus padidėjimą, o plėšimų padaugėjimas sumažina jų ištyrimą. Atsižvelgiant į tai, tinkamas ir savalaikis plėšimų išaiškinimas, kokybiškas baudžiamųjų bylų dėl šių nusikaltimų tyrimas yra labai reikšmingi plėšimų, o ypač jų recidyvo, prevencijai. Kaip jau buvo nurodyta trečiajame skyriuje, po naujojo baudžiamojo kodekso įsigaliojimo baudžiamojo teisingumo reakcija į plėšimus Kauno mieste tapo veiksmingesnė negu iki teisinės reformos: 2000-2002 metais ištirtų plėšimų vidurkis sudarė penktadalį (22,57%) Kauno mieste užregistruotų plėšimų, 2004-2006 metais – daugiau negu trečdalį (36,17%), t.y. pastaraisiais metais ištiriama 1,6 karto daugiau plėšimų. Vykdamas plėšimų Kauno mieste prevenciją, užtikrinama anksčiau teistų asmenų elgesio kontrolė, su jais atliekamas individualus prevencinis darbas. Prevencijos subjektai kontroliuoja, kaip į policijos profilaktinę ar pataisos inspekcijų įskaitais įrašyti asmenys laikosi teismo jiems paskirtų įpareigojimų, draudimų ar apribojimų. Kauno miesto viešosios policijos prevencijos padalinio tyrėjai domisi anksčiau teistų asmenų elgesiu, ryšiais ir užimtumu.

Plėšimas paprastai yra staigus, neretai netikėtumu paremtas nusikaltimas, kurio tikslas yra kuo greičiau įgyti svetimą turtą, panaudojant bet kokią smurtą. Šio nusikaltimo metu pažeidžiami Lietuvos Respublikos Konstitucijoje pagal straipsnių hierarchiją aukščiausiomis vertybėmis pripažįstamos žmogaus sveikata ir nuosavybė, taigi ir prevencijos subjektų darbas turėtų būti atitinkamai orientuotas. Dauguma kriminalinės justicijos pareigūnų, dalyvavusių mūsų surengtoje ekspertų anketinėje apklausoje, plėšimų prevencijos priemonių Kauno mieste efektyvumą vertina gerai (Žr. į priedą, III dalies 2 klausimą). Efektyviausiomis plėšimų prevencijos priemonėmis jie įvardijo teisinį švietimą ir policijos, pataisos ir kitų institucijų reidus, riziką sudarančių asmenų priežiūrą (Žr. į priedą, III dalies 3 klausimą). Tačiau mes manome, kad plėšimų problemoms spręsti Kauno mieste skiriamas nepakankamas dėmesys. 26 respondentai (65%), dalyvavę mūsų atliktame empiriniame tyrime, nurodė, kad plėšimų prevencijos priemonės Kauno mieste vykdomos retai ir nereguliariai, 14 respondentų (35%) manė, kad atliekamos priemonės yra pakankamai dažnos ir reguliarios (Žr. į priedą, II dalies 4 klausimą). Nors Kauno miesto policijos įstaigos rengia ir vykdo įvairias nusikalstamumo prevencijos priemones, tačiau priemonių, skirtų būtent plėšimų paplitimui Kauno mieste mažinti, pasigendama. Dažnai apgailestaujama, kad jos nevykdomos dėl finansinio nepritekliaus (benzino, popieriaus ir kitų priemonių trūkumo). Neabejojama, kad materialiniai ištekliai yra būtini. Tačiau ne mažiau reikšmingi ir žmoniškieji resursai – savo darbą išmanantys pareigūnai,

pasirengę nuolatiniam kontaktams su įvairiausių kategorijų žmonėmis. Siekiant plėšimų prevencijos Kauno mieste efektyvumo, būtina organizuoti ne tik viešą, bet ir neviešą patruliavimą, reguliarius susitikimus su šio miesto gyventojais, aiškinant jų vėlyvų pasivaikščiojimų neapšviestomis arba atokiau nuo gyvenamųjų zonų esančiomis vietovėmis riziką. Reaguojant į pensininkų, atsiimančių pensijas pašto skyriuose, problemas, būtina bendradarbiauti su Lietuvos pašto atstovais, suaktyvinant racionalų policijos pajėgų pasiskirstymą tomis dienomis, kai mokamos pensijos.

Siekiant sumažinti plėšimų paplitimą Kauno mieste, į šį procesą turėtų aktyviai įsitraukti ne tik įvairių žinybų atstovai, bet ir visuomenės nariai. Atsižvelgiant į jauną plėšimus Kauno mieste darančių asmenų amžių, ypatingas dėmesys turėtų būti skiriamas vaikų požiūrio į smurtą, nuosavybės teisės neliečiamumą, savo turto saugojimo pagrindų formavimą. Svarus vaidmuo sprendžiant šį klausimą tenka artimiausiai vaiko ugdymo aplinkai - šeimai, mokyklai ir bendruomenei, kurioje jis gyvena. Mokyklos turi užtikrinti ne tik akademinės funkcijos atlikimą, bet ir ugdyti vaikų asmenines bei socialines kompetencijas.

IŠVADOS IR SIŪLYMAI

Pasiekus darbo tikslą ir įgyvendinus uždavinius, keltus įvadinėje dalyje, daromos šios **išvados:**

1. Plėšimo sąvoka, sunorminta Lietuvoje atsiradus pirmiesiems rašytiniams šaltiniams, kito progresuojant valstybei ir jos teisei. Jos genezės analizė parodo konkretaus laikotarpio kriminalinę padėtį šalyje, leidžia suvokti kriminologiniu požiūriu reikšmingą šio nusikaltimo kriminalizacijos procesą ir visuomenės reakciją į jį.

2. Keičiantis valstybės istorijos etapams, smurtiniu nusikaltimu laikytas plėšimas priskirtas nusikaltimams nuosavybei, kriminalizuotos naujos šio nusikaltimo kriminalinės prievartos formos, atsisakyta plėšimų klasifikavimo pagal nusikaltusio asmens statusą visuomenėje ar nuosavybės priklausomybę, kito kvalifikuoto plėšimo požymiai.

3. Pirmaisiais Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo metais šalyje užregistruota mažiau plėšimų negu pastaraisiais metais. Tačiau dėl iš esmės pasikeitusios plėšimo definicijos šie duomenys yra nepalyginami.

4. 2003 m. gegužės 1 d. įvykusios baudžiamųjų įstatymų teisinės reformos įtaka nusikalstamų veikų apskaitai buvo vyraujanti kitų (socialinių, ekonominių, kultūrinių ir pan.) veiksnių atžvilgiu. Siekiant išvengti 2003 m. plėšimų statistikoje esančių netikslumų, šių nusikaltimų raidos Kauno mieste analizė atlikta nagrinėjant trejų metų laikotarpius prieš (2000-2002 m.) ir po (2004-2006 m.) minėtos reformos.

5. 2000-2002 m. laikotarpiu Kauno mieste užregistruotų plėšimų būklė ir lygis buvo didesnis negu 2004-2006 m. Plėšimų Kauno mieste sumažėjimas nesusijęs su bendru nusikalstamumo mažėjimu šiame mieste, todėl 2003 m. teisiniai pokyčiai plėšimų paplitimui turėjo teigiamą poveikį.

6. Statistiniais ir empiriniais duomenimis pagrįsta plėšimų Kauno mieste struktūra parodė, kad paprasti plėšimai paplitę labiau negu kvalifikuoti, plėšimai savaitės pabaigoje – labiau negu plėšimai savaitės pradžioje, grupiniai nusikaltimai labiau negu pavieniai (tik suaugusiųjų grupėmis padaryti plėšimai dominuoja kitų (tik nepilnamečių, mišrių, nepilnamečių ir mažamečių) grupių padarytų plėšimų atžvilgiu; absoliuti dauguma grupinių plėšimų padaryti bendrininkų grupėmis). Daugiausia plėšimų padaroma gatvėse, vakare (nuo 17 iki 23 val.). Užregistruotų plėšimų struktūroje pagal baudžiamojo teisingumo reakciją dominuoja neištirti plėšimai, tačiau 2004-2006 m. laikotarpiu atskleista daugiau plėšimų negu 2000-2002 m. laikotarpiu.

7. Dokumentų analizės metodu mūsų ištirtų 2000-2002 m. ir 2004-2006 m. asmenų, įtariamų padarius užregistruotus plėšimus, masyvų duomenimis, tipinė plėšimus Kauno mieste padariusio nusikaltėlio asmenybė – Lietuvos Respublikos pilietis, vyras, 16-19 metų amžiaus, gyvenantis Kauno mieste, nesukūręs šeimos, įgijęs pagrindinį išsilavinimą, niekur nedirbantis arba besimokantis bendrojo lavinimo mokykloje, nusikaltęs pirmą kartą.

8. Plėšimų padarymą sąlygoja vyraujanti visuomeninio vystymosi priešprieša, nepalanki ekonomika ir nepakankamas užimtumo užtikrinimas, formalūs žmonių santykiai, pagrindinių socialinių vertybių nuvertėjimas, konkretaus asmens socialinės problemos.

9. Vykdydami plėšimų Kauno mieste prevenciją, 2006 m. prevencijos subjektai surengė 278 susitikimus su bendruomenės atstovais, kuriuose dalyvavo 3167 Kauno miesto gyventojas. Susitikimų metu kalbėta apie saugios aplinkos formavimo sistemos, nemokamo vertingų daiktų žymėjimo naudą. Kauno miesto VPK administruojamame interneto tinklalapyje, per masines informacijos priemones (televizijos kanalą „Pūkas“, Kauno regione transliuojamas radijo stotis „Kauno fonas“, „Kelyje“, „Tau“), ne rečiau kaip kas mėnesį vykdomų apsilankymų mokymo įstaigose metu vykdomas teisinis bendruomenės švietimas. 2006 m. Kauno miesto VPK viešosios policijos prevencijos padalinių pareigūnai skaitė 464 paskaitas prevencijos ir visuomenės saugumo tikslais. Bendradarbiaujant su pasiuntinių pašto UAB „Vilpostus“ kiekvienoje Kauno miesto seniūnijoje dalinti lankstinukai ir skrajutės „Saugi kaimynystė“, „Saugi seniūnija“, „Mūsų tikslas – pagalba Jums“, „Kauno miesto vyriausiasis policijos komisariatas pataria“, „Kad Jūsų pensijų diena būtų džiaugsminga“. Rūpinantis kauniečių ir miesto svečių saugumu, 2006 m. spalio mėnesį 25-iose Kauno miesto gatvėse įrengtos vaizdo stebėjimo kameros, patruliuojama labiausiai kriminogeninėse miesto gatvėse. Siekiant užtikrinti vaikų saugumą prie mokslo įstaigų, nuo mokslo metų pradžios iki pabaigos vykdomas Kauno miesto vyriausiojo policijos komisariato viršininko 2004 m. gruodžio 23 d. nurodymas „Dėl patruliavimo prie mokyklų“. Prevencijos tikslais vykdoma į rizikos grupes įrašytų asmenų kontrolė. Siekiant supažindinti su nepilnamečių nusikalstamumo problemomis, 2005 m. kovo 17 d. organizuota jaunųjų policijos rėmėjų ekskursija į Kauno miesto VPK Nepilnamečių socialinės pagalbos ir prevencijos centrą, 2007 m. lapkričio 9 d. - į Kauno policijos areštinę

10. Plėšimų paplitimo problemoms spręsti Kauno mieste skiriamas nepakankamas dėmesys: plėšimų prevencijos priemonės organizuojamos retai ir nereguliariai, rizikos grupę sudarančių asmenų priežiūra yra paviršutiniška, paremta biurokratiniais principais, trūksta materialinių ir iniciatyvių žmoniškųjų išteklių, nepakankamas dėmesys skiriamas pensijas pašto skyriuose atsiimančių pensininkų plėšimų prevencijai.

Atsižvelgdami į tyrimo metu nustatytus trūkumus, **siūlome:**

1. Moraliai ir materialiai skatinti prevenciją vykdančių subjektų iniciatyvumą.

2. Išplėsti ir pagausinti policijos pareigūnų patruliuojamus maršrutus, vykdyti ir neviešą patruliavimą.

3. Bendradarbiauti su Lietuvos pašto atstovais dėl duomenų apie pensijų mokėjimo dienas gavimo, o atsižvelgiant į gautą informaciją suaktyvinti racionalų policijos pajėgų paskirstymą tomis dienomis, kai mokamos pensijos.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

TEISĖS AKTAI

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014; Valstybės žinios. 1996, Nr. 64-1501, Nr.122-2863; Valstybės žinios. 2002, Nr. 65-2629; Valstybės žinios. 2003, Nr. 14-540, Nr. 32-1315, Nr. 32-1316; Valstybės žinios. 2004, Nr. 111-4123, Nr. 111-4124; Valstybės žinios. 2006, Nr. 48-1701.
2. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 89-2741; Valstybės žinios. 2002, Nr. 112-4973; Valstybės žinios. 2003, Nr. 38-1733, Nr. 39, Nr. 74-3423, Nr. 76; Valstybės žinios. 2004, Nr. 25-760, Nr. 54-1835, Nr. 72-2492, Nr. 108-4030, Nr. 166-6061, Nr. 171-6318, 188-6995; Valstybės žinios. 2005, 81-2945; Valstybės žinios. 2006, 17-605, Nr. 77-2961, Nr. 141-5401; Valstybės žinios. 2007, Nr. 81-3309.
3. Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios, 1961, Nr. 18-147.
4. Lietuvos Respublikos ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 13-467; Valstybės žinios. 2003, Nr. 38-1684, Nr. 101-4538; Valstybės žinios. 2004, Nr. 32-1011; Valstybės žinios. 2005, Nr. 67-2397.
5. Lietuvos Respublikos sprogmenų apyvartos kontrolės įstatymas // Valstybės žinios. 2003, Nr. 17-701; Valstybės žinios. 2004, Nr. 21-618; Valstybės žinios. 2005, Nr. 67-2398.
6. Nusikalstamų veikų, jas padariusių asmenų bei nukentėjusių asmenų centralizuotos apskaitos instrukcija, patvirtinta Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2003 m. gegužės 8 d. įsakymu Nr. IV-160 // Valstybės žinios. 2003, Nr. 50-2230; Valstybės žinios. 2006, Nr. 79-3118.

SPECIALIOJI LITERATŪRA

7. Abramavičius A., Čepas A., Drakšienė A. ir kt. Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis / Vilnius: Eugrimas, 1998.
8. Andriulis V., Maksimaitis M., Pakalniškis V. ir kt. Lietuvos teisės istorija. – Vilnius: Justitia, 2002.
9. Babachinaitė G., Kuklianskis S. Teorinės nusikalstamumo prevencijos problemos // Jurisprudencija. 2003, Nr. 42(34). P. 101-108.
10. Babachinaitė G. Nusikalstamumo prevencijos organizavimo viktimologiniai aspektai. – Vilnius: Lietuvos teisės akademija, 2000.

11. Babachinaitė G. Saugumo jausmo ir nusikaltimų baimės raida Lietuvoje // *Jurisprudencija*. 2006, Nr. 1(79). P. 25-30.
12. Babachinaitė G. Socialiniai pokyčiai ir nusikalstamumas. Teisinės valstybės link // *Jurisprudencija*. 2000, Nr. 15(7). P. 128-135.
13. Bieliauskaitė R. Asmenybės psichologija. – Kaunas: Šviesa, 1993.
14. Dapšys A. Kriminologinis nusikalstamumo situacijos Lietuvoje įvertinimas. Prognozės ir prevencijos galimybės // *Teisės problemos*. 1998, Nr. 3-4. P. 166-186.
15. Galinaitytė J., Rudzkis T. Šiuolaikinio nusikalstamumo sampratos problemos // *Jurisprudencija*. 2005, Nr. 70(62). P. 134-140.
16. Gilligan J. Smurto prevencija. – Vilnius: Eugrimas, 2002.
17. Jurgelaitienė G. Antrinio (recidyvinio) nusikalstamumo prevencijos veiksmingumo prielaidos // *Jurisprudencija*. 2002, Nr. 34 (26). P. 51-57.
18. Jurgelaitienė G. Galiojančių baudžiamųjų įstatymų įtakos nusikalstamų veikų recidyvui kriminologinė analizė // *Jurisprudencija*. 2004, Nr. 51 (43). P. 90-98.
19. Jurgelaitienė G. Nusikaltimų prevencijos programų Lietuvoje veiksmingumo problemos // *Jurisprudencija*. 2003, Nr. 41 (33). P. 72-80.
20. Jurgelaitienė G. Recidyvinio nusikalstamumo prevencija Lietuvos Respublikoje: daktaro dis. sant.: soc. mokslai: teisė (01 S) / LTU. – V. 2001 // <http://www.nplc.lt/reng/ren29.doc>.
21. Justickis V. Kriminologija. I dalis. – Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2001.
22. Justickis V. Kriminologija. II dalis. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2004.
23. Kiškis A. Nacionalinės kriminologinės informacinės sistemos modelis: daktaro dis.: soc. mokslai: teisė (01S) / LTU. – V. 2001 // <http://www.nplc.lt/lit/lit20/lit20.pdf>.
24. Kiškis A. Nusikalstamumas Lietuvoje: ką pakeitė teisės reforma // *Jurisprudencija*. 2006, Nr. 3(81). P. 32-39.
25. Klimka A., Apanavičius M., Misiūnas J. Tarybinė baudžiamoji teisė. Ypatingoji dalis. – Vilnius: Mintis, 1974.
26. Kriminologija / red. J. Bluvšteinas. - Vilnius: Pradai, 1994.
27. Kvederaitis J., Kančys J. Svaiginimosi prevencija – svarbus valstybinis visuotinis uždavinys // Pirminė narkomanijos prevencija – dirbame tam, kad sudomintume gyvenimu: tarptautinės mokslinės – praktinės konferencijos programa ir pranešimų tezės. – Vilnius: Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija, 2006. P. 26-29.
28. Lazutka S. Lietuvos statutai, jų kūrėjai ir epocha. – Kaunas: Spindulys, 1994.
29. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras / sud. J. Prapiestis. - Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004.
30. Lietuvos TSR valstybės ir teisės istorija / ats. red. S. Vansevičius. – Vilnius: Mintis, 1979.

31. Maksimaitis M. Lietuvos teisės šaltiniai 1918 – 1940 metais. – Vilnius: Justitia, 2001.
32. Maksimaitis M., Vansevicius S. Lietuvos valstybės ir teisės istorija. – Vilnius: Justitia, 1997.
33. Smurto prevencija mokyklose: metodinė priemonė. – Vilnius : Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija, 2005.
34. Vaikų ir jaunimo neužimtumo ir nusikaltimų prevencija / vad. G.Sakalauskas. – Vilnius: Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centras, 2000.
35. Valickas G. Psichologinės asocialaus elgesio ištakos. – Vilnius: Lietuvos teisės akademija, 1997.
36. Valikonytė I., Lazutka S., Gudavičius E. Pirmasis Lietuvos Statutas (1529 m.). – Vilnius: Vaga, 2001.
37. Vileikienė E., Gečėnienė S. Kriminalinės justicijos poveikis nepilnamečių teisės pažeidėjų asmenybei ir jų elgesiui. – Vilnius: P.Kalibato IĮ „Petro ofsetas, 1999.
38. Žukauskienė R. Individualus darbas su nusikalsti linkusiu vaiku. – Vilnius: Švietimo ir mokslo ministerijos Švietimo aprūpinimo centras, 2006.
39. Абельцев С.И. Личность преступника и проблемы криминального насилия. – Москва: Юнити – Дана, 2000.
40. Алексеев А.И., Герасимов С.И., Сучарев А.Я. Криминологическая профилактика теория, опыт, проблемы. Москва: Норма, 2001.
41. Алексеев А.И. Педагогические основы предупреждения преступлений органами внутренних дел. - Москва: Всесоюзный институт научно - исследовательский институт МВД СССР, 1988.
42. Антонян Ю.М. Криминология. – Москва: Логос, 2004.
43. Антонян Ю.М., Кудрявцев В.Н., Эминов В.Е. Личность преступника. – Санкт – Петербург: Пресс. 2004.
44. Водолазкий Б.Ф. Психологические особенности личности осужденного. - Омск: Омская высшая школа МВД СССР, 1982.
45. Волков Б.С. Мотивы преступлений. – Казань: Казанский университет, 1982.
46. Зудин В.Ф. Социальная профилактика преступлений: криминологические и криминалистические проблемы. - Саратов: Саратовский университет. 1983.
47. Игошев К.Е. Психология преступных проявлений среди молодежи. - Москва: Научно – исследовательский и редакционно – издательский отдел, 1971.
48. Иншаков С.М. Криминология. - Москва: Юриспруденция, 2000.
49. Кайзер Г. Криминология. - Москва: Юридическая литература, 1979.
50. Карпец И.И. Проблема преступности. - Москва: Юридическая литература, 1969.

51. Криминология / под ред. В.Н.Бурлакова и Н.М.Кропачева. - Санкт – Петербург: Питер, 2003.
52. Криминология / под ред. В.Н. Кудрявцева и В.Н.Эминова. – Москва: Юристъ, 1997.
53. Криминология / под ред. М.Ф.Кузнецовой и Г.М. Миньковского. – Москва: Бек, 1998.
54. Криминология: словарь – справочник. – Москва: Норма, 1998.
55. Кудрявцев В.Н. Причинность в криминологии. - Москва: Юридическая литература, 1968.
56. Литвинов В.И. Корыстные посягательства на личную собственность и их предупреждение. – Минск: Университетское, 1989.
57. Личность преступника. Методы изучения и проблемы воздействия / под. ред. Ю.М.Антоняна. – Москва: Всесоюзный научно – исследовательский институт МВД СССР, 1988.
58. Личность преступника / под. ред. В.Н.Кудрявцева, Г.М.Минковского, А.Б.Сахарова. - Москва: Юридическая литература, 1975.
59. Насильственная преступность / под ред. В.Н.Кудрявцева и А.В.Наумова. – Москва: Спарк, 1997.
60. Проблемы изучения личности правонарушителя / под. ред. Закалюка. – Москва: Всесоюзный научно – исследовательский институт МВД СССР, 1984.
61. Сафуанов Ф.С. Психология криминальной агрессии. – Москва: Смысл, 2003.
62. Тарарухин С.А. Преступное поведение: социальные и психологические черты. - Москва: Юридическая литература, 1974.
63. Фокс А. Введение в криминологию. - Москва: Прогресс, 1985.
64. Хольст Б. Криминология: основные проблемы. - Москва: Юридическая литература, 1980.
65. Яковлев А.М. Теория криминологии и социальная практика. - Москва: Наука, 1985.

INTERNETO TINKLALAPIAI

66. Kauno miesto vyriausiojo policijos komisariato tinklalapis – www.kaunas.policija.lt.
67. Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centro tinklalapis – www.nplc.lt.
68. Policijos departamento prie vidaus reikalų ministerijos tinklalapis – www.policija.lt.
69. Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės tinklalapis – www.std.lt.
70. Vidaus reikalų ministerijos tinklalapis - www.vrm.lt.

PLĖŠIMAI: RAIDA IR KRIMINOLOGINĖ ANALIZĖ

KAUNO MIESTE

Pagrindinės sąvokos: plėšimas, plėšimų raida, kriminologiniai rodikliai, nusikaltėlio asmenybė, plėšimų prevencija.

Santrauka

Plėšimų plitimas yra problema, paliečianti visus Lietuvos miestus. Ne išimtis ir Kaunas. Plėšimai pažeidžia prigimtines žmogaus teises, todėl šių nusikaltimų raidos ir kriminologinės charakteristikos analizė yra ypač aktuali. Ieškodami būdų plėšimų paplitimo mastui Kauno mieste mažinti, nagrinėjome plėšimų sąvokos genezę, atlikome šių nusikaltimų raidos ir pagrindinių kriminologinių rodiklių analizę, atskleidėme svarbiausius plėšimus šiame mieste darančių asmenų bruožus, vertinome Kauno mieste taikomų prevencinių priemonių efektyvumą. Tai pagrindiniai baigiamojo darbo uždaviniai.

Išanalizavę plėšimų sąvokos genezę, atskleidėme įvairių istorinių etapų įstatymų leidėjo atsaką į kriminalinę padėtį šalyje, suvokėme šių nusikaltimų kriminalizacijos procesą, parodėme visuomenės reakciją į plėšimus.

Plėšimų plitimo eigą ir pokyčius atskleidėme palyginamąja šių nusikaltimų analize Lietuvoje. Ji leido nustatyti plėšimų Kauno ir kituose mūsų šalies miestuose santykinę dalį.

Plėšimų raidą Kauno mieste ištyrėme nagrinėdami šių nusikaltimų paplitimą, dinamiką ir struktūrą. Siekdami nustatyti 2003 m. teisinės reformos įtaką plėšimų kriminologinių rodiklių pokyčiams Kauno mieste, pateikėme 2000-2002 m. ir 2004-2006 m. laikotarpių plėšimų šiame mieste kriminologinę charakteristiką.

Kryptingų ir tikslingų plėšimų prevencijos priemonių parinkimas neatsiejamas nuo asmenų, į kuriuos jos nukreiptos, bruožų analizės. Pagrindinių plėšimus Kauno mieste padariusių asmenų požymių nagrinėjimas leido išskirti tipinius šiuos nusikaltimus darančiojo asmenybės bruožus. Norėdami išsiaiškinti Kauno mieste taikomų plėšimų prevencijos priemonių veiksmingumą, atlikome šių nusikaltimų priežastingumo analizę, nagrinėjome sąlygų, įtakančių šių nusikaltimų plitimą, šalinimo būdų efektyvumą.

THE ROBBERIES: DEVELOPMENT AND CRIMINOLOGICAL ANALYSIS IN KAUNAS

Keywords: robbery, development of robberies, criminological rates, personality of criminal, prevention of robberies.

Summary

The pervasion of robberies is the problem which touches all towns of Lithuania. Kaunas is not exception. The robberies break inherent rights, so analysis of development and criminological characteristic of these crimes is particularly relevant. Searching of ways to reduce a degree of robberies' pervasion in Kaunas, we have researched the genesis of robberies' conception, have done the analysis of development and principal criminological rates, have developed the main features of persons who have done robberies in this town, have qualified the effectiveness of preventive measures applied in Kaunas. There are the main problems of terminal work.

When the analysis of genesis of robberies conception was finished, we have developed the replication of the legislator of different historical states to countries criminal position, have perceived the process of these crimes criminalization, have shown the public reaction to robberies.

The course and the changes of robberies spread we have developed through the comparable analysis of these crimes in Lithuania. It let to estimate the relative part of robberies in Kaunas and the other towns of our country.

We have explored the development of robberies in Kaunas by researching pervasion, dynamics and structure of robberies. Having the purpose to estimate the influence of juridical reform in 2003 year to the changes of robberies criminological rates in Kaunas, we have given robberies criminological characteristic in this town at periods since 2000 year to 2002 year and since 2004 year to 2006 year.

The choice of purposeful and expedient robberies preventive measures is concurrent with analysis of features of persons the measures are pointed to. The researching of main signs of persons who have committed robberies in Kaunas let segregate typical features of personality of person who have done robberies. With a purpose to ascertain the tooth of preventive measures of robberies applied in Kaunas, we have done the analysis of reasons of these crimes, have researched the effectiveness of ways to remove the conditions which influence the spread of robberies.

PRIEDAS

EKSPERTŲ APKLAUSOS ANKETA

Gerbiamas respondente, prašome dalyvauti anketinėje apklausoje, kuri atliekama siekiant gauti duomenų apie plėšimus Kauno mieste darančių asmenų bruožus, kriminologiniu požiūriu svarbius šių nusikaltimų požymius, plėšimų priežastis ir jų prevencijos efektyvumą. Į šią apklausą Jūs atrinktas dėl to, kad esate plėšimus ir kitas nusikalstamas veikas tiriantis bei/arba šių veikų prevenciją vykdomantis Kauno miesto kriminalinės justicijos darbuotojas, dėl savo darbo pobūdžio galintis suteikti daugiausiai informacijos apie tiriamą objektą. Mums labai svarbūs Jūsų atsakymai į šios anketos klausimus. Dalyvavimas tyrime yra savanoriškas, todėl Jūs galite atsisakyti dalyvauti apklausoje. Tyrimas yra anoniminis, tai reiškia, kad Jūsų atsakymai bus panaudoti tik apibendrintai analizei, klausimyne niekur nereikia rašyti savo asmens duomenų.

Pažymėkite Jums tinkantį variantą ✓⁵⁷:

I dalis. Informacija apie anketinėje apklausoje dalyvaujantį asmenį

✓	1. Jūsų išsilavinimas
0	vidurinis
0	specialus vidurinis
2	aukštesnysis
38	aukštasis

✓	2. Jūsų darbo baudžiamojo teisingumo srityje stažas
0	1-5 m.
13	6-10 m.
21	11-15 m.
5	16-20 m.
1	daugiau negu 20 m.

⁵⁷ Ši anketa yra apibendrinanti anketinėje apklausoje dalyvavusių respondentų atsakymus, todėl laukeliuose, pažymėtuose ✓, nurodysime atsakymo variantą pasirinkusių respondentų skaičius

II dalis. Informacija apie respondentų tirtus užregistruotus plėšimus

✓	1. Rengimasis padaryti plėšimą
36	plėšimai dažniau padaromi be išankstinio pasiruošimo, sumanymas nusikalsti atsiranda pamačius auką
4	plėšimai dažniausiai planuojami iš anksto, apgalvojus galimus veiksmus jų metu, pasiruošus reikiamas nusikaltimui priemones, įrankius ir pan.

✓	2. Dažniausiai naudojamas smurtas plėšimo metu
38	svetimas turtas pagrobtas panaudojant fizinį smurtą
2	svetimas turtas pagrobtas grasinant tuoj pat panaudoti fizinį smurtą
0	svetimas turtas pagrobtas kitaip (ne panaudojus fizinį smurtą ar grasinant jį panaudoti) atėmus galimybę nukentėjusiajam priešintis

✓	3. Plėšimo metu dažniausiai grobiamos vertybės (pažymėkite ne daugiau kaip du atsakymus)
40	pinigai
1	juvelyriniai dirbiniai
25	mobiliojo ryšio telefonai
12	asmeniniai daiktai
0	maisto produktai
1	kita

III. Duomenys apie plėšimų priežastingumą, jų prevencijos efektyvumą

✓	1. Aplinkybės, įtakojusios plėšimo padarymą
1	daugiau išoriniai veiksniai (palanki aplinka, neigiama kitų asmenų įtaka, sunki materialinė padėtis, neužimtumas ir kt.)
2	daugiau vidiniai veiksniai (fiziniai duomenys, charakteris, temperamentas ir kt.)
37	tiek išoriniai, tiek vidiniai veiksniai

✓	2. Kaip vertinate plėšimų prevencijos priemonių Kauno mieste efektyvumą
1	puikiai
37	gerai
2	patenkinamai
	nepatenkinamai
	labai blogai

✓	3. Kokios plėšimų prevencijos priemonės , vykdomos Kauno mieste, Jūsų manymu, yra efektyviausios (pažymėkite ne daugiau kaip du atsakymus)
33	teisinis švietimas
0	gatvių apšvietimas tamsiu paros metu
4	policijos patruliavimas viešosiose vietose
29	policijos, pataisos ir kitų institucijų reidai, rizikos grupę sudarančių asmenų priežiūra
2	įtariamųjų plėšimais laikinasis sulaikymas (uždarymas į policijos areštinę) iki dviejų parų
0	Kita

✓	4. Šiuo metu plėšimų prevencijos priemonės Kauno mieste vykdomos
15	pakankamai dažnai ir reguliariai
25	retai ir nereguliariai

Ačiū, kad dalyvavote tyrime.

Darbo baigimo data: 2007 m. lapkričio 19 d.

Autorius

Jonas Makauskas